

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Sultan ATEŞ

KADIN CİNAYETLERİ MUŞ-BİTLİS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2020

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Sultan ATEŞ

KADIN CİNAYETLERİ MUŞ-BİTLİS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ

MUŞ-2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muş Alparslan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Kadın Cinayetleri Muş-Bitlis Örneği” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

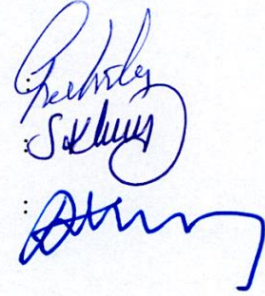
- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Muş Alparslan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29/01/2020
Sultan ATEŞ

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ danışmanlığında, Sultan ATEŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 20/01/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ İmza
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Sedat KARAKAYA İmza
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Atik Aslan İmza

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
TEŞEKKÜR	V
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM	5
1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ŞİDDET ÜZERİNE.....	9
2.2. ŞİDDETİN TANIMI	10
2.2.1. Fiziksel Şiddet	12
2.2.2. Psikolojik (Duygusal) Şiddet.....	14
2.2.3. Cinsel Şiddet.....	15
2.2.4. Ekonomik Şiddet	16
2.3. ŞİDDETİN KADIN BEDENİ ÜZERİNDEN TASNİFİ	18
2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET	21
2.4.1. Toplumsal Cinsiyetin Oluşumu.....	22
2.4.2. Toplumsal Cinsiyetin Oluşturduğu Statü ve Roller	25
2.4.3. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İktidarın Uygulama Biçimi Olarak Ataerkillik ve Ataerkil Şiddet.....	28
2.4.4. Eksik veya Yetersiz Bir İnceleme Alanı Olarak Ataerkillik	30
2.5. KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN SON PERDESİ (CİNAYET)	32
2.5.1. Namus veya Töre Cinayetleri.....	32
2.5.2. Arzu (İhtiras) Cinayetleri	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUŞ VE BİTLİS'TEKİ KADIN CİNAYETLERİ VAKA İNCELEMESİ

3.1. MUŞ-BİTLİS'İN KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL YAPISI	39
3.2. VAKALAR VE TEMEL EKSENLERİ	41
3.2.1. Muş Merkezli Vakalar Üzerine	42
3.2.1.1. Vaka I: Cinsel Davranışların Gözcülüğü ve Namus Bekçiliği	43
3.2.1.2. Vaka II: Olay Kurgusunun Hayatın Olağan Akışına Aykırılığı	47
3.2.1.3. Vaka III: Libidinal Sâik (Hakaret Ettiği An Bana Çok Ağır Geldi).....	50
3.2.1.4. Vaka IV: Öğrenilen Namus Algısı	53
3.2.1.5. Vaka V: Namus Olgusunun Bireyin Psikolojisine Etkisi	55
3.2.2. Bitlis Merkezli Vakalar Üzerine.....	56
3.2.2.1. Vaka I: Senin Burada Ne İşin Var, Senin Ölmen Gerekıyor	56
3.2.2.2. Vaka II: Riskin Görünmesindeki Güçlük, Erken Uyarı Sinyalleri.....	60
3.2.2.3. Vaka III: Arzu Cinayeti; Sen Erkek misin?.....	63
3.2.2.4. Vaka IV: Aile Meclisi Kararı; Biz Gelinimizi Öldürdük Siz de	66
Oğlunuzu Öldürün	66
3.3. KADIN CİNAYETLERİNİ ÖNLEME OLANAĞI: ERKEN UYARI SİSTEMLERİ.....	70
3.4. KADIN CİNAYETLERİNİ ÖNLEMEDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	72
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA	78
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	87

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIN CİNAYETLERİ MUŞ-BİTLİS ÖRNEĞİ

Sultan ATEŞ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ

2020, 87 sayfa

Kadın cinayetleri, toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve tüm insanlığın ortak sorunu olarak varlığını sürdüren bir olgudur. Muş ve Bitlis illerinde namus-töre ve arzu cinayetleri ekseninde incelenen kadın cinayetlerinde toplumsal yapının (kültür, ataerkil aile yapıları, toplumsal cinsiyet rolleri) etkileri irdelenmiştir. Bu çalışmada kullanılan bilgiler, Muş ve Bitlis adliyelerinin UYAP sisteminin iddianamelerinden toplanan dokuz kadın cinayeti vakasına aittir.

Adliyelerden alınan iddianameler ışığında yapılan incelemede kadın cinayetleri üzerinde toplumsal yapının etkilerini görmek mümkündür. Toplum tarafından namus ve tutkuya verilen anlam kadın odaklıdır. Başka bir deyişle, kadın cinayetleri ve bu çalışmanın temel bir nesnesi olan kadınlar, toplumda namus ve tutku kavramlarının eş anlamlıları olarak algılanmaktadırlar. Bu kapsamda çalışmada yer alan vakalarda söz konusu terimlerin anlamıyla uyuşmakta olan cinayetler tespit edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Kadın Cinayetleri, Namus, Töre, Arzu, Kadına Yönelik Şiddet, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
WOMEN MURDERS MUŞ-BİTLİS EXAMPLE

Sultan ATEŞ

Advisor: Assistant Professor Orhan KESKİNTAŞ

2020, Page: 87

Femicides or feminicides are the phenomena influencing the health of society adversely and continues to exist as a common problem of all humanity. In this study, the effects of social structure (e.g., culture, patriarchal family structure, and roles of social gender) over femicides were examined on the basis of honor killings and crimes of passion in the provinces of Muş (five cases) and Bitlis (four cases), Turkey. The information used in this study, belonging to nine femicides cases collected from the indictment records of National Judiciary Informatics System (UYAP) of Muş and Bitlis court houses.

Based on the investigations, it is possible to see the effects of social structure over femicides in the light of indictments obtained from court houses. The meaning assigned to the honor and passion by the society is female-oriented. Put it another way, the females as a basic object of the femicides and of this study are perceived as synonym terms of honor and of passion by the society. In this context, the femicides congruent to the meaning of terms of honor and passion were determined in the case studies in this work

Key Words: Women Murders, Honor, Custom, Desire, Violence Against Women, Gender

TEŞEKKÜR

Bu alıőmanın var olmasında, değerli vaktini ve bilgilerini benimle paylaőan, kendisine ne zaman danıősam bana yol gösteren, en ok da alıőmamda kendi sesimi duyurmama yardımcı olan kıymetli danıőmanım Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ'a sonsuz saygılarımı ve teőekkürlerimi sunarım. Yine çalıőmamda kaynak, konu ve yöntem açısından bana sürekli yardımcı olan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi zgür DEMİR'e, Dr. Öğr. Üyesi Fırat KURT'a ve Dr. Öğr. Üyesi Safiye ATEŞ DUR'a çok teşekkür ederim.

Son olarak araştırma süresi boyunca desteklerini, sevgilerini esirgemeyen arkadaşlarıma ve beni bu günlere getiren; sevgiyle, saygıyla ve hoşgörüyle şekillendirdikleri hayatı bana sunan ve benimde yeryüzündeki en büyük őansım olan aileme minnettarım.

Muş-2020

Sultan ATEŞ

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

HÜKSAM	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Eşi Veya Birlikte Olduğu Kişi(ler)den Fiziksel Şiddet Görmüş Kadınların Yüzdesi.....	13
Tablo 2.2. Duygusal Şiddet/İstismar Davranışları.....	14
Tablo 2.3. Cinsel Şiddet Yaygınlığı.....	16
Tablo 2.4. Ekonomik Şiddet Davranış Biçimleri.....	18

GİRİŞ

Temel insan hakları çerçevesinde önemli hak ihlallerinden biri olarak görülen ve bugün pek çok bilim dalı tarafından (sosyoloji, tıp, psikiyatri, psikoloji, ekonomi, biyoloji, hukuk, kriminoloji vb.) araştırılan şiddet olgusu, bireylerin yaşam standartlarında önemli kırılmalara sebep olmuş ve günümüzde her kesimin mücadele ettiği toplumsal bir mesele haline gelmiştir. Kadına yönelik şiddet, hem milli (ulusal) hem de milletlerarası (uluslararası) platformda araştırmacılar tarafından incelenen önemli toplumsal meselelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de 2012 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda, şiddetin tanımı genişletilerek şiddete; fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik açıdan değerlendirmelerle yer verilmiştir (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>). Şiddet olgusu yapılan bilimsel çalışmalarda da pek çok farklı şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Bir şiddet şekli olarak kabul edilen kadına yönelik şiddet, kadında hem bedensel hem de ruhsal anlamda derin yaraların açılmasına sebebiyet veren bir gerçekliktir. Bu gerçeklik kadının hayatının herhangi bir evresinde fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik şiddete maruz kaldığını kanıtlamaktadır.

Kadının sadece kadın kimliğinden ötürü görmüş olduğu şiddet ve son aşaması olan katledilmek (öldürülmek) toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde değerlendirilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. “Toplumsal cinsiyet” kavramına bakıldığında kadın veya erkeğin, kadınlık ve erkeklik özelliklerinin toplum tarafından belirlenen normlar çerçevesinde şekil aldığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı erkeğin “sahip olma” duygusuyla kadın üzerindeki her türlü hâkimiyetini ifade etmektedir. Erkeğin kadını bir meta veya nesne olarak görmesi ile birlikte kadın üzerinde uygulamış olduğu sahip olma veya dilediğinde ondan kurtulma eylemleri kadına yönelik şiddetin vuku bulmuş halidir. Yapılan ve hali hazırda yapılmakta olan araştırmalar bize kadınlara uygulanan şiddetin en çok, yakın ilişkiler içinde bulunduğu eşler veya ailesinden gelmekte olduğunu ortaya koymaktadır (<https://biruni.tuik.gov.tr/kadinasiddetdagitim/kadin.zul>).

Bir toplum sağlığı meselesi bağlamında da değerlendirilebilen kadına yönelik şiddetin en bilinen türü fiziksel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel şiddet, taraflardan birinin diğeri üzerindeki güç üstünlüğüne dayanarak bireyin bedenine

yapılan müdahale olarak düşünülebilir. Bu bağlamda fiziksel güç kullanarak bedene yapılan müdahalenin en ağır sonucu olan kadın cinayetlerine literatürde geniş yer verilmiştir. Türkiye’de ve dünyada son zamanlarda rastladığımız kadın cinayetleri örnekleri medyada sıkça yer almaktadır. Kamuoyu tarafından çıplak gözle görünür hale gelen kadın cinayetleri kavramsal açıdan ele alındığında; kadın cinayetlerinin kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil toplum yapısı, töresel kabuller, namus olgusuna yüklenen anlam vb. dinamiklerle ilişkilendirdiği görülmektedir. Tüm bu dinamikler dikkate alınarak çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalardan biri olan “Anıt Site” internet platformu öldürülen kadınların hikâyelerine ayrıntılı olarak yer vermiştir. Bu bağlamda şiddetten ölen kadınlar için oluşturulan ve her bir kadının hikâyesinin bulunduğu dijital anıt verilerine göre; 2009 yılında 121, 2010 yılında 202, 2011 yılında 127, 2012 yılında 143, 2013 yılında 229, 2014 yılında 289, 2015 yılında 293, 2016 yılında 284, 2017 yılında 349, 2018 yılında 402 ve 2019 yılında 411 kadın öldürülmüştür (<http://anitsayac.com>). Her yıl artarak devam eden kadın cinayetleri toplumun önemli meselelerinden biri olarak güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Bu çalışmada, kadına yönelik şiddetin son yıllarda artarak devam eden türlerinden biri olan kadın cinayetlerine (Muş ve Bitlis illerinde gerçekleştirilen cinayetler bazında) odaklanılmıştır. Çalışmada kadın cinayetleri namus, töre ve arzu cinayetleri ekseninde ele alınmıştır. Bu ekseninde cinayetleri tetikleyen toplumsal yapının, ataerkil aile yapısının ve toplumsal cinsiyet rollerinin olaylar üzerindeki etkilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın problematiği Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen cinayetlerin toplumsal yapıyla olan bağlantısı ve cinayetleri önleme noktasında yeterli önlemin alınıp alınmaması üzerine kurulmuştur.

Kadına yönelik şiddeti ve şiddetin dönülemez bir yolu olan kadın cinayetlerini besleyen, zamana göre yeniden üretilmesini sağlayan dinamiklerin irdelenmesi ve bunlara yönelik çözümlerin üretilmesi toplum sağlığı açısından oldukça önemlidir. Toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyen bu sorun karşısında, toplumun, devletin ve akademik camianın ortak çalışması önemlidir. Bu çalışma daha önce bölgede (Muş-Bitlis) yapılmamış olan ama bölgenin sorunlarından biri olarak düşünülen kadın cinayetlerini anlamak açısından değerlendirmelere sahiptir.

Çalışmanın birinci bölümünde seçilmiş olan araştırma konusuna, kullanılan yöntem, araştırmanın problemine ve araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Seçilen konunun bölgedeki hassasiyeti göz önünde bulundurularak yapılan çalışmada, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik geliştirilen çözüm yolları bu bölümde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

İkinci bölümde şiddet (kadına yönelik şiddet), toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve kadın cinayetleri konularında literatürde yer alan çalışmalara değinilmiştir. Bu bölümde öncelikle kadına yönelik şiddet türleri tanımlanmış ve TÜİK'ten alınan istatistiki verilerle şiddetin durumu ortaya konulmuştur. Şiddetin kadın bedeni üzerindeki tasnifine de değinilmiş ve kadın bedeni ile namus arasındaki bağlantının kadının aleyhine sonuçlar doğurduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın devamında toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyetin oluşturduğu statü ve roller, ataerkil aile yapıları gibi olgular üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu olguların kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerine etkileri tartışılmıştır. Türkiye'de ve dünyanın pek çok yerinde kadın cinayetleri hukuki metinlerde ayrı bir cezai sisteme tabi olamamıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda cinayet olgusu kasten adam öldürme başlığı altında verilmektedir. Çalışmanın bu aşamasında Türkiye'de işlenen cinayetlerin nedeni ve yöntemi bakımından ayrıştırılan kadın cinayetleri, namus-töre-arzu ekseninde ayrı ayrı ele alınmıştır.

Üçüncü ve son bölümde Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen ve mahkeme kayıtlarına geçen cinayet örnekleri incelenmiştir. Vakaların işlendiği yerlere ait toplumsal yapı özellikleri, töresel kabuller ve yaşam koşulları gibi pek çok özellik dikkatle incelenerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Muş ve Bitlis Adliyelerinden alınan iddianameler ile adli tıp raporları ışığında, belgelere sadık kalınarak analizler yapılmıştır. Kadın cinayetleri gerçekleşmeden önce kadınların topluma göndermiş oldukları uyarı sinyallerinin önemine de değinilmiştir. Son kısımda kadın cinayetlerini önleme noktasında topluma ve devlete düşen görevler hakkında önerilerde bulunulmuştur. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler ışığında konuyla alakalı değerlendirmelere ve sonuçlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kadın ve erkek, doğada eril ve dişil olarak ifade bulan iki ayrı cinsiyete işaret etmektedir. Fizyolojik bir farklılığa yol açan cinsiyet farkı, toplumun yarattığı kadınlık ve erkeklik hallerinin temel nitelikleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kadının erkeğe oranla fiziksel anlamda zayıf olarak algılanması ve erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünün doğal karşılanması bu etkilerden biridir. Toplum tarafından üretilen ve yeniden üretilen kadınlığın narin, zavallı ve korunmaya muhtaç olana; erkekliğin ise fiziksel anlamda güçlü, sahiplenme güdüsüne sahip ve haklı olana denk düşmesi kadının itaat etmesini erkeğin ise itaatsizlik karşısında güç kullanmasını mümkün kılmaktadır. Yani biyolojik cinsiyet farkı, toplumsal cinsiyetin detaylandırılmasında ve erkeğin güçlü olarak kodlanmasında etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

Bireyler arasındaki cinsiyet farkı meselesinde biyolojik anlamda eril veya dişil olarak ayrılmanın dışındaki neredeyse tüm olgular toplumsaldır. Toplumsal cinsiyet rolleri etrafında şekillenen erkeklik ve kadınlık rolleri, geleneksel normların referansı ile değiştirilmesi zor olgulara dönüşmektedir. Judith Butler toplumsal cinsiyeti, cinsiyetin kültürel yorumlanmasının ötesinde bir anlam taşıdığını ifade ederek şöyle devam etmektedir:

“Toplumsal cinsiyet, verili bir cinsiyetin üzerine kültürün anlam işlemesi olarak anlaşılmalıdır yalnızca. Toplumsal cinsiyet aynı zamanda, cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının ta kendisini belirtmelidir” (Butler, 2018: 52).

Ayrıca Butler (2018: 53)’a göre cinsiyetin söylemsellik öncesi bir olgu olarak üretilmesinin altında yatan şey, aslında toplumsal cinsiyet olarak belirtilen kültürel inşa mekanizmasının etkisidir. Kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyette, her cinsiyetin arka planında biriken anlamlar bireyleri belli bazı rollerle, mecburiyetlerle eş tutmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinde bu mecburiyetlerin özellikle kadının omuzunda büyük yükler oluşturduğunu görebiliriz. Toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesi ve kadın etrafında şekillenmesi şiddet objesini de görünür kılmaktadır. Kadına yönelik şiddetin geçmişten günümüze çeşitli şekillerde karşımıza çıktığını görmekteyiz. Literatürde kadına yönelik şiddet; fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal olarak ele

alınmaktadır. Türkiye’de şiddet türlerinin 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanunun 2. maddesinde aynen yer aldığını görebiliriz. Kadına yönelik şiddet son zamanlarda hem uluslararası mecrada hem de Türkiye’de sıklıkla dile getirilen toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin dönülemez bir yolu olarak görülen kadın cinayetleri de gündemden düşmeyen bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Kadın cinayetleri dünyada en temel hak olarak yer etmiş olan yaşama hakkının ihlalinin örneğini teşkil etmektedir.

Bu çalışmada kadın cinayetleri başlığı altında Muş ve Bitlis’te meydana gelen cinayetlerin çözümlenmesine yer verilmiştir. Toplumsal yapının kadın cinayetleri üzerindeki etkileri araştırılarak tartışılmıştır. Namus veya töre cinayetleri ile arzu cinayetleri ekseninde Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen cinayet vakaları incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Muş ve Bitlis özelinde ortaya çıkan cinayetlerin toplumsal-sosyal arka planının gerekçelerini analiz etmek diğer taraftan çalışmanın önerilerini ortaya koymaktır.

1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

Bu çalışmada kullanılan yöntem nitel araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Sharan B. Merriam (2013: 13) nitel araştırma yöntemini tanımlarken Denzin ve Lincoln ile Van Maanen’in tanımlamalarına yer vererek başlıca iki tanımı kullanmaktadır: ilk tanımlamada “Nitel araştırma, gözlemciyi dünyanın tam ortasına koyan yerleşik bir aktivitedir”, diğer tanımlamada ise “Nitel araştırma, bir şemsiye terimdir ve tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamla ilgili terimlere ulaşan teknikleri kapsar” ifadesine yer vermektedir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma yönteminin tercih edilme sebebi araştırmanın toplumsal gerçekliğini ve kültürel etkileşimini ortaya koyarak olayları çözmeye ve yorumlamaya çalışmaktır.

Araştırmada veri toplama yöntemi kullanılarak doküman analizinin yapılması planlanmıştır. Elde edilen dokümanlardan veri toplanması kamu kayıtlarına (mahkeme tutanakları, adli tıp kayıtları) ulaşılarak sağlanmıştır. Merriam (2013: 133)’in ifadesiyle kamu kayıtlarını doğum, ölüm, evlilik, medya ve hükümet belgelerinin yanı sıra nüfus sayımı, acente, kurum, polis, program kayıtları ve mahkeme tutanakları oluşturmaktadır. Bu bağlamda Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen kadın cinayetlerine ait Adliye ve Mahkeme Tutanakları ile Adli tıp raporlarına ulaşılarak çalışmada

belgelerin analizine yer verilmektedir. Adliyelerden alınan iddianameler UYAP sonrası işlenen cinayetlere aittir. Muş Adliyesi UYAP sistemine 16.01.2006 tarihinde, Bitlis Adliyesi ise 02.01.2006 tarihinde geçiş yapmıştır (<https://www.uyap.gov.tr/Isletime-Gecis-ve-Yayginlastirma>). Kamu kayıtlarına ulaşmada çalışma alanı içerisinde yer alan iki ilin Cumhuriyet Başsavcıları ile görüşülmüş ve gerekli izinler için müracaatta bulunulmuştur. Ayrıca T.C. Adalet Bakanlığı ile T.C. Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu ile de yazışmalar gerçekleştirilmiştir. Kolluk kuvvetlerinde gerçekleşen ilk ifadeler çalışmanın analizi noktasında cinayeti işleyen erkeklerin nasıl bir profile sahip olduğunu anlamamız açısından önemli ipuçları vermektedir. Alınan ilk ifadelerden çıkarılan sonuçlar kadın cinayetlerini önleme yollarının üretimi açısından çalışmaya ışık tutması hedeflenmiştir.

Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Muş ve Bitlis illerinde meydana gelen kadın cinayetlerinde kültürün etkisi, ataerkil aile yapısının konuyla ilişkisi ve toplumsal cinsiyet rollerinin cinayetlerin gerçekleştirilmesindeki etkisinin anlaşılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda konuyla bağlantılı cinayetlerde; namus, töre ve arzu cinayetleri perspektifinden değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirme kapsamında olayda yer alan kişilere ait kimlik bilgileri, isim ve soy isimlerin baş harfleri alınarak kullanılmıştır. İşlenen vakalar elde edilen iddianameler ışığında yorumlanarak incelenmiştir.

1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırma, sebebi ne olursa olsun hiçbir kadının yaşam hakkının elinden alınmaması gerektiği üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle araştırmada kadın cinayetleri sorunsalı üzerinde yoğunlaşmış ve cinayete sebep olan olgular tartışılmıştır.

Sait Yıldırım (2018: 13) tarafından yapılan araştırmada son on yılda çeşitli sebeplerle öldürülen kadın sayısı 2380 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında öldürme eylemi çoğunlukla erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplumsal roller bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendirme noktasında önemli bir yere sahiptir. Bireyler salt toplumsal rollerin etkisiyle öldürme eylemini gerçekleştirebilmektedir. Kadına yönelik saldırgan eylemlerin odağında, bireyin yıkıcı güdülerinin yanında kültürel ve toplumsal yapının etkilerini de görmek olasıdır. Bu çalışmada, araştırmanın temel ekseninde yer alan Muş ve Bitlis illerinin toplumsal

yapıları, gelenek ve görenekleri, kadınların toplumsal yapı içerisindeki konumları, eğitim durumu ve bireylerin yazısız hukuk kurallarına karşı sergilemiş oldukları tutumları etrafında gerçekleşen cinayetler ele alınmıştır.

Araştırmanın temel problemi en kaba haliyle kadın cinayetlerinin toplumsal yapıyla ilişkisidir. Bu problem etrafında dönen çalışmada; öldürülen kadınların cinayet öncesi karşılaşmış oldukları risk faktörlerinin, topluma göndermiş oldukları uyarı sinyallerine rağmen namus-töre ve arzu ekseninde gerçekleşen cinayetlerin önlenememesinin ve Muş ile Bitlis illerinde kadın cinayetlerine çözüm bulma noktasında yeterli uygulamaların ve kadınlara yönelik korunma olanaklarının bulunup bulunmadığının tartışılması hedeflenmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen kadın cinayetleri özelinde; namus, töre ve arzu cinayetleri ekseninde gerçekleştirilen cinayetlerin toplumsal yapı, gelenek ve görenekler tarafından nasıl yeniden üretildiği sorunsalı üzerine inşa edilen bu çalışma, Muş ve Bitlis adliyelerinden alınan cinayet iddianamelerinin analizlerini kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini oluşturan Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen cinayetlerde adli tıp raporları ve karakolda alınan ifadelerden de analiz sırasında faydalanılmıştır.

Araştırma kapsamında gerekli izinlerin alınması noktasında birçok bürokratik sorunla karşılaşmıştır. T.C. Adalet Bakanlığına yazılan izin yazısında Muş ve Bitlis illerinde gerçekleşen cinayetlere ait bilgi ve belgelerin talebi, söz konusu veriler üzerinde tasarruf yetkisinin bulunmaması gerekçesiyle reddedilmiştir. Bakanlık tarafından verilen talimat doğrultusunda Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü ile yazışmalar yapılmıştır. Fakat Müdürlük tarafından da istatistiki verilerin dışında talep edilen iddianamelerin Cumhuriyet Başsavcılarının izinleri doğrultusunda ulaşılabileceği cevabı alınmıştır. Bunun üzerine Muş ve Bitlis illerinin Cumhuriyet Başsavcıları ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve izin yazıları doğrultusunda Ağır Ceza Mahkemelerinden iddianameler temin edilmiştir.

Ayrıca araştırmada cinayetleri işleyen erkeklerin aileleri ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmek istenmiş fakat konuyla alakalı bireylerin konuşmayı reddetmeleri cinayetlerin analizlerinin iddianamelerle sınırlı kalmasına sebep olmuştur. Konuyla

ilgili konuşmak istememe gerekçeleri de genel itibariyle konunun tekrar gündeme gelmesini istememeleridir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular Türkiye çapında bir genelleme yapmak için uygun değildir. Elde edilen kadın cinayetlerine ait iddianameler Muş ve Bitlis illerinde UYAP sisteminden sonra kayda geçen vakalardan oluşmaktadır. Bununla ilgili adliyelerde yapılan görüşmelerde, kadın cinayetlerinin intihar vakası adı altında gerçekleştirilme olasılığı varsayılmıştır. Araştırma planlanırken cinayeti gerçekleştiren kişilere ait psikolojik, kişilik özellikleri iddianamelerde verilen ifadeler ve adli tıp raporlarından ibarettir.

İKİNCİ BÖLÜM

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ŞİDDET ÜZERİNE

Şiddetin genel tanımından önce şiddetin kendi kimyası/doğası içinde ne olduğunu sormalıyız. Şiddet, daima örtük ve karanlık bir tarafı temsil ederek karşımıza çıkmaktadır. Şiddet en yalın haliyle karşımıza çıktığı noktada bile kendi içinde daha büyük bir acımasızlığı barındırmaktadır. Geçmişten günümüze şiddet, toplumsal olayların içinde daima kazanan taraf olarak gözlemlenmiştir. Rafeel Moses (1996: 23)'e göre çoğu zaman şiddet, ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az değişen, ya da sadece ve sadece çevresel etkenlerden kaynaklanan bir davranış olarak görülür. Bu açıdan bakıldığında şiddeti araç haline getiren bireylerin davranış özellikleri öncelikle aile içinde daha sonra toplumsallaşma sürecinde incelenmelidir. Donald Winnicott'a göre; şiddete eğilimli bir kişide onu şiddet eğilimli davranışa götüren önemli etkenler, “yetersiz kalan” ana-baba-çocuk-aile ilişkisi, aile şefkati ve ayrıca nesilden nesile aktarılan şiddet içeren davranış biçimleridir (Moses, 1996: 24'den alıntı). Bu açıdan şiddet değerlendirildiğinde bireylerin fizyolojik, güvenlik, kendini gerçekleştirme, saygı ve sevgi gibi ihtiyaçlarını karşıladığı temel merkez olarak kabul edilen ailenin, çoğu zaman şiddetin beslendiği ve uygulandığı yer haline geldiği gözlemlenmektedir. Toplumsal kesimlerin tamamında etkili olan aile içi şiddet özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar üzerinde derin izler bırakmaktadır.

Aliye Mavili Aktaş'a göre,

“Şiddet, bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmasına neden olan bireysel ve toplu hareketlerin tamamıdır. Aile içi şiddet ise, bu davranış ve eylemlerin aile içinde gerçekleşmesidir. Aile içi şiddet büyük oranda kadın ve çocuklara nadiren de yaşlılara yönelik olmaktadır” (Aktaş, 2006: 151).

Aile içinde başlayan şiddet olgusunun toplumsal tabakaların tamamına yayılmış olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle kadınlara yönelik şiddet olgusunu dikkatli okumak gerekmektedir. İlk etapta şiddetin neden yapıldığıyla ilgilenmeden, türleri arasına ayırım sokmaksızın onu tanımlamak gerekmektedir. Toplumsal grupların tamamında veya farklı kültürler arasında şiddetin nedeni değişmektedir. Örneğin

Hindistan’da kadının çeyizinin yetersizliği, Türkiye’de ise namus adı altında öldürülmesi ihtimal dahilindedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2018 yılında yapılan sayımlara göre Türkiye nüfusunun yarısına yakını, 40.863.902 kadarını kadınlar oluşturmaktadır (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068). Kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarda her 10 kadından 4’ünün bulunmuş oldukları çevrede kendilerini güvende hissetmediklerini göstermektedir, bu oran kaygı verecek düzeyde yüksektir (<http://www.tuik.gov.tr>, 2016). Kadınların psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddette maruz kalma endişeleri, onların toplumsal yaşamdaki rollerine odaklanmalarını da güçleştirmektedir.

2008 yılında benim de saha görevlisi olarak çalıştığım Hacettepe Üniversitesi bünyesinde niceliksel araştırma yöntemiyle ülke çapında kır/kent ve 12 bölge kapsamında yapılan “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” sonuçlarına göre sadece fiziksel şiddet gören kadınların oranı %39.3, sadece cinsel şiddet gören kadınların oranı %15.3, hem fiziksel hem de cinsel şiddet gören kadınların oranı ise %41.9 olarak kayıtlara geçmiştir. Hacettepe Üniversitesi tarafından 2008’de gerçekleştirilen “Türkiye de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” nicel araştırma yöntemi ile 2015 yılında tekrarlanarak, şiddet oranı incelenmiş ve çıkan sonuçlara göre sadece fiziksel şiddet gören kadınların oranı %35.5, sadece cinsel şiddet gören kadınların oranı %12, hem fiziksel hem de cinsel şiddet gören kadınların oranı ise %37,5 olarak tespit edilmiştir (<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>).

2008-2016 yılları arasındaki fark incelendiğinde kadınların şiddete maruz kalma oranlarında azalma olduğu görülmüştür. Okuma-yazma oranının artması, kadınların ekonomik güce sahip olması gibi faktörler ile yaşam standartlarının iyileşmesi şiddet oranlarının yıldan yıla azalmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

2.2. ŞİDDETİN TANIMI

Şiddet sözcüğü dilimize Arapça’dan yerleşmiştir. Arapça “şdd” kökünden gelen “şidda” sertlik, katılık, yoğunluk sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük “şadda” sert ve katı idi, sertleşti, gerdi, kasti fiilinin mastarıdır (<https://www.etimolojiturkce.com/>). Türk Dil Kurumu, şiddeti; bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik; hız; bir

hareketten doğan güç; karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma; kaba güç; duygu ve davranışta aşırılık olarak tanımlamaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). Genel anlamda şiddet incelendiğinde bireyin bedensel veya ruhsal bütünlüğüne yapılan müdahaleleri kapsadığı görülmektedir. Şiddet, geçmişten günümüze toplumsal bir sorun olarak görülmektedir. Bu sorun insanlar tarafından kaba söz ve güç olarak şekil almaktadır.

Günümüzde şiddet biçim değiştirmekte, türleri artmakta ve sadece bedene yapılan bir eylem olmaktan çıkmaktadır. Artık sadece fiziksel müdahalenin dışında duygusal (her hangi bir araç kullanmadan veya fiziksel eyleme başvurmadan) şiddetin de sıkça yaşandığı gözlemlenmektedir. Şiddet gücün, kuvvetin ötesinde öldürme, yaralama gibi daha ağır sonuçlar doğuran eylemlerin aracı haline gelmiştir.

Nüket Subaşı ve Ayşe Akın'a göre

“şiddet genel anlamda, sahip olunan güç ve kudretin, yaralanma ve kayıpla sonuçlanan ve sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanmasıdır” (Subaşı ve Akın, 2003: 1).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise şiddeti değişen türlerini de kapsayacak şekilde tanımlamaktadır: Fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa karşı fiziksel zarara ya da fiziksel zararlarla sonuçlanma ihtimalini artırmasına, psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılmasıdır (Açıkgöz, 2014: 6'dan alıntı). Görüldüğü üzere şiddet kendi içinde çeşitlilik göstermektedir. Şiddet olgusunun özelde kadına yönelik şiddet olarak ayrı bir alan haline geldiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda 6284 sayılı Aile Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanunun 2. maddesinin d bendi kadına yönelik şiddeti şu şekilde tanımlanmıştır:

“Kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır” (6284 sayılı kanun, 2012: 2).

Kanuna paralel olarak Subaşı ve Akın (2003: 2) tarafından yapılan kadına yönelik şiddet araştırma sonuçları değerlendirildiğinde de şiddet; psikolojik, biyolojik ve çevresel faktörlerin davranışlar üzerinde vuku bulmasıyla gerçekleşen bir eylemi ifade

etmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde şiddete tanıklık eden veya şiddette maruz kalan bireylerin görece diğer bireylerden daha fazla şiddete meyilli oldukları gözlemlenmiştir. Çevresel faktörler ile şiddet arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur. Örneğin iklim değişikliklerinden etkilenen bireyler (aşırı sıcaklar ve dondurucu soğuklar gibi), ırksal ayrımcı tepkiler veren bireylere karşı öfkelenenler, ekonomik sıkıntı yaşayanlar, madde kullananların göstermiş olduğu reaksiyonla birlikte oluşan kontrolsüz öfke, şiddetle sonuçlanan durumlardan birkaçı olarak gösterilebilir. Kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorun olarak değerlendirildiğinde içinde pek çok dinamiği de barındırdığı görülmektedir. Bu anlamda Gizem Çelik'in ifade ettiği üzere:

“Şiddet sorunsalına ilişkin şu ana kadar belirtilen konulardan şiddetin, yaygın, ciddi sonuçlar doğurabilen, cinsiyet arası güç ve iktidar kurma çabalarının yansıması olan, bu nedenle de toplumsal cinsiyet algısıyla yakın bağlantısı bulunan, ataerkil sistem içerisinde çoğunlukla erkekler tarafından uygulanan ama yalnız onlarca uygulanmayan, farklı yaklaşımlarla ele alınıp açıklanmaya çalışılan, sistemler içinde ve sistemler aracılığıyla üretilen ve sürdürülen özelliklerini kapsayan çok boyutlu bir bütünü ifade ettiği anlaşılmaktadır” (Çelik, 2017: 15).

Kadına yönelik şiddetin çoğunlukla erkekler tarafından uygulandığı kabul edilse de, esasında cinsiyetçi olmanın yanı sıra içinde birçok değişik sebep barındıran kompleks bir çevreyle ilgilidir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddeti farklı ayakları olan bir bütün olarak görmek gerekir. Kadına yönelik şiddetin sadece güç kullanma yoluyla gerçekleştiğini söylemek şiddeti yanlış okunmak anlamına gelir. Bakıldığında şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal veya psikolojik olarak kategorize edildiği görülmektedir.

2.2.1. Fiziksel Şiddet

Son zamanlara kadar kadına yönelik şiddet denildiğinde insanların algılarında fiziksel şiddet olgusu canlanmaktaydı. Şiddetin geçerliliğinin meşru olabilmesi için eyleme dönüşmesi gerektiği görüşü yaygın olarak benimsenmekteydi. Toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği şiddet olgusu kapsamında, kadınların yakınlarında bulunan erkekler, hiç tanımadıkları erkekler ve hatta aile içindeki kadınlardan gelen şiddet olarak değerlendirmek mümkündür.

Cüneyt Korkut ve Aslı Yurdigöl fiziksel şiddetin kapsamını şu şekilde değerlendirmektedir:

“Fiziksel şiddet, kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. İtmek, tokat atmak, ısırarak, boğmaya çalışmak, tekmelemek, yumruklamak, eşya fırlatmak, fiziksel kuvvet kullanarak evden çıkmasına veya eve girmesine engel olmak, bıçak veya silah gibi aletlerle tehdit etmek, işkence yapmak gibi fiziksel gücün kullanıldığı durumları kapsamaktadır”(Kurkut ve Yurdigöl, 2015: 127-128).

Aile içi fiziksel şiddet ise yukarıda sayılan durumların aile içinde gerçekleşmesini kapsamaktadır. Yapılan araştırmalar aile içi şiddetin kadınlar ve çocuklar üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 2.1. Eşi Veya Birlikte Olduğu Kişi(ler)den Fiziksel Şiddet Görmüş Kadınların Yüzdesi

	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda	Yaralanan Kadınlar	Fiziksel Şiddet Yaşamış Kadın Sayısı
Kent	38.0	10.0	24.2	3.516
Kır	43.2	9.9	22.1	1.365
Doğu Anadolu	48.5	17.7	24.7	1.693
Türkiye Geneli	39.3	9.9	23.7	4.881

Kaynak: TÜİK (2019)

Tablo 2.1.’de görüldüğü gibi TÜİK’in en son kamuoyuyla paylaştığı 2008 verileri incelendiğinde Türkiye’de fiziksel şiddete maruz kalan kadınların %39.3’ü yaşamın herhangi bir anında şiddete maruz kalmıştır. Her geçen gün artan kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri vakalarının istatistiksel olarak güncellenmemesi bu soruna yönelik kayıtsızlığın ifadesi olarak değerlendirilebilir. Eldeki veriler ışığında 2008 yılında yapılan bu araştırmaya göre her 10 kadından 4’ü eşi veya birlikte olduğu kişi(ler) tarafından fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Fiziksel şiddet sıklığı kentte %38.0 iken kırdaki bu oran %43.2 olarak gözlemlenmiştir. Eşleri veya birlikte olduğu kişiler tarafından fiziksel şiddete maruz kalan 4.881 kadının %23.7’si ise şiddet sonrası yaralanarak hayattan kısıtlanmışlardır. Sadece eşi veya birlikte olduğu kişiler tarafından kadına fiziksel şiddet uygulanmamaktadır. TÜİK tarafından yapılan en son araştırmada (2008) 15 yaşından sonra eşi dışında fiziksel şiddete maruz kalan kadınların sayısı

12.795 kişi olarak saptanmıştır (https://biruni.tuik.gov.tr/kadinasiddetdagitim/kadin.zul). Kadına yönelik fiziksel şiddet bu bağlamda baba, erkek kardeş, ağabey, erkek akraba, kadın akraba, kayınvalide, kayınpeder, kayınbirader, erkek arkadaş, öğretmen, işyerinden biri gibi çoğaltılabileceğimiz toplumsal rollere sahip bireyler tarafından uygulanmaktadır.

2.2.2 Psikolojik (Duygusal) Şiddet

Bilindiği gibi fiziksel şiddetin dışında önemli olan diğer bir şiddet çeşidi de psikolojik şiddettir. Özerkmen ve Gölbaşı (2010: 24)'na göre psikolojik ya da duygusal şiddet: kişinin ruhsal bütünlüğüne yönelik beyin yıkama, yalan söyleme, endoktrinasyon, tehdit yöntemleriyle uygulanan şiddettir.

Psikolojik şiddetin bağırarak, kızdırmak, rencide edici cümleler kurmak, aşağılamak, toplum karşısında veya yalnız başına utandıracak eylemlerde bulunmak gibi çoğaltılabilecek onur kırıcı davranışları kapsadığı görülmektedir. Eşi veya çevresindeki diğer bireyler tarafından kadının ihmal edilmesi ya da yoksun bırakılması psikolojik şiddetin çerçevesini oluşturabilmektedir. Yoksun bırakılma eylemi kadının istediği bir şeye ulaşmasının önüne engellerin konulmasına işaret ederken, ihmal edilmesi ise duygusal bunalımlar yaşamasına neden olmaktadır. Eşleri veya çevreleri tarafından davranışları kontrol edilen kadının yaşamış olduğu psikolojik şiddet diğer şiddet türlerine de zemin oluşturabilmektedir

Tablo 2.2. Duygusal Şiddet/İstismar Davranışları

	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda
	Hakaret/Küfür	Hakaret/Küfür	Aşağılama/Küçük Düşürme	Aşağılama/Küçük Düşürme
Kent	36.7	20.05	19.5	10.5
Kır	39.5	19.08	38.2	18.9
Doğu Anadolu	42.5	27.1	26.3	16.2
Türkiye Geneli	37.4	20.4	19.4	10.6

Kaynak: TÜİK (2019)

Tablo 2.2.'de görüldüğü gibi TÜİK tarafından 2008 yılında yapılan araştırmada psikolojik şiddet çeşitli sözel eylemler başlığı altında incelenmiştir. Türkiye'de psikolojik şiddete maruz kalan kadınların %37.4 ü hakaret veya küfür işitirken, %19.4 ü ise aşağılanarak ya da küçük düşürülerek şiddete uğramışlardır. Kadına yönelik duygusal şiddet ya da istismar davranışının kent/kır oranları değerlendirildiğinde arada önemli bir farkın olmadığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre kadınların eşi veya birlikte olduğu kişi(ler) tarafından; her zaman nerede olduğunu bilmek isteme (%68.8), arkadaşlarını görmeyi engelleme (%12.4), ailesini görmeyi engelleme (%8.8), ihmal etme (%14,9), kıyafetlerine karışma (%34.8), başka erkeklerle konuşunca sinirlenme (%44.1) sadakatsizlikle suçlama (%3.9), sağlık kuruluşuna gitmek için kendisinden izin alınmasını isteme (%30.8) gibi kontrol etmeye yönelik davranışlara maruz kaldığı görülmektedir (<https://biruni.tuik.gov.tr/kadinasiddetdagitim/kadin.zul>). Oranlar incelendiğinde kadının birey olarak yaşamını idame etme noktasında karşılaşmış olduğu kısıtlamalar psikolojik şiddeti gün yüzüne çıkarmaktadır.

2.2.3. Cinsel Şiddet

Şiddetin bir başka türü olan cinsel şiddet, bireyin istemediği halde zor kullanarak bir başkası tarafından cinsel birlikteliğe mecbur bırakılması olarak değerlendirilebilir. Cinsel şiddet ile ilgili konuşmak birey için, fiziksel veya duygusal şiddeti aktarmaktan daha zor olmaktadır. Ayrıca evlilik içinde yaşanan cinsel şiddet toplumsal baskı unsurları nedeniyle konuşulması imkânsız, karanlığa itilen bir şiddete dönüşmektedir. Yüksel'e göre;

“Cinsel şiddet; kadının rızası olmadan cinsel ilişkiye zorlanması, taciz, tecavüz, zorla evlendirme gibi konuları kapsamaktadır. Cinsel şiddetin en ağır ve açığa vurulması zor olan taraflı evlilik içinde yaşanan ya da kadının hiç tanımadığı bireyler tarafından maruz tecavüz olaylarıdır” (Yüksel, 2016: 16).

Taraflardan birinin rızası dışında gerçekleşen cinsel birliktelik eylemi bireylerde büyük travmalara sebep olmaktadır. Cinsel şiddet çoğu zaman beraberinde fiziksel şiddeti de getirmektedir.

Tablo 2.3. Cinsel Şiddet Yaygınlığı

	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda
	Zorla Cinsel İlişkiye Girme	Zorla Cinsel İlişkiye Girme	Kadını Cinsel Olarak Aşağılayıcı yada Küçük Düşürücü Eyleme Zorlama	Kadını Cinsel Olarak Aşağılayıcı yada Küçük Düşürücü Eyleme Zorlama
Kent	8.5	3.4	3.4	1.4
Kır	11.1	4.1	3.0	1.6
Doğu Anadolu	12.4	7.2	3.8	2.5
Türkiye Geneli	9.1	3.6	3.3	1.5

Kaynak: TÜİK (2019)

Tablo 2.3.'te görüldüğü gibi TÜİK tarafından 2008 yılında yapılan araştırmada eş veya birlikte olduğu kişilerden kadınların zorla cinsel ilişkiye girme, kadın istemediği halde korktuğu için cinsel ilişkiye girme ve kadını cinsel olarak aşağılayıcı ya da küçük düşürücü eyleme zorlama gibi cinsel şiddet içeren davranışlara maruz kaldığı görülmektedir. Türkiye geneli zorla cinsel ilişkiye girme oranı %9.1 iken kadının cinsel olarak aşağılayıcı ya da küçük düşürücü eyleme zorlama oranı %3.3 olarak saptanmıştır. Aynı araştırma 15 yaşından sonra cinsel şiddet uygulayanların baba (%0.7), erkek kardeş (%0.2), ağabey (%0.5), erkek akraba (%12.0), kadın akraba (%0.2), kayın valide (%0.2), kayın peder (%0.1), erkek arkadaş (%17.7), öğretmen (%0.3), iş yerinden biri (%8.8) gibi kişilerden oluştuğunu göstermektedir (<https://biruni.tuik.gov.tr/kadinasiddetdagitim/kadin.zul>).

2.2.4. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet; erkeğin ekonomik güce sahip olmayan kadın üzerinde üstünlük sağlayarak ihtiyaçlarını karşılmasına izin vermemesi, ekonomik konularla ilgili erkeğin tek başına karar alması, kadının ekonomik kazanç sağlamasına engel olunması, kazanç sağlayan kadından kazancının zorla alınması gibi konuları kapsadığı görülmektedir. Çiğdem Yalçın'ın ifadesiyle,

“Ekonomik şiddet; ekonomik kaynakların ve paranın kişiler üzerinde bir yaptırım, iktidar ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Ekonomik şiddete en fazla maruz kalanlar kadınlardır ve bu şiddet türünün tezahürleri maalesef çoğu zaman, kadınlar tarafından bir şiddet biçimi olarak algılanmamaktadır” (Yalçın, 2015: 53).

Ekonomik şiddetin ortaya çıkmasındaki bir diğer unsur, gelir durumunun biçimselliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşler arasındaki erkeğin gelirin kadının gelirinden fazla olması ya da tersi durumunda ilginç bir şekilde her iki durumda da kadının eşitsizliğe uğramasıdır. Altınay ve Arat’ın eşler arasındaki gelir eşitsizliğine değinerek şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur;

“Eşler arasındaki statü farkının kadın lehine olması şiddet olasılığını artıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Aileye eşinden daha çok gelir getirdiğini söyleyen kadınların %63’ü eşlerinden en az bir kez fiziksel şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir. Kadınların aileye kocalarından daha çok gelir getirmesi, fiziksel şiddet riskini en az iki misli artırmakta, bu durumda olan her üç kadından ikisi fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Fiziksel şiddetin en az olduğu durum, iki eşin gelir getirdikleri durumdur” (Altınay ve Arat, 2008: 85).

Eşler arasındaki gelir eşitsizliğinde ya da kadının erkekten daha fazla kazanmasında cinsler arasındaki gelir farklılığı şiddetin zeminini yaratmaktadır. Şiddet olgusunun ortaya çıkışında etkin rol oynayan yoksulluk ve toplumsal baskı nedeniyle erkeğin stres altında şiddete başvurduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2.4. Ekonomik Şiddet Davranış Biçimleri

	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda	Yaşamın Herhangi Bir Yerinde	Son 12 Ayda
	İşten Çıkmaya Neden Olma veya Çalışmaya engel olma	İşten Çıkmaya Neden Olma veya Çalışmaya engel olma	Ev İhtiyaçları İçin Para Vermeme	Ev İhtiyaçları İçin Para Vermeme	Geliri Elinden Alınma	Geliri Elinden Alınma
Kent	26.6	9.8	8.6	4.5	3.9	1.3
Kır	13.9	5.8	6.7	4.5	3.7	1.7
Doğu Anadolu	18.5	9.3	11.2	8.3	4.4	2.1
Türkiye Geneli	23.4	8.8	8.1	4.5	3.9	1.4

Kaynak: TÜİK (2019)

Tablo 2.4.'te görüldüğü gibi TÜİK tarafından 2008 yılında yapılan araştırmada kadınların işten çıkmaya neden olma veya çalışmaya engel olma, ihtiyaçları için para verme ve geliri elinden alınma gibi ekonomik şiddet biçimlerine maruz kaldığı görülmektedir. Türkiye genelinde yaşamın herhangi bir yerinde kadının işten çıkmasına neden olma veya çalışmasına engel olma oranı %23.4 olarak karşımıza çıkmakta iken bu oran ev ihtiyaçları için para vermeme konularında %8.1, kadının gelirinin elinden alınması noktasında ise %3.9 olarak gözlemlenmiştir (<https://biruni.tuik.gov.tr/kadinasiddetdagitim/kadin.zul>).

2.3. ŞİDDETİN KADIN BEDENİ ÜZERİNDEN TASNİFİ

Beden kişinin insani vasıflarını taşıdığını gösteren temel görünümdür. Bu çerçevede insanı insan yapan bireyin bedenidir. Toplumsal ilişkiler bu bağlamda bedenlerin sahneye çıkmasıyla gerçekleşmiş olur. Veena Das'ın belirttiği üzere toplumlarda bedenlerin toplumsallaşması amacıyla bireysel bedenler işaretlenir, biçimlendirilir, yaralanır ve acı çektirilir (Ateş Durç, 2012: 274'ten alıntı). Çünkü ancak çekilen acı kişiyi topluma bağlar ve o kişide toplumsal aidiyet hissini uyandırabilir.

Kadına yönelik şiddeti (sembolik şiddetten en uç şiddet şekli olan ölüme değin) belki de bu eksenden yola çıkarak okumak gerekir.

Toplumsal yaşamın her alanında kadın bedeni toplumsal ilişkileri belirleyici bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kadın bedeni toplumsal açıdan işaretlenmekte, onun namusu ailenin namusu varsayılmakta ve kadın bu namusu korumak kaydıyla o toplumsal yapı içerisinde yaşayabilmektedir. Bu korumanın bedeli de oldukça ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Toplumsallaşma sürecinde cinsiyet ayrımından kaynaklanan eşitsizlikler, kadının bedeni üzerinde farklı tasniflerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rıfat Bilgin'e göre kadınlık ve erkeklik toplum tarafından şöyle tasnif edilmektedir;

“Kadınlığın ve erkeklığın temel unsurları olarak bilinen şeyler –erkekler için sert, koruyucu ve himaye edici, soğukkanlı, hükmedici olmak; kadınlar için sıcakkanlı, yumuşak huylu, güler yüzlü, hamarat, düzenli, fedakâr, cazibeli, güzel, alımlı, işveli, ayartıcı, çekingen, hayâli olmak- iki cinse yönelik tutumları ve davranışları belirlemektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan ve öğrenilen cinsiyet rolleri ve bunlara ilişkin değerler kadın-erkek ilişkilerinde ve tutumlarındaki beklentileri de belirlemektedir” (Bilgin, 2016: 225).

Bu beklentiler ışığında eril zihniyetin kadının cinselliğini, dişil kimliğini örtterek, bastırarak üzerinde hayal kurulmasının önüne geçerek bedene müdahaleyi meşru hale getirmektedir. Bu müdahalenin önemli bir kaynağı eril iktidar rejimleri olarak gösterilebilir. Kadın bedeninin denetim altında tutulmasına toplum tarafından erkeğin sahip olduğu haysiyet gerekçesi neden olmaktadır. Ejder Okumuş beden-toplum ilişkisini şu şekilde dile getirmektedir:

“Beden-toplum ilişkilerinde öne çıkan en önemli konulardan biri, cinselliktir. Cinsiyet ve cinsellik üzerinden bedene müdahale, çağdaş toplumun köklü problemlerindedir. Özellikle de erkek bedene karşı zayıf beden olarak kadın bedenine müdahalenin, sadece kadın-erkek ilişkilerini değil, başta ailevi ilişkiler olmak üzere toplumsal ilişkinin bütününe belirlediği söylenebilir. Toplumsal hayatın hemen hemen bütün alanlarında kadın bedeni, zayıflığı veya güçsüzlüğü nedeniyle iktidarı elde etme yarışına mağlup başlamaktadır. Belki de kadının erkek bedene ve dolayısıyla toplumsal bedene hakim olabildiği en önemli alan cinselliğini, kadınlığını öne çıkardığı alandır” (Okumuş, 2009: 7).

Kadının kontrolünde olan bu alanın da yine kadın bedeninin eril iktidar ve toplum tarafından tüketim aracı olarak görülmesi ve bu yönde pazarlanması ile son bulduğu söylenebilir. Eril toplumun, eril iktidarın ve ataerkil aile yapılarının temelinde kadın bedeni üzerindeki etkisini Berktaş (2010: 152) “Tarihin Cinsiyeti” isimli kitabında

şöyle ifade etmiştir: “Ataerkil ideoloji daha ilk şekillenmeye başladığı andan itibaren, erkeği rasyonellik (akıl/zihin), uygarlık ve kültür ile; buna karşılık kadını irrasyonellik, doğa ve duygusallık ile özdeşleştirir.” diye ifade eder. Ataerkil ideoloji içerisinde kadın bedeni belirli motifler etrafında değişik anlamlar kazanmıştır. Bu motifleri değerlendirdiğimizde kadının genel olarak ev içi alanda tanımlanan roller çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. Ataerkil toplumlarda ev içi hayata sıkıştırılan kadın/kadın bedeni, erkek tarafından korumaya alınan bir nesne haline gelmektedir. Erkek egemen toplumlarda kadınların bedenleri sıklıkla babaya, kocaya veya ailenin diğer erkek bireyelerine, topluma ya da ataerkil aşiretlere ait bir nesne olarak görülmektedir. Kadının bedeni ve kadının tüm davranışları ataerkil ağ içerisinde denetlenebilmekte ya da sınırlandırılabilir. Geleneksel toplumlarda kadınlık ve erkeklik, toplumun değer yargılarına göre değişkenlik gösteren özelliklerle donatılmıştır. Erkek egemen toplumlarda kadın bedeni; topluma, iktidara, aşirete, babaya ya da kocaya ait bir obje olarak nitelenmektedir. Hatta bazı araştırmacılara göre kadın bedeni politik bir mücadele alanına bile dönüşebilmektedir. Canan Arın’ın ifadesiyle;

“Kadın bedeni politik amaçların savaş alanı olarak kullanılmaktadır. Kadının çocuk doğurup doğurmayacağına kendisi dışında herkes karar verir. Eğer bir ülkedeki azınlık çoğalmaya karar vermişse, bakıp bakmayacağına aldırılmaksızın, sağlığının el verip vermediği düşünülmezsizin kadından durmadan çocuk doğurması istenir” (Arın, 1996: 306).

Eril iktidar tarafından oluşturulan düzenlemeler toplumun beklentileri ve normları etrafında şekillenmektedir. Mesela çocuk sahibi olmayı anneliğin kutsallığıyla bağdaştırarak ifade eden iktidarlar, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmasının da önüne geçmiş olacaktır. Okumuş kadın bedenine yapılan müdahaleyi aşağıdaki şekilde yorumlamıştır:

“Cinsiyet ve cinsellik üzerinden bedene müdahale, çağdaş toplumun köklü problemlerindedir. Özellikle de erkek bedene karşı zayıf beden olarak kadın bedenine müdahalenin, sadece kadın-erkek ilişkilerini değil, başta ailevi ilişkiler olmak üzere toplumsal ilişkinin bütününe belirlediği söylenebilir” (Okumuş, 2009: 7).

Türkçedeki “kadının karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” atasözüyle aslında kadın bedeninin kadına ait olmadığı ve ikinci şahıslar tarafından her türlü amaç için kullanılabilirliği vurgulanmaktadır. Hüsnür Aslantürk (2016: 583)’e göre, dünyanın genel yaklaşımının kadının üreme kapasitesinin nüfus, siyasi ve askeri

bakımdan bir güç niteliği olmasıyla bağdaştırılmaktadır. Kadının doğurganlığı iktidarlar açısından bir güç elde etme nesnesi olarak görülebilmektedir. Toplum tarafından taşıyıcı olarak anlam bulan kadın bendeni iktidarlar tarafından da nüfusun devamı açısından önem arz etmektedir.

2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Kadına yönelik şiddet, evrensel bir motif olup kadının doğurganlığının, üretim gücünün ve cinselliğinin kontrolünü ifade eden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın bedeni üzerinde uygulanmaya çalışılan kontrol, beraberinde şiddet unsurunu da aktif hale getirmektedir. Kadına yönelik şiddetin sebepleri arasında görülmekte olan cinsiyet ayrımcılığı, şiddetin tetikleyici unsuru olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda kavramsal açıdan ele alınan toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddet, neden-sonuç ilişkilerinde birbirini tamamlayan iki kavram olarak gösterilebilir. Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde; Altınay ve Arat (2007: 6)'ın yapmış oldukları Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırmasında genel çerçeveyi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak belirledikleri ve bireylerin kadınlık ve erkeklik rollerinden kaynaklı yaşadıkları tüm şiddet türleri ve bunların yaşandığı mekânları "toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" kapsamında değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bir başka çalışma olan 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu'nda kadına yönelik şiddet şöyle sıralamıştır:

- *Dayak dahil aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet evdeki kız çocuklarının cinsel istismarı, çeyizle bağlantılı şiddet, evlilikte tecavüz, kadının cinsel organına zarar verme ve diğer geleneksel uygulamalar, nikah dışı şiddet ve istismarla bağlantılı şiddet;*

- *Tecavüz, cinsel taciz, işyerinde, eğitim kurumlarında ve başka yerlerde sarkıntılık ve cinsel zorlama dahil toplum içinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, kadınların alınıp satılması ve fahişeliğe zorlanması*

- *Nerede olursa olsun, devletin yürüttüğü ve göz yumduğu fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet.*

- *Kadınlara yönelik şiddetin diğer türleri arasında, silahlı çatışma durumlarında kadınların insan haklarının ihlal edilmesi, özellikle cinayet, sistematik tecavüz, cinsel kölelik ve gebeliğe zorlama vardır.*

- *Kadına yönelik şiddet hareketleri, aynı zamanda zorla kısırlaştırma ve düşüğe zorlama, kontraseptiflerin zorla/baskıyla uygulanması kız bebeklerin öldürülmesi ve doğum öncesi cinsiyet seçimini kapsamaktadır (Dişsiz ve Şahin, 2008: 51'den alıntı).*

Pekin Deklarasyonunda ele alınan yukarıdaki maddeler kapsamında kadına yönelik şiddet değerlendirildiğinde, kadının özellikle cinsel obje olarak kodlanması sonucu maruz kaldığı şiddet türlerinin olduğu görülmektedir. Esasında şiddet vakası hayatın sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik alanlarında varlığını devam ettiren toplumsal bir sorun olarak görülmektedir. Şiddet yaşamın her aşamasında kadının hayat kalitesini düşürerek ve toplumsal mekânlarda yeniden üretilerek devam etmektedir. Bu üretim kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleriyle varlığını sürdürmektedir.

2.4.1. Toplumsal Cinsiyetin Oluşumu

Cinsiyet biyolojik açıdan değerlendirildiğinde kadın veya erkek olmayı temsil etmektedir. “Toplumsal Cinsiyet” in ise kadınlık ve erkeklik arasındaki toplumsal farklılıklara işaret ettiği görülmektedir. Bu farklılıklar toplum tarafından üretilmektedir. Sonya O. Rose (2018: 17)’a göre “toplumsal cinsiyet” olgusu başlarda feminist araştırmacılar tarafından cinsiyetler arasındaki farkın kültürel inşası olarak kullanılmıştır. Buna göre toplumsal cinsiyet “doğal” ve “biyolojik” farklılıkların meydana getirdiği cinsiyetten farklı olarak algılanmaktadır. 20. Yüzyılın son yıllarında araştırmalara konu olmaya başlayan toplumsal cinsiyet olgusu bu tarihlerden önce erkek ve kadın arasındaki farkların temelini biyolojik ve doğal olduğu varsayımına dayanmaktaydı. Cordelia Fine (2017: 18-19), 17. Yüzyılda eğitimin konu olmasıyla beraber kadının dezavantajlı duruma düştüğünü vurgulamaktadır. Özellikle kadınların vatandaşlık ve hükümetten resmen dışlanmaları, kadının siyasette girmemesi ve kadının yazmasının ahlaksızlık olduğu görüşü konuya örnek teşkil etmektedir. Fine (2017: 19) 19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında kadınların erkeklere oranla hala yüksek eğitime erişimde eşit haklara sahip olmadığını vurgulamaktadır.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki farkların günümüzdeki önemini vurgulayan düşünce iki terimin anlamları üzerine yapılan tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Seher Cesur Kılıçaslan ve Toprak Işık (2016: 6,7) 1970’lerden itibaren toplumsal cinsiyet çalışmalarının üç aşama olarak kendini gösterdiğini ifade etmektedir. Bu aşamaları şöyle özetlemektedirler:

- 1) Birinci aşamaya kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılıklarına yapılan araştırmalar konu olmaktadır. Çalışmayı yürüten araştırmacılar, temelde

kadın ile erkek arasındaki farklılıkların biyolojik doğal farklılıklardan ileri geldiğini savunmaktadırlar.

- 2) İkinci aşamada ise kadın ile erkek arasındaki farkların sebepleri, öğrenilmiş cinsiyet rolleri ve toplumsallaşmayla ilişkilendirilmiştir. Bu aşamada kadın cinselliğine indirgenmeyen toplumsal cinsiyetin toplumsal düzenlemelerin bir ürünü olarak ortaya çıktığı görüşü hâkim olmuştur.
- 3) Ve son aşamada çalışmalar toplumsal cinsiyetin tüm sosyal sistemlerde (sınıf ve ataerkil) odak noktası haline geldiğini savunmaktadır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet; eğitim, sağlık, politika, aile, sosyal yaşam, hukuk, ekonomik kalkınma gibi daha birçok alandaki gelişmelerin incelenmesinde kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyet birey odaklı olmayıp tüm sistemler üzerinde etkilidir.

Toplumsal cinsiyet üzerine yapılan araştırmalarda kadın ile erkek arasındaki farklara toplumun ürettiği rol ve davranışların sebep olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde toplumsal cinsiyetin kazanımına ve iki cinsiyet arasındaki farklılıkların açıklanmasına getirilen kuramların mevcut olduğu görülmektedir. Zehra Y. Dökmen (2009: 41).’e göre bu kuramlar şu şekildedir:

Psikanalitik Kuram

Toplumsal cinsiyetin gelişim sürecine getirilen ilk kuramsal açıklama olarak kabul edilen psikanalitik kuram Sigmund Freud tarafından ortaya atılmıştır. Freud (2019: 134)’a göre ilk dönem olarak kabul edilen (oral ve anal dönem) ve doğumla birlikte başlayıp belli bir süreye kadar devam eden süreçte erkek ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet deneyimleri paraleldir. Bu döneme çocuğun annesinin memesini kendisine ait bir parça olarak algılaması örnek gösterilebilir. Freud (2019: 135) ikinci dönemi (fallik dönemin ilk aşamaları) kız ve erkek çocuklarının cinsiyet ayrımını anlamaya başladıkları dönem olarak göstermektedir. Bu dönemde Freud, kız çocuklarının erkeğin penisine sahip olmayışlarını eksiklik olarak gördüklerini, erkek çocuklarının ise babalarına karşı daha temkinli davrandıklarını (hadım edilme korkusu) belirtmektedir. Son olarak Freud (2019: 146) üçüncü dönemde erkeklerin kızlardan daha erken benüstü güdüsüyle tanıştığını ifade etmektedir. Erkeklerin kızlardan daha erken benüstülüğü yakalaması hadım edilme korkusunu aşip babayla özdeşleşme

durumuna gelmesiyle ilişkilidir. Kız çocuklarında ise ikinci dönemde başlayan, babayı sahiplenme ve anneyi saf dışı etme olarak açıklanabilecek Oidipos kompleksi daha uzun sürmektedir.

Sosyobiyojik Kuram

Dökmen (2009: 53)'e göre 1970'lerde ortaya atılmış olan, evrim psikolojisi olarak da adlandırılan sosyobiyojik kuram, milyonlarca yıllık evrimsel süreci, genetik değişimi toplumsal cinsiyet rollerinde temel kabul etmiştir. Kuram genetiğin aktarılması üzerine kurgulanırken erkeğin kadına göre (spermin yumurtalıktan daha fazla olduğu kanısıyla) döl bırakmada seçici olmamasına rağmen neden geleneksel erkek rolünün geleneksel kadın rolünden daha çok kabul edilir olduğu üzerine tartışma yaratmaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Dökmen (2009: 59)'e göre sosyal öğrenme kuramı 1977 yılında Albert Bandura tarafından üretilmiş, öğrenmenin sosyal etkilerinin ortaya konması üzerine geliştirilmiştir. Gürel, Bandura'nın öğrenme sürecinde ahlaki değeri sosyal öğrenme kuramına etkisini şu şekilde açıklamaktadır:

“Bandura, Sosyal Öğrenme Kuramı'nı insanların ahlaki değerleri nasıl öğrendiklerini açıklamak üzere daha da geliştirmiş; düşünme, hafıza, dil ve davranışların sonuçlarını tahmin etme ve değerlendirme gibi süreçleri de içine alacak şekilde genişletmiştir” (Gürel, 2014: 103).

Bireylerin cinsiyetler arasındaki farkları algılayışı gözlemlemeye, taklit etmeye, pekiştirmeye veya cezaya dayanarak geçtiği söylenebilir. Dökmen (2019: 60)'ne göre Bandura ile birlikte Mischel sosyal öğrenme kuramında çocukların cinsiyet rolü davranışlarını öğrenmelerinin ödül ve cezaya dayandığı fikri temel kabul edilmektedir.

Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramı ele alınırken; sosyal bilişsel kuram, toplumsal cinsiyet şemasıyla işleme kuramı ve toplumsal cinsiyet şeması kuramı bir arada ele alınacaktır. Kolberg'in Piaget'den etkilenecek geliştirdiği Bilişsel gelişim kuramının sosyal bilişsel kuramdan (kişisel faktörler, davranış örüntüleri ve çevresel faktörler ortak ele alınır) ayıran temel fark Dökmen (2009: 65)'e göre çocuğun çevreden ya da ebeveynlerden etkilenemeden kendi cinsiyet rolünü aktifleştirmesidir. Kurama göre bilişsel olarak olgunlaşan çocukların artık kendilerini kadın ya da erkek olarak ayırtılabildiği ve

cinsiyetine göre davranmayı öğrendikleri görülebilmektedir. Dökmen (2009: 69,77) toplumsal cinsiyet şemasıyla işleme kuramını sosyal öğrenme ve bilişsel öğrenme kuramının sentezi olarak değerlendirmekte ve toplumsal cinsiyet şeması aracılığıyla bireyin gelen bilgileri kodlayıp öğrenme sürecine girdiğini vurgulamaktadır.

Toplumsal cinsiyetin oluşumu ile ilgili yapılan kuramlar incelendiğinde toplumsal cinsiyet olgusunun doğumla birlikte sistematik bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde toplumsal cinsiyetin oluşumu üzerinde genetiğin, sosyal çevrenin, yaşam koşullarının ve daha birçok dinamiğin etkili olabildiği görülmektedir.

2.4.2. Toplumsal Cinsiyetin Oluşturduğu Statü ve Roller

G.H. Mead, 1934 yılında yayınlanan “Zihin, Benlik ve Toplum” isimli kitabında, bireyin toplumun bir üyesi sıfatıyla sahip olduğu özelliklerin temel unsuru olarak rol kavramını ön plana çıkarmış ve onu sosyolojinin temel sözcüklerinden birisi haline gelmiştir (Vatandaş, 2007: 33’den alıntı). Connel (2017: 63)’a göre toplumsal cinsiyet rolleri öncelikle Simone de Beauvoir, Talcott Parsons ve Margaret Mead gibi yazarlar tarafından toplumsal cinsiyet örüntülerinin evrensel olarak gördükleri çekirdek aile içerisindeki ilişkiler kapsamında tanımlandığını ifade etmektedir. Engels (2008: 55)’e göre özel mülkiyet ile birlikte anaerik dönem son bulmuş, soya bağlı ailelerin oluşumuyla birlikte kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri kadının erkeğin egemenliği altına girmesi yönünde şekillenmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin ortaya çıkışı ve her geçen gün artan toplumsal cinsiyet rollerinin kaynağı aile ve ataerik normlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile; içinde kadın, erkek, yaşlı, çocuk gibi öğelerin bir arada etkileşim içerisinde olmaları yönünden toplumsal yapıyla benzerlik göstermektedir. Kadını özellikle toplumsal gruplar içinde değerlendirildiği ilk yer olarak aileyi görmek olasıdır. Russel’ e göre;

“Kadın toplum tarafından artık her şeyden önce kocaya eş, çocuğa anne seçilmiştir ki bu sebeple ailenin bir ferdi olarak da öncelikle onun korunması gerekmektedir. Batı uygarlığında da Doğu uygarlığında da cinsel etiğin ilk amacı kadının namusuna sahip çıkmak olmuştur. Çünkü onsuz babalık belirsizleşeceği için ataerik ailenin de varlığı tehlikeye girecektir” (Russel, 2014: 6).

Bu bağlamda kadın bedeninin kontrol altına alınması ve kadına uygulanan çeşitli baskılar, kadın kimliğine yüklenen roller etrafında şekillenmiştir. Toplumsal cinsiyet

rolleri üzerine yapılan araştırmalara literatürde oldukça fazla yer verilmiştir. Bu bağlamda cinsiyet rolleri üzerine yapılan araştırmalardaki farklılıklar, cinsiyet rolü teorisi üzerine kesin bir yargıda bulunmayı güçleştirmiştir. Connell'a göre "rol" kavramının formüleştirilmesi ayrıntıda farklılaşsa bile cinsiyet rol teorisinin mantıksal özünü aşağıda sıralanan beş maddede görebiliriz:

- 1) Kişi ile işgal ettiği toplumsal konum arasındaki analitik ayrım;
- 2) Söz konusu konuma özđü eylemler veya rol davranışları kümesi;
- 3) Belirli bir konuma hangi eylemlerin uygun olduğunu rol beklentileri ve normlar belirler;
- 4) Bunlar, karşıt konumları işgal eden insanların (rol göndericiler, gönderme grupları) kontrolündedir;
- 5) Öyle ki bu insanlar bunları yaptırımlar aracılığıyla (ödülleri, cezalar, olumlu ve olumsuz pekiştirmeler) uygularlar (Connell, 2017: 84).

Bu listede görüldüğü üzere rol kavramı bireylerin hem genel hem de özel her türlü davranışlarına uygulanabilir. Örneklendirilirse, çocuk bakım rolü, yaşlı bakım rolü, cinsellik rolü gibi kadına yüklenen rollerden bir kaçı bize bu paradigmayı açıklayabilmektedir. Rol kavramının toplumsal cinsiyet uyarlamasındaki ana düşünce; bireyin cinsiyetiyle oluşan kadınlık ve erkeklik rollerinin cinsiyet üzerinden şekillenmesidir. Biyolojik olarak kadın veya erkek olmak doğumla birlikte oluşmakta iken kadınlık ve erkeklik kavramları toplumsallaşma sürecinde şekillenen kavramlar olarak görülmektedir. Vandello ve Cohen'e göre;

"Kültürel değerler ve normlar erkeksi ve kadınsı davranışları vurgulamaktadır. Bu nedenle, erkeksilik gereği erkekler gerektiğinde kadınlara şiddet uygulayabilir ve kadınsılık gereği kadınlar erkeklerin bu tür şiddet içeren davranışlarını affetmek ve kabul etmek durumundadır" (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013: 80'den alıntı).

Kültürel değerler ve normlar cinsiyet rollerini ve kadınların bu rollere olan uyumlarını dikkatle koruma altına almaktadır. Bu açıdan bakıldığında kadınlık motifinin toplumsallaşma ile üretildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumların gelenek ve görenekleri ile normları doğrultusunda şekil bulmaktadır.

Kadınlık ve erkeklik, toplumun inançları ve kültürleri ile doğru orantılı olarak neyin eril ve neyin dişil olduğu konusunda varmiş oldukları sonuçları ifade etmektedir. Kelimelerin kökü veya kullanılma alanları incelendiğinde eril olana güç, kuvvet, iktidar, cesaret, üretken gibi liderliği vurgulayan ifadeler atfedilirken; dişi olana zayıflık, korkaklık, pasiflik, kurnazlık gibi nitelikler atfedilmektedir. Nitekim tarihsel ve

toplumsal olarak oluşturulmuş cinsiyet ayrımıyla kadın cinsine biçilen roller hep pasiflik, sakınma, korunma, savunma üzerine şekillenmiştir (Bingöl, 2014: 109). Bu bağlamda toplumun kodlamış olduğu erkeklik misyonu; gücü ve iktidarı elinde bulunduran, ailenin geçim kaynağını oluşturan, kadın üzerinde her türlü denetime sahip olan, kadının yer almış olduğu ailede veya sosyal alanda bulunması gereken konuma karar veren kişi olması gibi özellikleri içinde barındırmaktadır. Toplum yine kadınlık kavramının içine, ev işlerinden sorumlu, evdeki yaşlı veya çocuk bakımlarını üstlenen, ailedeki erkeklerin izin verdiği ölçüde sosyal alanlarda yer alabilen, “namus” kavramının sahibi olarak görülen ve hal/hareketleri gözetim altında tutulan özellikler yerleştirmiştir. Bütün bunlar çoğu zaman geleneksel değer yargılarıyla ispatlanmaya çalışılırken bilimsel araştırmalardan alınan örneklerle de meşru kılınmaya başlanmıştır. Connell bu özelliklerin temelinde cinsiyet rollerinin olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Cinsiyet rolü teorisi, bireylerin toplumsal ilişkilere yerleştirilmesini betimlemek üzere basit bir çerçeve öneriyor. Temel görüş, bu sürecin “rolün öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” veya “içselleştirme” aracılığıyla gerçekleştirdiği. Böylece kadınlık karakteri kadınlık rolüne toplumsallaşma ile, aynı şekilde erkeklik karakteri de erkek rolüne toplumsallaşma ile üretiliyor- bu bağlamda sapkınlarda, toplumsallaşma sürecinde meydana gelen kimi aksamalar sonucu sapma gösteriyorlar” (Connell, 2017: 86).

Toplumsallaşma ile birlikte toplumsal cinsiyetteki ayrım yüzünden kadınların hayatlarını idame ettirme noktasında güçlüklerle karşılaştıkları gözlemlenmektedir. Özellikle kendilerine yüklenen rollerin sorumluluğu altında kalan kadınların çeşitli baskılara maruz bırakıldığı görülmektedir. Kadınlık ile ilgili rollerin sadece hane içine ve annelik mertebesine indirgenmesi uygulanan baskıların meşru görülmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, toplumsallaşma sürecinde kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyet rollerinde sapmalar meydana gelmiştir. Bu sapmalar neticesinde şiddet ortaya çıkmakta ve bu şiddeti meşru hale getiren bir yapı oluşmaktadır. Toplumun yüklediği cinsiyet rollerinden doğan eşitsizlikler sebebi ile kadına yönelik şiddet güncelliğini korumaktadır. Eva Lundgren (2012: 15)’e göre toplumsal cinsiyet meselesi ilk olarak İsveç Hükümet Beyannamesinde şu şekilde geçmektedir: “Şiddet, cinsiyetler arası iktidar ilişkilerinde eşitsizliğin hüküm sürdüğünün göstergesidir”. Eşitsizliğin ezilen tarafı olan kadın, erkeğin diktatörlüğü sonucu ortaya çıkan şiddete maruz kalan taraf olarak da yer almaktadır. Böyle bir iktidarın ortaya çıkışı, kadınların ve erkeklerin

varoluşlarından bu yana, toplumsal cinsiyet düzeni çerçevesinde hayatlarını idame ettirdikleri ve bu düzen içindeki rollere hapsedildikleri görülmektedir. Kadın ve erkeğin toplumsal yapı içinde nasıl bir ilişki yaşamaları gerektiğine ve nasıl bir yaşam süreçlerine toplumsal cinsiyetin belirlediği kurallar karar vermektedir. Toplumsal cinsiyet kurallarının kadın aleyhine olması ve erkeği şiddete sevk eden normları barındırıyor olması kadına yönelik şiddetin en büyük kaynağını oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri küresel dünya düzeniyle birlikte değişime uğramaktadır. Kadınların eğitim ile birlikte sahip olduğu ekonomik güç, erkeğin toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan, ev ahalisinin geçim kaynağı olma özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. A. R. Başaran'a göre, kentleşme ve ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olarak yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişme süreci, geleneksel görev dağılımında; kadına ve erkeğe özgü rollere ilişkin ya tutumları değiştirmiş ya da modernleştirmiştir (Günay ve Bener. 2011: 159'dan alıntı). Değişen tutumlar ve modernleşme ile birlikte toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki dengesizlik bir nebze de olsa azalmıştır. Geleneksel dönemde erkeklerin değer yargılarının toplumsal normlar haline gelmesi ile birlikte oluşan eşitsizlik durumu, günümüzde küreselleşme, teknolojik ilerlemeler, medya, kadının sosyal alanlardaki varlığı gibi etmenler doğrultusunda etkisini yitirmektedir. Günümüz dünyasında, erkek bireylerde geleneksel dönemde kabul görmüş değer yargılarından uzaklaştığı ve şiddete, eşitsizliğe neden olan kuralların insan hakları ihlali olduğunun bilincine vardığı gözlemlenmektedir.

2.4.3. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İktidarın Uygulama Biçimi Olarak Ataerkillik ve Ataerkil Şiddet

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın veya erkeğin inançlarını, normlarını, değerlerini, beklentilerini, hal, hareketlerini ve sahip oldukları rollerin, sosyal yapılanması olarak ifade edilmektedir. Toplumsallaşma süreci kadına erkeğin her türlü ihtiyacını karşılama misyonunu yükleyerek ikincil statüsünü oluşturmaktadır. Doğan'ın ifade ettiği üzere;

“Eşitsizliğin Öğrenilmiş Bir İnşa Sürecine Dayandığı Görüşü/Gelişimci Görüş'e göre, kadının ikincil konumu bir kader olmayıp, anatomik ve biyolojik farklılıklar ile açıklanamaz. Kadının ikincil konumu öğrenilmiş, inanca dayalı, sonradan edinilmiş bir değerler sisteminin kabul edilmesi ve kabul ettirilmesi yolu ile oluşturulan bir toplumsal/kültürel inşa sürecinden ibarettir. Bu değerler sisteminde “kadın”, kadınlık işlevi gördüğü ölçüde kadındır. Kadının işlevi ise

doğurganlık yeteneği sebebiyle neslin devamını sağlamaktadır” (Doğan, 2016: 48-49).

Toplumsal cinsiyet ile birlikte kadının ikincil plana itilmesiyle kadın, çeşitli şiddet türlerine maruz kalmaktadır. Toplumsal grupların tamamında; aile içinde, çalışma ortamında, sosyal yaşam alanlarında kadınlara şiddet uygulanmaktadır. Bu çeşitlilik şiddet sorunsalının mikro düzeyden çıkıp makro düzeyde incelenmesini gerekli kılmıştır. Makro düzeyde yapılacak olan inceleme de ataerkillik, cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet, kadınlık, erkeklik gibi kavramların varlığı ile karşılaşılmaktadır. Ataerkillik temelde babayı baz alarak çocukları babanın soyuna bağlayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Gizem Çelik’in ifadesinde belirttiği üzere;

“Ataerkillik en yalın ifadeyle, erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü toplumsal yapıyı ifade eden ataerkil, kadınlık ve erkeklik rollerinin yani toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklerin iktidarı odağında oluştuğu, kadının ikincileştiği, eğer derin bir inceleme ve sorgulama gerçekleştirilirse aslında erkeğin de başka “güçlü” erkekler tarafından ezildiği bir yapıyı anlatmaktadır”(Çelik, 2017: 56).

Kandiyoti; ataerkilliği, ailenin cinsiyet ve yaşa göre sınıflandırılması sonucu bireyler arasındaki ilişkilerin belirlendiği sosyal kurallar olarak tanımlamaktadır (Uğurlu ve Akbaş, 2013: 79). Ataerkil sistemlerde erkek, aileden almış olduğu güçle kadın üzerinde her türlü baskıyı ve hakkı meşru görmektedir. Nahla Abdo (2006: 65) töresel normların ve yazısız olan davranış kalıplarının ailenin veya aşiretin ataerkil yapısını düzenleyen birimler olduğunu ifade etmektedir. Abdo bu birimlerin kadının bedeni, davranışları ve eylemlerini kontrol etmek üzere inşa edildiği görüşündedir. Devletler kuruldukları zamandan itibaren aile, aşiret veya klanların rollerini ve üretmiş oldukları yazısız kuralları kendi yapıları ve uygulamalarına entegre etmektedir. Abdo (2006: 669)’ya göre devletin; ekonomi, eğitim gibi alanları tekelinde bulundurmak istemesinin asıl gerekçesinin aileyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilme gücünü korumak istemesidir. Devlet egemenliği ile erkek egemenliğinin ortak noktası elde etmiş olduğu gücü koruma arzusu olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ataerkil ailelerin temelini, erkek egemenliğinin yeniden üretilmesine dayandığı gerçeğiyle karşılaşmaktayız. Doğan (2016: 21)’a göre erkek egemenliğinin yeniden üretiminin en önemli araçlarından biri olan şiddet olgusu ataerkil yapılardan beslenmekte dolayısıyla da ataerkillikten beslenen şiddet eril kuralların hem rıza hem de güç kullanılarak uygulanmasına sebep olmaktadır. Ataerkil aile yapılarında ailenin mirası ve mülkiyeti erkeğin tekeline bırakılırken; kadına güvensizlik ve hane eksenli bir yaşam

sunulmaktadır. Hane eksenli sunulan bu yaşamda kadın; babanın kızı, eşlerin karısı, çocukların annesi, abinin kardeşi gibi rollerle yaşamını idame ettirmektedir. Zamanla kadınların bu ağın dışına çıkma isteği ataerkil yapıların empoze ettiği kurallar karşısında engellere takılabilmektedir. Bu engeller sadece erkekler tarafından değil ataerkil sistemin kurallarının öğretildiği kadınlar tarafından da hemcinslerine uygulanabilmektedir.

2.4.4. Eksik veya Yetersiz Bir İnceleme Alanı Olarak Ataerkillik

Günümüzde birbiriyle paralel bir şekilde artan iki gerçeklik bulunmaktadır. Sivil toplum bileşeni olarak insanlar ve örgütler, enformatiğin de gelişimiyle birlikte kadına yönelik şiddetten eskisine oranla daha fazla haberdar olmakta ve bu farkındalık şiddeti de aynı oranda artırmaktadır. Peki, bu paradoksun sebepleri neler olabilir? Mojab ve Abdo (2006: 3)'ya göre bu durumun belki de en önemli sebebi ataerkilliğin tüm çağdaş toplumlarda sahip olduğu köklü niteliğin hafife alınmasıdır. Farklı bir ifadeyle denebilir ki şiddeti toplumun gündemine getirmeyi başardık ancak ataerkillikle doğru bir şekilde ilişkilendirmede başarılı olmadık. Nüket Sirman (2007: 15)'a göre ataerkillik genellikle erkeklerin yanlış, cahilce, kaba-saba, eğitimsiz ve sapkın yönelimlerine indirgendi ve öyle olmaya da devam etmektedir. Oysaki ataerkillik tarihsel ve sosyal bir kavramdır; eril toplumsal cinsiyetin egemenlik uygulama sistemi veya rejimi olarak görülmektedir. Ataerkillikte iktidarın tatbiki oldukça önemlidir. Çünkü aksi takdirde eşitsizliğe gösterilen direncin kontrol altına alınamama ihtimali vardır. Mojab ve Abdo (2006: 3-4-5-6) ataerkil şiddeti sistematikleştirmek adına şöyle bir sıralama yapmaktadır:

- 1) Eril toplumsal cinsiyet ve ırk, etnik veya sınıf egemenliği arasında karşılıklı bir ilişki bulunmakta, bu sebeple erkek egemenliği dil, hukuk, din, eğitim, aile, popüler kültür ve medya gibi toplumsal güçler ve kurumlar tarafından yeniden üretilir.
- 2) Erkek egemenliği, devlet egemenliği gibi hem rıza hem de güç yoluyla yeniden üretilmektedir. Bu anlamda ataerkil şiddet sistemiktir, namus cinayetlerinde annenin, kızın, kız kardeşin ve ailenin diğer kadın üyelerinin öldürülmesine genellikle kadınlar ve akrabalarda katılır.

- 3) Devlet ve devletin hukuki-siyasi yapısı ataerkil sistemin içine yerleşmiş olan ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri yeniden üretmeye meyillidir.
- 4) Birçok ülkede hukuksal bazda var olan eşitlik uygulamaları hukuk alanı dışındaki alanlarda var olan eşitsizliklerle karşılaştığında anlamsızlaşabilmektedir. Bu durum kadına yönelik şiddeti tırmandırmaktadır.
- 5) Hukuki anlamda sorunlar çözülsede doğrudan erkek şiddetini sınırlandıracak ya da ortadan kaldıracak mekanizmalar yoktur (mahkemeler, sığınma evleri, şiddet ihbar merkezleri vb.). Birçok namus cinayeti eğer bu mekanizmalar var olsa veya olanlar kadına yönelen tehdidin ciddiyetini önemseseydi belki de engellenebilirdi. Örnek olarak İsveç de ailesi ile ikamet eden Fadime Şahindal, İsveç’li bir genç ile evlenmek istemesi sonucunda babası tarafından öldürülmüştür. Polisler tarafından ailesi ile görüşmemesi gerektiği tavsiyesi dışında herhangi bir önlem alınmaması cinayetin gerçekleşmesini olanaklı kılmıştır.
- 6) Devlet ataerkil şiddeti ortadan kaldırırsa bile erkeklerin şiddet uygulamaya devam edeceği gerçeği göz ardı edilemez. Bunun için hem devlet hem de vatandaş eğitilmelidir. Feminist bilinç yerleştirmeli ki kadının karşı koyabilme ve ataerkil sistemin kendini yeniden üretebildiği alanlara müdahale edebilme olanağı oluşabilsin.
- 7) Ataerkil şiddet evrenseldir. Hem batıda hem doğuda görülür. Ancak Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Güney Asya da var olan iç savaşlar, bölgesel savaşlar vb. halk arasında terörü körüklemiş ve ataerkil şiddetin serbestçe hüküm sürmesini sağlamıştır.
- 8) Her ne kadar ataerkillik ve ataerkil şiddet dine indirgenemez olsa da, kurulan İslami teokrasiler, İslami şeriat ya da dini hukuk adına kadınlara şiddet uygulanmasını kutsal saymışlardır.

Tüm ataerkil sistemlerin kadına karşı fiziksel veya sembolik şiddeti istisnasız uyguladıkları gerçeği ataerkilliği evrensel bir rejim haline getirmektedir. Nicole Pope (2006: 112)’ye göre Batı toplumlarında elde edilen kadın hakları hassas temeller üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda feminist hareketlerin katkılarıyla son yirmi-otuz yıl içinde kaydedilen ilerlemeye rağmen kadına yönelik şiddet bir hayli yaygındır.

2.5. KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN SON PERDESİ (CİNAYET)

Kadın cinayetleri birçok araştırmaya konu olmuştur. Diana E. H. Russell, kadın cinayetleri kavramını ilk kez 1801 yılında, İngilizce bir yayında “bir kadının öldürülmesi” anlamında kullanılmış olduğunu, 1848’de de hukuken tanınmış olduğunu aktarır (Elif Gazioğlu, 2013: 92’den alıntı). Gazioğlu (2013: 92)’na göre, kadın cinayetleri kavramı sosyal bilimcilerce 1980’li ve 1990’lı yıllarda irdelenmeye başlayana kadar biyolojik cinsiyet vurgusuyla kullanılmıştır. Kadın cinayetlerinin toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilendirilmesi, yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde mümkün hale gelmiştir. Bu bağlamda işlenen cinayetlerin kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile paralel olduğu görülebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan kadın cinayetleri, namus veya töre cinayetleri ile ihtiras (arzu) cinayetleri kapsamında değerlendirilecektir.

2.5.1. Namus veya Töre Cinayetleri

Töre Türk Dil Kurumu sözlüğünde “bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet” olarak tanımlanmaktadır (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b10fb02ba8603.72181248). Töre ile ilgili literatürde çok sayıda tanımlamaya rastlamak mümkündür. Cengiz Yıldız’a göre,

“Töre, göçebelik döneminin değerler sistemini simgeler. İnsanlar, aşiret halinde yaşarlarken, töreye bağlıdırlar. Töre, aynı aşiretten olanları, öteki insanlardan üstün tutar. Aşiretin esenliği; liderin ve halkın töreyi sürdürmesi ile sağlanır. Töresiz bir aşiret, bir boy, tarihin karanlıklarında kaybolup gitmeye mahkûmdur. Bu açıdan ‘töreye bağlılık’, göçebelik dönemini yaşayan insanlar için bir ‘ölüm–kalım’ sorunudur” (Yıldız, 2008: 212).

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere töre; sorgulamadan koşulsuz şekilde verilen hükmün yerine getirilmesini gerektirir. Yerine getirilmediği takdirde hem vicdani hem de toplumsal ağır sonuçları olacağı anlaşılmaktadır. Ülkemizde töresel kabuller göz önüne alındığında kadın cinayetleri için “töre, sonucu ölümle (cinayete) biten bir yargılama şekli” olarak tanımlanabilmektedir. Töre ya da namus ile ilgili var olan çalışmalar incelendiğinde yaşanan bölge, aile yapısı, aile içinde büyütülen ve geçerliliği kanun gibi görülen kurallar etrafında şekillenen bir sistemden bahsetmek mümkündür. Bu kurallar çerçevesinde kadınları namus veya töre adıyla denetim altına

alan grupları iki şekilde görebiliriz. İlki kadının doğum ile birlikte içinde kimlik edinmiş olduğu kan bağıyla bağlı olduğu aileyi; ikincisi ise evlilik bağı ile sonradan dahil olduğu aile olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ailelerin birleşmesinden oluşan aşiretler sembolik olarak namus temsilcileri olarak görülmektedir. Bethany A. Corbin (2014: 282) namusu; kadının cinsel saflığının ve sosyal pozisyonlarında alt durumda olmalarını kabul etmelerini bekleyen geleneksel cinsiyetçi rollerine vurgu yapan bir sistem olarak değerlendirmektedir. Namus bu çerçeveden bakıldığında kadın bedenine nakşedilen ve kadının hareketleri ile kontrol edilmesi gereken bir olguya dönüşmektedir. Erkek ile doğrudan ilişkilendirilmeyen namus kavramı kadına sahip olduğunu düşünen erkeği dolaylı yoldan etkilemektedir.

Kadının toplum açısından yanlış diye atfedilen kararları kaçınılmaz bir şekilde ailenin utanç kaynağı haline dönüşür. Bu nedenle namus ailenin değerini ortaya koyan bir olgu olarak görülür ve erkek tarafından ailenin namusu kadının cinsel hareketlerinin kontrol edilmesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durum kadını sadece ayıbın üreticisi olarak görülmesine işaret etmektedir.

Corbin (2014: 283) yapmış olduğu çalışmada namus cinayetlerini değerlendirirken namus cinayetlerini popülerlik kazandığı şekliyle namusun “ayıp, utanç” kompleksi olarak tasvir edildiğini gözlemlemiştir. Namus ya da töre cinayeti olarak adlandırılan cinayetler toplumsal yapı içerisinde “kadın cinayeti” olarak değerlendirilmemektedir.

Corbin bu bağlamda namus ya da töre cinayetlerinin kadın cinayetlerinden ayrılan özelliklerini beş başlık altında derlemiştir (2014: 284-285-286-287).

- 1) Namus cinayetleri cinsiyet ilişkilerine ve kadının davranış ve cinselliğini kontrol etmeye göre planlanmış cinsiyet ilişkilerine dayanır. Kadının bu durumu aşiret (töre) kültüründe derin bir şekilde saklıdır ve kadındaki herhangi bir kirlenme onun ailedeki değerini önemli bir şekilde azaltır.
- 2) Kadının davranışını düzenlemede sadece erkekler aktif rol almazlar. Ailedeki diğer kadınlar da ev halkının ikincil kadınlarının kontrol edilmesini desteklemeye ve bu sürece katılmaya dahil olurlar. Geleneksel ailede en yaşlı kadın veya anne en geniş otoriteye sahiptir ve diğer kadınlar arasında saygı görür. Bu kadınlar genç kadınların ailenin namusunu lekelemesini kontrol

eden kadın figürleridir. Genç kızların uygunsuz davranışlarını savunmaya yardım edici davranışlar otorite sahibi bu kadınların erkeğe yönelik sadakatiyle çarpışırsa bu tür savunucu davranışlar hemen ortadan kaldırılır.

- 3) Kadınların ve erkeklerin namus düzenlenmesindeki rolünden dolayı namus cinayetlerini sağlayacak bir karar ailenin topluca katıldığı toplantıdan çıkar. Minimum düzeyde aile kurulu mağdurun babası ve kardeşlerinden oluşur ve dayı, amca, kayınpeder, dede ve anneyi de kapsayabilir. Kadın cinayetlerinden farklı olarak spontane olmayan bu eylem, katilin bireysel psikolojik dengesizliğine indirgenemez.
- 4) Ciddi bir tartışma, münakaşa ve planlama süreci namus cinayeti öncesi gerçekleşir ve aile kurulu en genç erkeği cinayeti işleyecek kişi olarak seçer. Gencin seçilmesinin nedeni mahkemenin katilin genç yaşına sempati duyması ve cezanın indirilmesi ile ilgilidir. Cezanın indirilmesi devletin kadın cinayetlerine suç ortaklığı yaptığı fikrini doğurabilmektedir. Böylece bu suç ortaklığı cinayeti kabul edilebilir bir motif olarak utancın meşrulaştırılması olarak görülmektedir.
- 5) Başarılı bir cinayet namusun geri kazanılmasını mümkün hale getirir. Utanç karşısında daha az sert alternatif cezalar olsa da namus cinayetinin en önemli amacı ailenin namus ve haysiyetini geri kazanmaktır.

Töre ya da namus cinayetleri birçok açıdan farklılıklar gösterse de temelde cehaletin ürünüdür. Töre ya da namus cinayetleri işleyiş amacı göz önünde bulundurulduğunda fevri bir kararla ya da cinnet halinde gerçekleşmediği, planlı bir şekilde aile fertlerinin vermiş olduğu karar doğrultusunda gerçekleştiği görülecektir. Töre cinayetleri birçok kaynakta namus cinayeti olarak da nitelendirilmektedir. Bu bağlamda töre ve namus cinayetleri arasındaki sınır bulanıktır ve bu nedenle iki terim birbirinin yerine kullanılabilir. 10/148 Esas Numaralı Meclis Araştırması önermesine göre de;

“Namus cinayeti veya töre cinayeti olarak adlandırılan cinayetler, toplumda kendilerine biçilmiş rollerin veya kişiye, yöreye ve zamana göre değişen ahlaki normların dışına çıktığı varsayılan kız çocuklarına ve kadınlara yöneltilmiş olan en zalim şiddet türüdür şeklinde tanımlanmıştır”
(<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.htm>).

Namus cinayetleri geleneksel baskının ve beraberinde gelen şiddetin bir biçimi olarak görülebilmektedir. Pınar Ecevitoglu (2012: 361)'na göre, 2000'li yılların başından itibaren namus cinayetleri ile gündeme gelen Türkiye'de cinayetlerin geleneksel niteliğini ifade etmek üzere özgül bir terimin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu terim, töre terimidir. Namus cinayetleri, günümüzde halk arasında geleneğe atıfta bulunularak töre kavramıyla ilişkilendirilmekte ve cinayete giden süreçte törenin emrettiği hükümlere uymaması kadının öldürülmesinde gerekçe olarak gösterilebilmektedir. Genelde töre hükümlerinin infaz edilmesinde aile öncü rol oynamaktadır.

Yapılan tüm saptamalar ışığında konu üzerinde detaylı bir inceleme neticesinde töre ve namus cinayetlerinin birbirini karşılayıp karşılamadığı üzerine tartışmaların olduğu görülmektedir. Bu tartışmaların temelinde cinayetlerin işleyiş gerekçesi ayırt edici özellik olarak belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir.

Ecevitoglu'nun ifade ettiği gibi;

“Kadının yalnızca cinsellik ve evliliğe ilişkin kişisel tercihleri nedeniyle değil, tecavüz kurbanı olması halinde de öldürüldüğü namus vakaları da töre cinayeti kapsamına dahil edilmektedir. Buna karşılık, evli bir kadının aldatma veya aldatma şüphesi halinde ailenin fiilen müdahalesi olmaksızın kocası tarafından öldürüldüğü vakalar töreyle ilişkisi bulunmayan namus cinayetleri olarak kavramsallaştırılacaktır”(Ecevitoglu, 2012: 373).

Kavram kargaşası sosyal bilimlerin hemen tüm alanlarında olduğu gibi feminist çalışma alanında da sıkça görülmektedir. Namusla bağdaştırılan şiddete yönelik kavram kargaşasının tipik örneklerini Sirman (2016: 47)'ın “Akrabalık, Siyaset ve Sevgi” isimli makalesinde görebiliriz. Öncelikle “namus suçları” dendiği zaman sadece namus cinayetlerinin algılanması oldukça hatalı bir okumadır. Bu tanımlama sadece belli bir kesime hitap etmekte, örneğin gelişmiş yerlerdeki kadınların bu suçlardan muzdarip olmadığını göstermektedir. Oysaki namus suçları; cinayetten evlendirmeye, fiziksel şiddetten sembolik şiddete oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu kavram kargaşasının Türkiye ayağı konunun anlaşılabilirliği açısından oldukça önemlidir. Türkiye'de namus cinayeti ibaresi yerine “töre cinayeti” ibaresi kullanılmakta ve böylece cinayetlerin genelde Doğu ve Güneydoğu özelinde Kürt aşiretlerinde vuku bulduğunu ifade etmede kullanılmaktadır. Oysaki yaşananlardan anlaşılabilceği üzere

Türkiye’de namus cinayetleri adı altında gerçekleşen vakaları, Türkiye’nin dört bir yanında her kültürün içinde gözlemleyebilmekteyiz.

Bu tarz töre ve namus kavramları arasındaki ayrımlar Türkiye’de bölgesel bir ayrışmaya gidilerek tanımlandığı görülmektedir. Genel anlamda Doğu ve Güneydoğuda geniş akrabalık bağları olan aşiretlerin evlilik müessesesi ile kurmuş oldukları akraba evliliklerinde veya aşiret içinde kadın kimliğine sahip bireyler üzerinde namus adı altında kocaları veya baba/erkek kardeşler tarafından öldürülmesi töre cinayeti olarak geçmektedir. Diğer yandan Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu dışındaki bölgelerinde, eşler arasındaki sadakatsizlikten meydana gelen durumlar yüzünden işlenen cinayetler töre cinayeti olarak değil namus cinayeti olarak adlandırılabilir. Töre cinayetlerinin sadece belirli bölgelere atfedilmesi toplumsal ilişkilerde de bireyleri ayrışmaya götürebilmektedir. Doğu ile Batı arasındaki bu farkın sebebi Doğu illerinde töre, toplumsal kuralken; Batı illerinde bireysel kabul haline geldiği içindir. Töre ya da namus cinayeti hangi kavramla anılırsa anılsın öldürülen kadınların öldürülme sebepleri kadın kimliğiyle bağdaştırılan ve bedenine atfedilmiş bir değer ihlal edilmesi olarak değerlendirilebileceği görülmektedir.

Türkiye’de kadınların ailenin namusu olarak kodlanması ve aile namusunu koruyamadığı gerekçesiyle ailesinden herhangi biri tarafından öldürülmesi son zamanlarda hem medyada hem de kamusal alanda sıklıkla rastlanan bir durum haline gelmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 82. Maddesinin kasten öldürmenin nitelikli suçlar kısmının “k” bendinde töre saikiyle kasten öldürme suçunu işleyen kişilerin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılacağı belirtilmiştir. Kanunlar tarafından ağır yaptırımları olmasına rağmen namus cinayetleri güncelliğini korumaya devam etmektedir. Corbin (2014: 289)’e göre bu durum Türkiye toplumunun yapısıyla ilgilidir. Bu yapıda namus cinayetini işleyenler “törenin dinden daha üstün olduğu” inancına sahiptirler. Ayrıca Türkiye toplumunda “kanuni çoğulculuk (legal pluralism)” çerçevesindeki namus cinayetleri ile ilgili davalarda uygulanan ceza indirimleri, namus cinayetlerinin işlenmesini teşvik etmektedir. Kanuni çoğulculuk en temel anlamda “herhangi bir coğrafi alanda farklı hukuki sistemlerin varlığı olarak tanımlanmakta” ve “hukuk veya kanun kavramının tek bir sistem olarak kabul edilmesini” engellemektedir. Bu bağlamda, Türkiye mahkemelerinde kanuni çoğulculuk bütün hâkimler tarafından onaylanıp kabul edilmekte ve böylece, devlet otoritesi ile aile otoritesi arasındaki sınır

bulanıklaşmaktadır. Corbin (2014: 304)'e göre sonuç olarak Türk devlet ve sosyal yapısındaki kanuni çoğulculuk, “kültür ve kanununun birbirine karışarak yazınsal kanunun açık bir kaynak olarak kabul edildiği ideal tekliğin yok olmasına sebep olan bir boşluk yaratmaktadır”

2.5.2. Arzu (İhtiras) Cinayetleri

İhtiras kelimesi kökenine bakıldığında Arapça bir kelime olup dilimizdeki karşılığı Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “tutku, aşırı güçlü istek” tir (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b10fb02ba8603.72181248). Yine aynı sözlükte tutku kelimesi incelendiğinde “irade ve yargıları aşan güçlü bir coşku” tanımını görmekteyiz. Tanımlar ve cinayet kavramı bir arada düşünüldüğünde ihtiras cinayetlerinin kıskançlık temelli ve ani duygu yıkımı sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Burada kıskançlık terimi kendisinden başkasına ilgi duyulana gösterilen hissiyat olarak düşünülürken, elde edilemeyen, ulaşılamayana bir başkasının sahip olması noktasında da değerlendirilebilir.

Kadın cinayetleri ele alındığında töre ve namus cinayeti kavram farklılaşması bölgesel sebepli iken; ihtiras cinayetleri temelinde kıskançlık olması hasebiyle bölgesel olarak kavram değişikliğine uğramadığı gözlemlenmiştir. Bölgesel ayrılmaya gidilmeden ihtiras cinayetleri olarak literatürde, aldatma olayı çerçevesinde vuku bulan eylem, kadın cinayetleri araştırmalarında tartışma konusu olarak yer bulmuştur. İhtiras cinayetlerini töre, namus cinayetlerinden ayıran önemli diğer bir husus ise genelde tasarlanmadan anlık cinnet ile gerçekleşmesidir. Zeynep Burcu Akbaba'ya göre;

“Namusta, mağdurun ya da maktülenin yaptığı hareketin iffetsizliği veya namussuzluğu tartışılır. Namussuzluk işlenirken sanığın ya da sanıkların orda olması gerekmemektedir. İhtirasta ise, sanık olayı gördüğü anda şuurunu kaybederek cinayeti işlemiştir. Kendini o an bilmez ya da bilemez”(Akbaba, 2008: 341).

İhtiras cinayetlerinin temelinde olayın gerçekleşmesi ve durumun öğrenilmesi arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Namus veya töre cinayetlerinde öldüren kişinin genelde aile meclisi tarafından seçilen 18 yaş altı erkek çocukları olduğu gözlemlenirken, ihtiras cinayetlerinde olayla bağlantısı olan kişi tarafından cinayetin gerçekleştirildiği görülebilmektedir. Hukuki anlamda bakıldığında birinde tasarlayarak

adam öldürme söz konusu iken; diğesinde kasten adam öldürme söz konusudur.
Nihayetinde her iki şekilde de kurban genelde kadın, sonuç ise kadının ölümüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUŞ VE BİTLİS'TEKİ KADIN CİNAYETLERİ VAKA İNCELEMESİ

Bu bölümde Muş ve Bitlis illerindeki Adliyelerden alınan ve UYAP sisteminden sonra kayda geçen dokuz adet cinayet iddianamesine yer verilmiştir.

3.1. MUŞ-BİTLİS'İN KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL YAPISI

- Muş İlinin Toplumsal Yapısı:

2018 yılında kayda geçen nüfus sayımlarına göre, Muş ilinin toplam nüfusu 407.992'dir. Bu nüfus 208.431 erkek birey, 199.561 kadın bireyden oluşmaktadır (<https://www.nufusu.com/il/mus-nufusu>). Yıllara göre yapılan nüfus sayımları incelendiğinde 2011 yılına kadar nüfus sayımlarında artış gözlemlenirken 2011'den sonra nüfusta azalma olduğu görülmektedir. İç ve dış göç hareketleri Muş'un toplumsal yapısı üzerinde etkin bir rol oynamaktadır. Halis Başel (2007: 522-523)'e göre Türkiye'de meydana gelen göçlere; genel nüfus içindeki genç nüfusun fazlalığı, refah düzeyinde meydana gelen artış, geniş aile otoritesinden kaçma eğilimi, kan davaları, ekonomik sıkıntılar, eğitim yoluyla meslek edinme, ulaşım ve iletişim ağının gelişmesi, kırsal alanlarda değer yargılarında meydana gelen değişimler, tarımda insan gücüne olan ihtiyacın azalması gibi pek çok faktör etkili olmuştur. Muş ilinde meydana gelen göçlerin temel sebepleri arasında M. Emin Sönmez (2010: 48)'e göre iş alanlarının yetersizliği sonucu oluşan ekonomik buhranlar, eğitim, sağlık ve kültürel olanaklar saymaktadır.

Muş'un sosyo-kültürel yapısına bakıldığında Doğu Anadolu Bölgesinde hakim olan gelenekçi toplum ve aşiret yapılarını görmek mümkündür. Aşiret şeklinde örgütlenmiş aile yapıları; kişilerin yaşam şekillerini, karar alma veya karar verme; sosyo-kültürel değerlerin oluşum süreçlerini etkileyebilmektedir. Muşta yaşayan kadınların toplumsal yapı içerisindeki konumlarının gelenekçi aile yapılarından beslenen roller olduğu görülmektedir. Atik Aslan ve Aslıhan Yeniçeri Altıntaş (2019: 733) yapmış oldukları çalışmada Muş ilinde yaşayan kadınların toplumsal yapı içerisindeki konumlarını olumsuz etkileyen önemli nedenlerden biri olarak ekonomik zorluklar gösterilmektedir. Kırsalda yaşayan kadınlara göre merkezde yaşayan kadınların sosyo-ekonomik açıdan daha iyi bir konumda oldukları saptanmıştır.

Çalışmada değinilen bir diğerk husus ise kadının toplumsal yapı içerisindeki konumun güçlendirilmesi için çocuk yaşta yapılan evliliklerin önlenmesi yönündedir.

Muş ilinde kadınların sosyal hayata kazandırılması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla açılan dernekler bulunmaktadır. Ayrıca T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Muş İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmede ilde bir adet kadın sığınma evinin varlığı teyit edilmiştir. Güvenlik şartları nedeni ile gizli tutulduğu için konum bilgisine ulaşılamamıştır.

Bitlis İlinin Toplumsal Yapısı:

En son yapılan nüfus sayımlarına göre Bitlis ilinin 2018'de 181.970 erkek bireylerden 167.426 kadın bireylerden oluşmuş olduğu tespit edilmiştir (<https://www.nufusu.com/il/bitlis-nufusu>). Yıllara göre yapılan nüfus sayımları incelendiğinde nüfus artışı görülmektedir. Özellikle kırdan kent merkezine göç olayı Bitlis'in toplumsal yapısı üzerinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Bitlis merkezinde gözle görülür şekilde kır hayatının etkilerini görmek mümkün. Kent merkezinde kır nüfusun göçüyle birlikte "kırsallaşan kent" görünümünün hakim olduğu gözlemlenmektedir. Kır nüfusun yaşam koşullarının hakim olduğu kentte ekonomik koşullar tarım ve hayvancılığa dayalı olarak devam etmektedir. Sanayileşmenin olmadığı Bitlis ilinde, sert iklim koşullarından dolayı bitki örtüsünün de verimliliği yok denecek kadar azdır.

Bitlis'in sosyo-kültürel yapısına bakıldığında Doğu Anadolu Bölgesine hakim olan aşiret yapılarını burada da görmek mümkündür. Aşiret sisteminin bireylerin sosyal hayatlarında, kişilik yapılarının oluşum sürecinde ve bireylerin karar alma süreçlerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Rahime Beder Şen ve Semra Yurtkuran (2004: 4-5) yapmış oldukları çalışmada Bitlisin toplumsal yapısı üzerinde etkin bir rol oynayan aşiret sisteminin, geleneksel yapı içerisinde hakim olan töresel kanunların toplumsal yapı üzerindeki etkilerini şöyle sıralamaktadır;

- 1) Gelenekçi bir toplum yapısına sahip olan Bitlis ilinde aşiret yapılanmaları mevcuttur.
- 2) Aşiret yapılanmalarında aile içinde veya aile dışında dayanışma odaklı sosyalleşme söz konusudur. Bu dayanışma ve bağlılık, huzurevleri ve çocuk

koruma evlerinin de önüne geçmiş bulunmaktadır. En önemli etkilerinden birini de sokak çocuklarının olmayışı gösterilebilmektedir.

- 3) Bitlis İlinde yaşam biçimi üzerinde otoriteye bağlılık, mutlak itaat önemli rol oynamaktadır.
- 4) Aşirete dayalı töresel mevzular çoğu zaman adliyeye intikal etmeden çözülmektedir.
- 5) Geleneksel yapı dini yapının da önüne geçmiş bulunmaktadır. Töre suçu kabul edilen sorunların uzlaşısı ile çözümleri aranmaktadır, bu uzlaşının sağlanmadığı koşullarda öldürme bir seçenek olarak kabul edilmektedir.
- 6) Geleneksel bir toplum yapısına sahip olan Bitlis ili geleneksel aile yapısından ötürü eğitim noktasında erkek çocuklarına öncelik tanınmaktadır. Haliyle kız çocuklarının okuma oranı erkek çocuklarına göre daha düşüktür.
- 7) Halk Eğitim Merkezleri kadınların meslek edinmesi ve sosyalleşmesi açısından önem arz etmektedir. Kadınların bu merkezlere ilgisi oldukça yükündür.
- 8) Bu açıdan değerlendirildiğinde gençlerin ve kadınların sosyalleşmeye, değişime açık oldukları görülmektedir.
- 9) Sosyo-kültürel yapı nüfus üzerinde oldukça etkilidir. Gerek devletin aile yapılandırması noktasındaki eksikleri gerekse ailelerin eğitimsizliği doğurganlığın yüksek olması üzerinde etkili olmuştur.
- 10) Yörede yaşayan genç neslin işsizlik ve ekonomik yetersizlikten dolayı evliliğe yöneldiği gözlemlenmektedir. Ekonomik yetersizlik ve bağlılık esasına dayanan aile yapıları hane içinde birden fazla ailenin yaşamını idame ettirmesine sebep olmaktadır.
- 11) Sağlık sektöründeki eksiklik ve yetersizlikler Bitlis İlinde ölüm oranlarının artmasında etkin rol oynamaktadır.
- 12) İlde açılan kadın derneği (Güldünya) kadınların kendilerini ifade etme ve sorunlarına çözüm üretebilme noktasında başvurdukları bir merkez olmuştur.

3.2. VAKALAR VE TEMEL EKSENLERİ

Bu çalışmada Muş ve Bitlis illerinde resmi kayıtlara geçen kadın cinayetlerine yer verilmiştir. Cinayetlerle ilgili bilgiler resmi izinler sonucu Cumhuriyet Başsavcılıklarından alınmıştır. Erişilen bilgiler doğrultusunda Muş ilinde beş, Bitlis ilinde ise dört vaka incelenmiştir. İçerik çözümlemesi yapılan bu vakalarda temel eksen

olarak namus-töre ve arzu baz alınmıştır. Muş ve Bitlis İllerinin toplumsal yapısının en belirgin ortak özellikleri olan geleneksel aile bağları, ataerkillik, kadınlığa ve kadının namusuna atfedilen özel anlam yukarıdaki eksenler paralelinde değerlendirilmiştir. Aşağıda detaylandırılacak olan kadın cinayetleri en genel şekilde şu sorular eşliğinde ilerlemektedir:

- Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal yapı ve kadın cinayetleri arasındaki bağlantı nedir?
- Kadınlığın, Muş ve Bitlisin toplumsal yapısındaki erkeklik tarafından algılanış biçiminin bu cinayetlerde rolü var mıdır?
- Bu cinayetler toplumsal cinsiyet literatürüne katkı sunacak yeni tartışmaları beraberinde getirebilir mi?

3.2.1. Muş Merkezli Vakalar Üzerine

Geleneksel toplumlarda “namus”; kadını, kadın ile erkek arasındaki cinselliğin temsilini, kadınların iffetli olmasını, evlilikte sadakat ölçütlerine göre davranmasını ve bekâreti koruması gibi anlamlara gelecek şekilde tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliği ile hazırlanan Türkiye’deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu (2005: 29) verilerine göre namusun görülme şekilleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Evli bir kadının evlilik dışı ilişki kurması toplumdaki namus anlayışı çerçevesinde namuslu kadın imajına ters düşen bir durum olarak görülmektedir.
- Evli bir kadının bir erkekle kaçması durumu da evlilik dışı ilişki kurma kategorisinde değerlendirilmesine rağmen sonuçları bakımından farklılık gösterebilmektedir.
- Evli bir kadının boşanması/kocasını terk etmesi de yine namus olgusu içinde değerlendirilen ve halk arasında “gelinliğinle girdiğin evden kefenle çıkarsın” ifadesine ters düşmektedir.
- Boşanmış bir kadının bir erkekle ilişki kurması iki tarafın aileleri ve eski koca tarafından kabul edilebilir bir durum değildir. Aileler ve eski kocanın kadın

boşanmış olsa dahi kadının bedeni ve cinselliği üzerindeki söz hakkı namusa yükledikleri anlam kapsamındadır.

- Bekâr bir kızın bir erkekle ilişki yaşaması durumunda ya da sadece erkeğe beslenen duygunun açığa çıkması bile namusa aykırılık için yeterli görülmektedir.
- Bekâr bir kızın bir erkekle kaçması iki taraf içinde ağır sonuçlara sebebiyet verebilmektedir.
- Evli veya bekâr bir kadının kaçırılması/tecavüze uğraması durumunda kadının yaşamış olduğu travmaya ek olarak ailelerin çözüm yolları kadın için daha ağır olabilmektedir.

Evlilik birliği içerisinde kadının uğramış olduğu şiddet üzerinde geleneksel kültürün etkisi yadsınamaz. Geleneksel toplumlarda sözle ifade edilen ve şiddeti meşrulaştıran söylemlere rastlamak mümkündür. Örnek olarak “kızını dövmeven dizini döver” söylemi kadına atfedilen rollerin ve kadının toplumsal hayatta yer aldığı alanın açık ifadesidir. Bu alan ve roller kapsamında hayat süren kadınların şiddet karşısında edindikleri tavır zamanla öğrenilmiş çaresizliğe dönüşebilmektedir. Geleneksel aile yapılarında kadının maruz kaldığı şiddet, kadın tarafından içselleştirilir. Kadının uğramış olduğu şiddet aile ve toplum tarafından eritilerek şiddetin devamlılığı sağlanmaktadır. Şiddetin en ağır şekli olarak kabul edilen kadın cinayetleri, pek çok farklı şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında Muşta gerçekleşen cinayetler değerlendirilmektedir.

3.2.1.1. Vaka I: Cinsel Davranışların Gözcülüğü ve Namus Bekçiliği

Muş'un merkeze bağlı Sungu ilçesinde 07.09.2017 tarihinde, namus saikiyle cinayetler gerçekleştirilmiştir. Bu olay namus ekseninde irdelenecektir. Cinayetlerde söylentinin (dedikodunun) etkisi var mıdır? Namus cinayeti kültüründe, bu kültürle büyüyen bireylerin belli koşullarda cinayet işleme eğilimleri var mıdır? Geleneksel aile yapılarında namusun algılanış biçimleri sadece kadın merkezli midir? Sanığın psikolojik durumu ve olayın psikolojik sâikleri, cinayeti gerçekleştirmede ne oranda etkilidir? Namusu kadına ait bir olgu olarak görüp cinsel davranışların gözcülüğünü yapan erkeğin namusu koruma görevi (bekçiliği) kim ve ne tarafından verilmektedir? Aşağıda detaylandırılacak olan cinayetler yukarıdaki sorular ışığında iddianamedeki verilerle

irdelenecektir. Öncelikle sanığın ve cinayete kurban giden bireylerin genel bir görüntüsü ile çözümlenmeye başlanacaktır.

Sanık M.A. olayın gerçekleştiği tarihte otuz altı yaşındadır. Muş'un merkeze bağlı ilçesinde yer alan köyde doğup büyüyen ve orda ikamet eden M.A. merkezde yer alan bir fabrikada güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır. İlk maktul M.A. sanığın yirmi aylık oğludur. İkinci maktul yirmi altı yaşındaki A.A. sanığın eşi, üçüncü maktul kırk yaşında olan ve sanığın ablası S.A., dördüncü maktul otuz beş yaşında sanığın amcasının oğlunun eşi olan B.A. ve son maktul de otuz iki yaşındaki sanığın amcasının eşi olan V.A.'dır. Öldürülen kadınlar aynı yerde ve birbirine yakın evlerde ikamet etmektedir.

07.09.2017 tarihinde Muş Ağır Ceza Mahkemesi tarafından karara bağlanan davada sanık M.A. tarafından dördü kadın bir çocuk olmak üzere beş kişi katledilmiştir. M.A. Muş merkezde bir fabrikada güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır. Olay günü M.A. gece vardiyasında çalışmakta olduğu fabrikadan sigara alma bahanesi ile ayrılır. Fabrikadan ayrılmadan önce tasarladığı cinayeti gerçekleştirmek üzere eve gelir. Eve vardığında ablası S.A. ile karşılaşır ve aralarında normal gündelik konulardan bahsedilir. İşleyeceği cinayetlere odaklanan sanık M.A. ablasının yemek teklifini ret ederek eşinin bulunduğu yatak odasına geçer. Kıyafetleri katlamakta olan maktul A.A. eşinin beşikteki bebekleri olan M.A.'ya iki el ateş ettiğini görür. Hiç zaman kaybetmeyen sanık M.A. eşine konuşma fırsatı vermeden işte kullandığı silahla 2-3 el ateş ederek eşini öldürür. O sırada silah seslerinin bulunduğu odaya giren S.A. kardeşine engel olmaya çalışır fakat bu müdahale onun ölmesine sebebiyet verir. Cinayeti eve gelmeden önce planladığını belirten sanık M.A., ikinci sırada öldürmeyi planladığı amcasının eşi V.A. ile merdivenlerde karşılaşır ve silahı doğrultarak V.A.'yı öldürür. Yaşadığı evi terk ederek son kurbanı olan amcasının oğlunun eşi olan B.A.'nın evine ulaşır. Sanık M.A. kapıyı açan yeğeni Y.A.'yı olay yerinden uzaklaştırdıktan sonra yatak odasında uyumakta olan B.A.'ya eşinin yanında ateş ederek son cinayetini de gerçekleştirmiş olur. Sanık ile B.A.'nın eşi arasında çıkan arbedede sanık tarafından silah tekrar ateş edilir ancak mermiler bittiğinden herhangi bir yaralama ve ölüm olayı vuku bulmaz. Bunun üzerine sanık bir müddet B.A.'nın eşiyle boğuşur ve olay yerinden kaçır.

Muş ilinde gerçekleşen ve dördü kadın biri çocuk olmak üzere beş kişinin ölümüyle sonuçlanan olayın ayrıntılarına inildiğinde cinayetlerin odağında kadın-namus ilişkisini görmek mümkündür. Muş ilinin kırsalında gerçekleşen cinayet vakasında evlilik birliği içerisinde meydana gelen ve evlilik hukukunu temelden sarsan söylemlerin varlığı iddiası, cinayetin temeli olarak görülmektedir. Bu bağlamda sanığın ifadesinde kurmuş olduğu şu cümleler cinayetin nedenini sorgulama noktasında önem arz etmektedir:

“... ben sürekli olarak yengem V.A.’nın, eşim A.A.’nın ve amcamın oğlu M.A.’nin eşi olan B.A.’nın bizleri aldattığını düşünüyordum, onlarla ilgili dedikodu duymuştum..”

“...benim niyetim ve planım yengem V.A., eşim A.A. ve amcamın gelini olan B.A.’yı vurmaktı. Olayı bu şekilde tasarlamıştım. Ancak ablam S.A. bana direnince onu da vurdum. M.A.’yı da benden olmadığını düşündüğüm için vurdum. Ben eşimin beni aldattığıyla ilgili içimde bir his vardı. Ama beni kimle aldattığı hakkında bir duyum almadım. Bu hisleri yaklaşık iki yıldır taşıyordum. Ben sürekli olarak yengem V.A., eşim A.A. ve amcamın gelini B.A.’nın bizleri aldattığını düşünüyordum...”

Sanığın ifadesinde yer alan aldatılma fikrinin sebep olduğu cinayetlerde farklı pek çok toplumsal gerçekle yüzleşmek mümkündür. İlk olarak sanığın ifadesinde “dedikodu” ibaresinin toplumsal ilişkilerde ve bireysel eylemlerde belirleyici etkisi tespit edilebilmektedir. Toplumsal ilişkilerde dedikodu merkezli sosyal yaşam zaman zaman kadının aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir. Ortaya çıkan sonuç kadının öldürülmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Jean-Noel Kapferer (1992: 11) dedikodunun (söylentinin) tarihini araştırırken söylentiye kitle iletişim araçlarının en eskisi olarak tasvir eder. Söylentinin haberleri taşımakta, şöhretleri yaratmakta ve yaymakta, isyanları ve savaşları hızlandırmaktaki etkileri yazar tarafından oldukça önemli görülmektedir. Bu toplumsal fenomenin bireyler üzerindeki gizli gücü Muş vakasında açık olarak görülmektedir. Polat (2014: 5)’a göre, şiddetin apaçık ortada olmadığı, dilin olumsuz yönünü örnekleyen sözlü saldırı modellerinden birisi olan dedikodu, şiddetin içeriğini gizleyebilmekle birlikte etik görünümüne de bürünebilmektedir (Danış, 2013: 42’den alıntı). Bireyler arasında geçen söylentilerde dedikodunun doğruluk payı sorgulanmadan kabul görmesi, toplumsal kültürün bir parçasıdır. Geniş alanlara kısa zamanda yayılabilen bu tarz söylentiler ilişkilerin gidişatında köklü değişimlere sebebiyet verebilmektedir.

Danış (2013: 102)’ın çalışmasında belirttiği üzere;

“Ortaya atılan dedikodu yayılmaya başladığı zaman, yakın çevrelere ulaşması kişinin veya ailenin diğer ailelerle bağlarında zedelenmeye, ön yargılara, kopuşlara neden olmaktadır. Aile içinde huzursuzluğa, boşanmalara, ailenin bireyelerine olan güvenin yok olmasına da yol açabilmektedir. Toplumsal şiddet biçimi olarak da kullanılan dedikodu, kontrol mekanizması işlevini sürdürmekte, bireylerin yaşamlarına sınır çizmektedir”.

Etkisi bu derece kuvvetli ve medyatik özelliğe sahip olan dedikodu olgusu bireysel eylemleri yönlendirme gücüne sahiptir. Wikan (2014: 66) çalışmasında dedikoduyu değerlendirirken dedikodunun bazı ailelerde; ailenin namusunu, toplumdaki duruşunu yerle bir edecek güçte etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında dedikodu baş edilmesi gereken sosyal bir davranış türü olarak görülmektedir. Bakıldığında Muş'ta gerçekleşen olayda sıkça tekrarlanan dedikodu olgusunun ağır etkilerine rastlamak mümkündür. Sanığın ifadesinde yer alan ve öldürmüş olduğu kadınlarla ilgili uzun yıllardır duymuş olduğu söylentilerin etkisini görmek mümkündür. Söylentilerin içeriğinde bahsi geçen temel konu kadının sadakati üzerinedir. İlişkilerde ve özellikle evliliklerde sadakat esas kabul edilmektedir. İki taraf için eşit öneme sahip olan sadakat olgusunun ihlali durumunda erkek ve kadın için sonuçları bakımından farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Erkek tarafından ihlal edilen sadakat, geleneksel toplumlarda kadının sineye çekmesi gereken bir durum iken; kadının sadakatsizliği erkeğe kadın üzerinde her türlü tahakkümü gösterme yetkisi verebilmektedir. Nitekim Muşta gerçekleşen cinayetlerde sanık M.A. kadınların sadakatsizliğini düşünerek onları öldürmekle cezalandırma tasarrufunda bulunmuştur.

Sanığın ifadesinde geçen önemli ikinci husus ise şudur. Sanık M.A.'nın ailenin namusunu kirlettiğini düşündüğü kadınların tamamı üzerinde tek başına karar verebilme hakkını kendinde görmesidir. Mehtap Hamzaoğlu ve Emrah Konuralp (2019: 54)'a göre toplumsal yaşamda erkek tarafından namus: eşinin, kız kardeşinin, annesinin ve akrabalık bağı olan diğer kadınların cinsel saflığıdır. Geleneksel aile yapılarında erkeğin namusu şerefle ilişkilendirilmekte ve bu şerefi korumak adına kadının cinsel saflığı üzerinde gerekirse erkek şiddet de kullanarak hükmetmektedir. Bu bağlamda ailedeki kadınların tamamının namusu erkek tarafından kontrol altına tutulması gereken geleneksel (töresel) bir kabuldür. Sanık M.A. tarafından gerçekleşen cinayetlerde de görüldüğü üzere ailedeki kadınların iffetli davranmadığını düşünen sanık, cinayetleri bu temelde gerçekleştirmiştir. Sanık ifadesinde ablası S.A.'yı namus gerekçesiyle öldürmediğini, kendisini engellemeye çalışırken istemediği halde vurduğunu ifade

etmektedir. Görüldüğü üzere sanık M.A., maktullerle namus olgusunu ilişkilendirerek cinayetleri gerçekleştirmiştir. Sanık ifadesinde öldürmüş olduğu kadınlardan ablası S.A.'yı özellikle namus olgusunun dışında tutarak öldürdüğünü ifade ederken diğer kadınları namussuzlukla suçlamaktadır. Anlaşıldığı üzere sanığın dünyasında ve yaşamış olduğu sosyal hayatta “namus” kadınların öldürülmesinde kullanılan önemli motiflerden biridir.

3.2.1.2. Vaka II: Olay Kurgusunun Hayatın Olağan Akışına Aykırılığı

Kadın cinayetlerinde kullanılan motifler geleneksel kültürde yeniden üretilerek farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu motiflerden biri de son zamanlarda kadın cinayetlerinden ziyade kadın intiharları olarak kendini göstermektedir. Temelde intihar gibi görünen vakalar derinlemesine soruşturulduğunda “intihara zorlama” durumuyla karşı karşıya kalınmaktadır.

Kadın (namus) cinayetlerinde kadını intihara zorlama gibi yeni bir yöntem neden tercih edilmektedir? Geleneksel aile yapılarında sözlener veya nişanlanan bireylerin alenen görüşmesinin yasaklanması hangi toplumsal normun gereğidir? Evlilik akdi çocuğu yetişkin bir bireye dönüştürebilir mi? Hayatın olağan akışına aykırılık durumu nasıl ve ne şekilde başlar? Namus kültüründe bebeklerin katledilmesinin yeri var mıdır? Bebeklerin katledilmesi ailenin itibarının geri kazanılmasında başvurulan bir yöntem midir? Yukarıdaki sorular ışığında bu olay namus saikiyle irdelenecek olup, olayla ilişkili bireylerin tanıtılmasıyla başlanacaktır.

Maktul D.K. olayın gerçekleştiği tarihte on altı yaşındadır. Evlilik dışı hamilelik sonucu doğan maktul bebek, D.K. ile Ö.K.'dan değildir. Şüpheli sıfatıyla gözaltına alınan babası B.K. annesi B.K., amcası (kayınbabası) M.K. ve yengesi Ş.K. aynı köyde, yakın komşu olarak yaşamaktadır. Geçimlerini çiftçilik ve hayvancılıkla karşılamaktadırlar. Sanık Ö.K. ise yirmi iki yaşındadır. Ö.K. olay tarihinden bir ay önce Bursa'ya çalışmaya gider.

21.01.2017 yılında gerçekleşen olayda ölen D.K.'nın hikâyesi, kadın cinayetlerinde seçilen farklı bir yöneme vurgu yapmaktadır. D.K. henüz 14 yaşında iken amcasının oğlu Ö.K. ile sözlendirilir. Taraflar arasında gerçekleşen sözden sonra D.K.'nın babası B.K. tarafından “kız sizindir, yaşını tamamlayınca evlendiririz” ifadesiyle düğün tarihi ertelenir. Kullanılan bu ifade ile artık kadına yüklenen

sorumluluk iki kat artmaktadır. Kesilen söz ile toplum tarafından çocuk olarak görülen kadın, sözlü genç bir kadına dönüşecektir. Bu aşamadan sonra kadının her hareketi toplumsal normlar tarafından değerlendirilecektir. Olayın geçtiği yerin toplumsal yapısı, geleneksel normlar ve yakın akrabalık ilişkisinden ötürü taraflar (D.K. ve Ö.K.) görüşmelerini kimsenin görmeyeceği şekilde gerçekleştirmeye başlarlar. Sözlendikten kısa bir süre sonra Ö.K. askere gider.¹ Askerden terhis olduktan sonra D.K. ile Ö.K. arasında cinsel birliktelik gerçekleşir. Sanık Ö.K. kolluktaki ifadesinde birlikteliği kabul eder fakat savcılıkta yapılan soruşturmada birlikteliği reddeder. Kolluk soruşturması ile savcılık soruşturması arasında ifade değişiklikleri ortaya çıkmaktadır. Temelde olayın sıcaklığı ile verilen kolluk soruşturması olayı anlama noktasında daha gerçekçi bilgiler barındırmaktadır. Nitekim soruşturma neticesinde kollukta verilen ifadenin doğruluğu ispatlanmaktadır. D.K. ile Ö.K. arasında gerçekleşen birliktelikten sonra D.K. hamile kalır. Hamile olduğunu sözlüsü olan Ö.K.'ye iletir. Ö.K. sözlüsüne “çocuğu aldırılım, bu çocuktan kurtulabiliyorsan kurtul” diyerek hamileliğin sonlandırılmasını ister. Olay tarihinden bir ay önce sanık Ö.K. çalışmak üzere başka bir şehre gider. D.K. olaydan bir gün önce evlerinin dışında bulunan banyoda doğum yapar. İddialara göre D.K. doğumdan sonra canlı olarak doğan bebeği bir poşete sararak evlerinin mutfak camından dışarıya atar. Daha sonra banyoyu yıkayarak tek başına kaldığı odaya geçer ve yatağa girip uyur.² Sabah maktul, annesi tarafından yatağında ölü bulunur.

Maktulün annesi B.K., ifadesinde kızı D.K.'nin hamileliği ile ilgili herhangi bir şey bilmediğini belirtir. Olay gecesi kızı D.K.'nin sancıları olduğunu ancak adet dönemiyle ilgili olduğunu düşündüğünü söyler. Yapılan soruşturmada aileler tarafından maktul D.K.'nin hamileliğinin anlaşılması hayatın olağan akışına uygun bulunmamıştır. Yargı içtihatlarında mahkeme heyetinin başvurduğu bu cümle, sosyal yaşamda bireyler tarafından yapılabilecek eylemlerin kapsamında ilgilidir. Adli tıp raporuna göre 30-35 hafta arasında doğum yapan D.K.'nin hamileliğinin dışarıdan anlaşılması pek mümkün görülmemiştir. Daha önce doğum tecrübesi olmayan bir kadının tek başına doğumu gerçekleştirmesi, sonrasında banyoyu kan izi bırakmayacak şekilde temizlemesi ve yeni doğan bebeği poşete sarmak suretiyle mutfağın

¹Ö.K. 12.05.2016 tarihinde tezkeresini almıştır. Olayın gerçekleştiği zaman dilimi ile tezkeresini aldığı tarih arasında 8 ay süre bulunmaktadır.

²D.K. iki odalı evin salonunda tek başına yatmakta, ailenin diğer üyeleriyle anne ve baba aynı odada kalmaktadır.

penceresinde dışarı atması savcılık tarafından olayın şüpheli bulunmasına sebep olmuştur.

D.K.'nın öldüğü olayda savcılık tarafından hazırlanan soruşturma evrakında yapılan incelemeler ve tanıkların ifadesinden yola çıkarak üç yerde “hayatın olağan akışına aykırıdır” ifadesine yer verilmiştir. Hayatın olağan akışına aykırılık şu ifadelerle dile getirilmiştir:

“Ö.K.'nin D.K.'nin hamile olduğunu bildiği ve bu durumu kendi ailesine bildirmemesinin mümkün olmadığı... iki ailenin evlerinin birbirine yakın olması münasebetiyle D.K.'nin hamileliğinin anlaşılmasının mümkün olmadığı, bebeğin 30-35 haftalık olması karşısında doğum sancuları ile ve ayrıca doğum yapmak suretiyle banyonun temizlenmesi yeni doğan canlı bebeğin ağlama ve doğum anında annenin feryatlarının duyulmaması ve yeni doğan bebeğin poşete sarılmak suretiyle mutfak penceresinden dışarı atılması ve daha sonra DK.'nin yatağına yatması...”

Olayın gerçekleştiği yerin toplumsal yapısı, hamileliğin vücutta meydana getirdiği değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda hamileliğin gizlenmesi oldukça zor görünmektedir. Olay detaylıca değerlendirildiğinde sözlü ve yakın akrabalık bağları olan tarafların hamileliğin öğrenilmesinden sonra evlendirilmemeleri şaşırtıcıdır. Bakıldığında evliliğin gerçekleştirilmemesinde hamileliğin geç fark edilmiş olma olasılığı oldukça önemli bir sebep olarak görülmektedir. Ailenin yaşamış olduğu yerde mevcut yakın akrabalık ilişkileri görülmektedir. Aileler tarafından çocuk yaşta söz kesilen erkek ve kadın arasında gerçekleşen cinsel birliktelik ailenin toplum önündeki itibarını zedeler nitelikte görülmektedir. İddianamede yer alan maktul D.K.'nın babasının “Ö.K.'nin kızım D.K.'yı görmek için eve gelmesine müsaadem olmamıştır, gelmemiştir, gelmesine kesinlikle müsaade etmedim” şeklindeki ifadesi kadın erkek ilişkilerindeki tutumun açık bir ifadesidir. Zira taraflar arasında gerçekleşen sözlenme akdi bile kadın ve erkeğin görüşmesini sağlamak için yeterli görülmemektedir. Namusun temsilcisi, simgesi ve hatta namusun ta kendisi olarak görülen kadınların evlilik akdini gerçekleştirilene kadar aile tarafından korunması (aynı zamanda sözlüsüne karşı da korunmakta) dikkat edilmesi gereken bir husus olarak görülmektedir. Sözlüsü ile yasaklar nedeniyle gizli saklı görüşmeye başlayan D.K., yaşamış olduğu travmayı da uzun zaman gizleme yoluna gitmiştir. Kapalı toplumlarda ilişkilerin örtük şekilde yaşanması öğrenilen bir olgu haline gelebilmektedir. Duygular, toplumun onaylamadığı davranış tipleri, kapalı kapılar ardında ifşa edilmediği sürece devam eden eylemlere

dönüşmektedir. Ve bazen bu yasak eylemler bireyler tarafından daha cezp edici görülebilmektedir. Sözlüken görüşmeleri dahi yasak olan, iki bireyin arasında gerçekleşen ve sonucu gebeliğe giden eylemin aile içinde eritmeye çalışılması olası görülmektedir. Her ne kadar aile hamileliği fark etmediklerini beyan etmiş olsa da tutanaklarda geçen “hayatın olağan akışına aykırı” ibaresi gebeliğin doğuma kadar gizlenemeyeceğinin açık ifadesidir.

İncelendiğinde D.K. vakasının arka perdesinde “namusun toplumsal” tarafı göze çapmaktadır. Evlilikten önce gerçekleşen gebelik durumu namusun ihlalinin en önemli unsuru olarak değerlendirilmektedir. Kadın ile erkeğin sözlü ve amca çocukları olmalarının olay karşısında daha akıllıca çözümler üretmelerinde yeterli görülmemiştir. Sanık Ö.K. gebeliği öğrendiği zaman diliminde durumu iki taraf için iyileştirmek yerine çocuktan kurtulma önerisinde bulunmaktadır. Peki, yasaklanan birliktelik sonucu dünyaya gelen bebeğin katledilmesi de namusun bir parçası olarak mı görüldü? Bu noktada bebekten kurtulma fikrini veren sanık Ö.K.’nın bu yolu seçmesinin nedeni muhtemel tepkileri bertaraf etmek içindir. Yaşadıkları olayın toplum gözünde nasıl görüneceği oldukça önemlidir. Kapalı toplumlarda ailenin onuru, toplum içindeki yeri her şeyin üstünde görülmektedir. Bu vakada da görüldüğü üzere temelde ailenin itibarı yaşanan felaketten çok daha önemlidir. Alınan kararlar ve önlenmeye çalışılan durumların tamamı ailenin toplum içindeki yerinin sarsılmaması için düşünülmüştür.

Ailenin itibarının temel kabul edilmesi ve bu yönde davranış geliştirilmesi hayatın her aşamasında kendini göstermektedir. Kadın olmak, erkek olmak, sözlü veya nişanlı olmak, evli olmak kısacası hangi toplumsal rol içindeyseniz ailenin itibarı için ailenin normlarına göre hareket etmek gerekmektedir.

3.2.1.3. Vaka III: Libidinal Sâik (Hakaret Ettiği An Bana Çok Ağır Geldi)

Kadın cinayetlerinde ailenin itibarı baz alınarak işlenen cinayetler dışında erkeklik olgusuna kadın tarafından gelen eleştiriler sonucu ortaya çıkan cinayet vakalarına da rastlamak mümkündür. Bu bağlamda erkeklik kavramının kadınlık içerisinde anlam bulup bulmadığı önemli bir sorundur. Erkeklik ve ona bağlı rollerin (evin geçimini sağlayan kocadır gibi) kadın cinayetleri üzerindeki etkisi nedir? Kadın tarafından yetersizliği vurgulanan erkeğin kendini bir başka erkekle kıyaslama algısına düşme

olasılığı var mıdır? Yukarıdaki sorular çerçevesinde işlenecek olan bu vakada egemen erkekliğin ve onun yarattığı psikoloji durumun cinayete olan etkisine bakılacaktır.

29.09.2017 tarihinde gerçekleşen B.I. olayında Muş merkezde yaşayan ve ev kadını olan maktul otuz beş yaşındadır. Altı çocuğu olan maktul B.I. eşi tarafından boğularak öldürülmüştür. Sanık A.I. ise kırk üç yaşında ve inşaat işçisi olarak çalışmaktadır.

Muş 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 22.03.2018 tarihinde karara bağlanan duruşmada, dava konusu maktul B.I. boğularak öldürülmüştür. Sanık A.I. ile maktul B.I. on dokuz yıllık evlidir. Bu evlilikten altı çocuk sahibi olan çift beş çocuğuyla birlikte yaşamaktadır. Sanık A.I.'nın ifadesine göre çocuklardan S.I. annesi B.I.'nın kendisine şiddet uygulaması nedeniyle köyde yaşamakta olan amcasıyla kalmaktadır.³ Sanık A.I. inşaat işçisi olarak çalışmaktadır. İfadelerden elde edilen bilgiler ailenin ekonomik sıkıntılar yaşadığı yönündedir. Tanıkların ifadesinde çiftin zaman zaman tartıştıkları beyan edilmiştir. Sanık tarafından tartışmaların sebebi eşinin tutarsız davranışları, kendisini genel anlamda yetersiz görüyor olması olarak ifade edilmiştir. Sanık dışındaki tanıklar tartışmaların sebebi olarak ekonomik sıkıntıları göstermektedir. Olay gecesi çift saat 00.30 sularında yatak odalarında tartışmaya başlar. Sanık beyanında, tartışmanın şiddete giden sürecinin karşılıklı gelişen eylemler olduğu yönündedir. Sanık olay esnasında elini maktulün boynuna dolamak suretiyle boğarak öldürür. Daha sonra köyde yaşamakta olan babasını arayarak evde hastasının olduğunu söyler. Sanığın babasının eve gelmesiyle ailenin diğer üyeleri de olayı öğrenmiş olur.

Olayın ayrıntılarına bakıldığında sanığın ifadesi ile tanıkların ifadeleri birbirinden net bir şekilde ayrılmaktadır. Sanık A.I., öldürdüğü eşinin uzun zamandır diş ağrısı çektiğini ve bu sebepten asabi olduğunu, her zamanki hakaretlerinin giderek arttığı yönündedir. Sanığın ifadesine göre olay gecesi yatak odasında eşine diş ilacını kullanıp kullanmadığı sorusuna aldığı cevabın içeriğinde hakir görülmesi ve bunu kendine yedirememesi ile tartışmanın başladığı ve zamanla şiddetlendiği dile getirilmiştir. Sanık savunmasında, tartışmayla beraber gerçekleşen boğuşma sonucunda yatakta yüz üstü yatan eşinin önce baygın olduğunu sandığını daha sonra dudaklarının morarması sonucu öldüğünü fark ettiğini beyan ediyor. Olay gecesi evde uyumakta olan beş çocuktan hiç

---

³S.I.'nın kayda geçen ifadesinde annesi tarafından görmüş olduğu şiddeti "birkaç kez dövdü ama her ailede olan şeyler bunlar" şeklindedir.

biri herhangi bir tartışma sesi duymadıklarını ifadelerinde belirtmişlerdir. Yine komşularıyla yapılan görüşmelerde de çiftin bağışmalarının duyulmadığı mahkeme tutanaklarına geçmiştir.

Mahkeme tutanaklarında kayda geçen ilk ifadesinde sanık A.I., eşinden boşanmak istediğini fakat kendi ailesi ve eşinin abisi tarafından onay verilmediğini belirtmektedir. Maktulü konuyla alakalı suçlayan sanık, eşinin sosyal çevresinin etkisi ile ona psikolojik baskı yaptığını, akabinde hakaretler ettiğini ve bunların sonucunda olayın gerçekleştiğini vurgulaması dikkat çekicidir. Eşini öldüren sanığın bu davranışı mahkeme heyeti tarafından “haksız tahrik” için bir yol olarak değerlendirilmektedir. Sanık tarafından vurgulanan, şiddetli tartışma neticesinde (tanık ifadeleri ile çelişkili) bir anda gerçekleşen olay iddiası mahkeme heyeti tarafından soruşturmanın bu noktada derinleştirilmesine sebep olmuştur. Olayla alakalı otopsi raporunda;

“...maktulün yer yatağında sırt üstü yatar vaziyette kolları yanda çenesi sola dönük olarak bulunduğu, elbisesinin ön kısmında kan izlerinin olduğu, boynunda turnak ve boğma izinin olduğu, sağ kulak arkasında kanamasız sıyrık alanı kulak içi bölgesinde kanamalı laserasyon görüldüğü, maktulün dudak üstü ve dudak altında ve sağ yanakta kanamalı izlerin olduğu...”

Otopsi raporu göz önünde bulundurulduğunda maktulün çeşitli yerlerinden yaralanmış olduğu görülmektedir. Bu durum ölüm öncesi fiziksel bir mücadelenin varlığını gösterirken tanık ifadeleri doğrultusunda kimse tarafından duyulmaması ve kimsenin bir şeyi fark etmemiş olması düşündürücüdür. Mahkeme heyeti tarafından bu durum şöyle değerlendirilmektedir:

“... olay esnasında evde bulunan müşterek çocukların mahkeme huzurunda alınan beyanlarında; hiç birinin annesi ve babası arasında tartışma olduğuna, bağışma sesleri, vurma, çılgık atma yada başka bir gürültüyü duymadıklarını beyan ettikleri, tanıkların bu beyanlarının sanığın maktulü yüzüstü yatar vaziyette iken arkasından bastırarak nefessiz kalmasına neden olarak öldürdüğü iddialarını doğrular nitelikte görülmektedir...”

Sanık ifadeleri, tanık ifadeleri ayrıca savcılık iddianamesi ve mahkeme tutanakları detaylı olarak incelendiğinde bu vakada, eşi tarafından öldürülen bir kadın ve cinayete kurban gitmesine sebep olan psikolojik, sosyolojik etkenler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmede sanığın inşaat işçisi olarak çalışması sonucu ekonomik sıkıntıların sebep olduğu tartışma iddialarına rastlanılmıştır. Muş ilinin hava şartları düşünüldüğünde karasal iklimin hakim olduğu ilde inşaat sektörü belli dönemlerde yapılabilmektedir. Sektörde çalışan işçilerin özellikle kış aylarında

çalışmadıkları bilinmektedir. Olayda yargılanan sanığın işi dolayısıyla evini geçindirmek noktasında yetersiz kaldığı ifadelerden çıkarılan sonuçlardan bir tanesidir. Diğer bir sonuç olarak da tutanaklarda geçen tartışma nedenlerinin eşler arasındaki ilişkinin bozulmaya başladığını işareti olarak kendini göstermektedir. Coşkun Taştan ve Aslıhan Küçüker Yıldız (2019: 108)'in yapmış oldukları “kadın cinayetleri 2016 yılı veri ve analizlerinde” bu gerçekliğe rastlanılmaktadır. Yapılan çalışmada kadın cinayetlerinin ardındaki sâikler “başka suç esnasında/başka suç ile ilişkili olarak, libidinal sâikler, psiko-sosyal sâikler, bedensel sâikler (sağlık-madde kullanımı), ekonomik sâikler, sâikler bilinmiyor şeklinde altı kategoride vakalar incelenmiştir. Bu bağlamda Muş ilinde gerçekleşen vakada kayıtlara geçen ekonomik sıkıntılar ve eşler arasında yaşanan sözlü tartışmalar olayın libidinal ve ekonomik sâikler etrafında gerçekleştiğini göstermektedir. Olay örgüsü değerlendirildiğinde libidinal sâik ile ekonomik sâikin iç içe geçmiş olduğu görülmektedir.

Taştan ve Küçüker Yıldız (2019: 108) tarafından yapılan araştırmada ilişkinin bozulmaya başlamasının cinsel motifle (libidinal sâik) ilişkili olduğu yönündedir. Araştırmacılar tarafından libidinal sâik; cinsiyet, cinsellik ve bunlarla ilişkili olan duyguların tamamını içinde barındıran bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda sanığın ifadesinde yer alan, maktulün hakaretlerinin erkeklik (cinsiyet) gururuna dokunduğu ve kendini kaybettiği sonucu libidinal sâik durumuyla örtüşmektedir. Bu olayda hem ekonomik sâik nedeniyle olaydan önce gerçekleşen tartışmalar hem de cinsiyet (libidinal) odaklı tartışmaların bir arada gerçekleştiği ve sonucunda da bir kadının hayatına son verildiği gözlemlenmiştir.

3.2.1.4. Vaka IV: Öğrenilen Namus Algısı

Muş merkezli kadın cinayetlerinde yakın ilişkiler içinde olduğu erkekler tarafından öldürülen kadınların farklı sebeplerle öldürüldüğü görülmektedir. Bu vakada annesini öldürmekle suçlanan ve ruhsal bozukluğu bulunan bir bireyin namus olgusunu kullanışı dikkat çekmektedir. Namus olgusunun çocukların büyüme sürecinde aile içinde algılanış biçimleri nelerdir? Namus yüzünden kadınların öldürülebileceği algısı nasıl oluşmaktadır? Ruhsal bozukluğu bulunan bireylerin namusu gerekçe göstererek cinayeti gerçekleştirmelerinin altında yatan sosyal gerçeklik nedir?

14.05.2017 tarihinde meydana gelen ve F.A.'nın ölümüyle sonuçlanan olayda, maktul atmış beş yaşında bir kadındır. Sanık V.A. maktulün oğludur. Yirmi yedi yaşında olan sanık V.A. herhangi bir işte çalışmamaktadır. Muş merkezde yaşamakta olan ailede gerçekleşen cinayet olayında sanık V.A.'nın ağır psikolojik sorunları olduğu iddiası bulunmaktadır.

Kadın cinayetlerinde sanıkların “ruhsal bozukluğu” olduğuna dair iddiaları sık rastlanılan bir kaçış yolu olarak görülmektedir. Fakat tıbben ruhsal bozukluk teşhisi konulan sanıklara da rastlamak mümkündür. Bu bağlamda 14.05.2017 tarihinde gerçekleşen olayda sanığın bu kategoride yer aldığı saptanmaktadır. Olay incelendiğinde; maktul F.A. 65 yaşında bir kadındır. Olay günü saat 11.00 sularında evde yalnız iken oğlu V.A. tarafından boğularak öldürülür. Sanık olay sonrası üst komşularına gider. Komşuları olan Ö.Ç.'yi tehdit eder ve salonun ortasında elini açarak dua etmeye başlar. Daha sonra sanığın davranışlarından şüphelenen Ö.Ç., sanığa sigara almaya gideceğini söyleyerek evinden ayrılır. Olay yerinden ayrılan Ö.Ç. polisi arayarak sanığın tutuklanmasını sağlar. Olay tarihinde alış veriş yapmak için evden ayrılan baba Ş.A., yirmi beş dakika sonra eve döndüğünde eşini baygın vaziyette bulur. Eşi Ş.A. tarafından hastaneye kaldırılan maktul, saat 23.00 sularında hayatını kaybeder. Olay, maktulün diğer bir oğlu olan K.A. tarafından şöyle aktarılmaktadır:

“...kardeşi V.A.'nın psikolojik rahatsızlığı olduğunu, birileri tarafından kaçırılıp kafasına çip takıldığına ve sürekli takip edildiğine inandığını, maktul F.A.'yı düşman olarak gördüğünü, bu durumu sürekli dile getirdiğini, sanık V.A.'yı tedavi etmek istediklerini fakat sanığın kabul etmediğini...”

Tanıkların ifadelerinde ortak beyan sanığın psikolojik rahatsızlıkları olduğu yönündedir. Olaydan sonra kollukta alınan ilk ifadesinde sanık, susma hakkını kullanmıştır. Savcılık tarafından alınan ifadede sanık, annesini öldürdüğünü şu sözlerle beyan etmektedir:

“...annem olan F.A.'yı ben öldürdüm. Öldürme sebebim ise, namussuzluk yapmış olmasıdır. Kendisini de bu konuda daha önce uyarıştım. Yapacağım demiştim ve yaptım. Benim rahatsızlığım vardır. Kafamda cisim bulunmakta, ancak ben ilaç tedavisini istemiyorum...”

Sanık ve tanık ifadeleri neticesinde, sanığın cezai ehliyetinin olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine sevki

gerçekleştirilmiştir. Yürütülen tedavi sonucunda Elazığ Ruh ve Sinir Hatalıkları Hastanesinin raporu şu şekildedir:

“şüphelinin psikotik bozukluk denilen ruhsal rahatsızlığa duçar olduğunu, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olduğunu, bu nedenle suç tarihinde suçuna karşı ceza-i ehliyetinin bulunmadığına dair oy birliğiyle karar verildiği”

Muş ilinde gerçekleşen ve bedensel sâik ve öğrenilen namus başlığı altında değerlendirilen bu vakada namusun kullanımına değinilmiştir. Taştan ve Küçükler Yıldız tarafından yapılan araştırmada bedensel sâik şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Bedenin herhangi bir yerinde (özellikle ve öncelikli olarak failin bedeninde), organlarda ve sinir sisteminde meydana gelen patolojik veya arızî değişiklikler sonucunda veya bu değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan öldürme olaylarının ardındaki motifler “bedensel sâikler” olarak tasnif edilmektedir” (Taştan ve Küçükler Yıldız, 2019: 106).

Ağır ruhsal bozukluğu aile tarafından da fark edilen sanık için zamanında önlem alınmaması düşündürücüdür. Sosyo kültürel yapı içerisinde ailelerin, aile üyelerinden birinin ruhsal bozukluğunu gizlemeye çalışmaları sık rastlanılan bir davranış türüdür. Olayın vahametini kestiremeyen aileler toplum sağlığını tehdit eden bireyleri uzman desteği olmadan topluma kazandırma yoluna gidebilmektedir. Vaka V’te ruhsal bozukluğu olan bir bireyin namus gerekçesiyle işlemiş olduğu cinayetlere yer verildikten sonra bu iki vaka beraber değerlendirilecektir.

3.2.1.5. Vaka V: Namus Olgusunun Bireyin Psikolojisine Etkisi

12.03.2015 tarihinde Muş merkezde, aynı kişi tarafından öldürülen biri kadın ikisi çocuk üç cinayet gerçekleşmiştir. Olayda öldürülen maktul E.K. 24 yaşındadır. Maktul E.K.’nın çocukları olan A.K. (üç yaşında) ve A.Y.U. (üç aylık) olayda yaşamını yitiren diğer bireylerdir. Sanık M.U., maktul E.K.’nın imam nikahlı eşidir. Sanık M.U.’nun Muş merkezde bir iş yeri bulunmaktadır.

Muş merkezde 12.03.2015 tarihinde gerçekleşen olayda, sanık M.U. ruhsal bozukluğu sebebiyle biri kadın ikisi çocuk olmak üzere üç kişinin yaşamına son vermiştir. Yapılan soruşturmada; sanık M.U.’nun imam nikâhlı eşi E.K.’yı başka biriyle birlikte olduğu şüphesiyle evinin yatak odasında boğduğu saptanmıştır. Sanık eşini boğduktan sonra oturma odasında uzanmakta olan kızı A.K.’yı ve beşikteki oğlu

A.Y.U.'yu da boğarak öldürmüştür. Yapılan geniş çaplı soruşturma neticesinde sanık M.U.'nun suça sebep olan ruhsal bozukluğu tespit edilmiştir.

Kadın cinayetlerinde cinayetlerin perde arkasında yer alan ve toplumdaki her kesimin aşına olduğu kavramlar genel itibariyle namus, töre, arzu şeklindedir. Yukarıda yer alan iki olayda (Vaka IV ile Vaka V) da sanıkların ifadesinde yer alan “namussuzluk yaptı” iddiası, namus kavramının toplumdaki sağlıklı ya da sağlıksız tüm bireyler üstündeki etkisine dikkat çekmektedir. Geleneksel toplumlarda namus motifi erkeğin onuruyla ilişkilendirilmekte ve bu ilişki toplumsal yapı içerisinde önemini korumaya devam etmektedir. Toplumsal yapı tarafından korumaya alınan bu olgu, toplumsal yapı içerisindeki her bir birey için hayati önem taşımaktadır. Öyle ki ruhsal bozukluğu bulunan sanık V.A. ile sanık M.U. tarafından da namus olgusu öldürme gerekçesinde tercih edilen bir kavramdır. Öğrenilen namus motifi erkeğin egemenliğini korumakta kullandığı önemli bir materyaldir. Bu materyalin varisleri namus olgusunu nesilden nesille aktarmaktadır. Namus, sağlıklı veya ruhsal bozukluğu olan her erkek tarafından kadının cinselliğini kontrol etmede kullanabildiği ortak bir araçtır. Bu çalışmada yer alan vakalarda da bu kavramlara rastlanılmıştır. Vakalarda toplumsal yapının, ailevi ilişkilerin, erkeklik ve kadınlık rollerinin etkileri gözle görülür şekilde kendini hissettirmektedir.

3.2.2. Bitlis Merkezli Vakalar Üzerine

Namusun görülme şekilleri ve namusun temizleme pratiği birbiriyle paralel bir ilişki kurmaktadır. Kadının veya erkeğin ortaya çıkan eylem neticesinde cezalandırılmaları ağır sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu doğrultuda Bitlis ilinde meydana gelen cinayetler ilgili Cumhuriyet Savcılığından elde edilen bilgiler neticesinde namus-töre-arzu perspektifinde tartışılarak aktarılacaktır.

3.2.2.1. Vaka I: Senin Burada Ne İşin Var, Senin Ölmen Gerekıyor

Her geçen gün artan kadın intiharlarında, bu artışın sebebinin kadının kendi iradesi dışında gerçekleşmiş olma olasılığı düşünülmektedir. Kadını intihara zorlama kadın cinayetlerinde kullanılan yeni bir yöntem midir? Bu yöntemin seçilmesinde tarafların öngördüğü sebepler nelerdir? Kadın cinayetlerinde “bekaret” olgusu tek başına hangi oranda etkilidir? Bu türden sorular, intihar ile cinayet arasına konulan mesafelerin kapanmasına ve gerçek suçluların bulunmasına neden olmaktadır.

31.07.2009 tarihinde Bitlis'in Hizan ilçesinde gerçekleşen kadın intiharında (intihar mizanseli) olay örgüsünün hayatın olağan akışına aykırılığı nedeniyle dosya iki yıl sonra tekrar açılmıştır

31.07.2009 tarihinde Bitlis'in Hizan ilçesinde gerçekleşen olayda maktul N.K. on üç yaşındadır. Şüpheli sıfatıyla sorgulanan ve maktulün eniştesi olan köy korucusu Ş.K., maktulün abisi N.K., maktulün babası İ.K. ve maktulün birlikte kaçtığı kişi C.K. olayla ilişkili kişilerdir.

Bitlis ilinde gerçekleşen olayda Bitlis Ağır Ceza Mahkemesi'nde 26.11.2015 tarihinde karara bağlanan N.K. davasının iddianamesinde geçen şu cümle namus olarak kabul ettiğimiz olgunun yöreden yöreye değiştiğini ve Bitlis yöresinin bu kavrama ayrı bir anlam atfettiğini ortaya koymaktadır: "...namus kavramına yörede verilen anlam ve *olağanın dışında* muhtemel bir ilişki durumunda ailenin buna vereceği olası tepki ve davranış hep birlikte değerlendirildiğinde..." N.K. resmi kimliğe göre 13 yaşında, adli tıp raporlarına göre ise 16 yaşını yeni bitirmiş, dolayısıyla reşit olma aşamasına gelmemiş genç bir kadındır. Mahkemede verilen ifadeler ve mahkeme heyetinin yaptığı diğer araştırma sonrasında ortaya çıkan hikâye şöyledir: C.K., üvey annesinin kardeşi N.K.'yı evlenme maksadıyla kaçıtır. Bir arkadaşının yardımıyla kalacak uygun bir yer bulurlar. O gece cinsel birliktelik yaşarlar. Ve böylece N.K.'nın ölümüne doğru gideceği yola girilmiş olur. C.K., sabah babasını arayarak N.K.'nın bakire olmadığını, dolayısıyla gelip onu almasını ister. Baba Ş.K., köye yakın bir şantiyede kızı teslim alır ve daha sonra köyüne götürerek babasına teslim eder. Baba ve köy ahalisi kızın kaçmış olmasına tepki gösterirler, sonra annesi kızı alıp eve götürür. Bu arada Ş.K.'nın iddiasına göre geçici köy korucusu olması dolayısıyla elindeki kaleşnikof tüfeği kimse görmeyecek şekilde kayınbabasının evindeki bir odaya, yatakların arasına saklar. Sonra Cuma namazına gider. Fakat namazdan döndüğünde N.K.'nın kendisini o silahla vurduğunu ve öldüğünü öğrenir⁴.

Aktarılan bu hikâyenin ayrıntılarına inildiğinde namus ve töre ya da bazen iç içe geçmiş haliyle namus-töre cinayetinin toplumsal olarak nasıl kurulduğu açık bir şekilde görülmektedir. N.K. bakire olmak zorundadır, oysaki henüz kendisiyle evlenmemiş ama

⁴ Bu davadaki suçun işlendiği tarih 31.07.2009. Dava 26.01.2011'de tamamlanıyor. Yargıtay'a temyiz için gönderilen dosya, 05.11.2014 tarihinde Yargıtay tarafından bozuluyor ve dava 2015'te yeniden görülüyor. Sanıklar; N.K.'nın annesi (S.K.), babası (İ.K.), abisi (N.K.), eniştesi (Ş.K.), onu kaçıran kişi (C.K.) ve kaçmalarına yardım eden kişiden (Ş.A.) oluşan kalabalık bir gruptur.

bu maksatla kendisi tarafından kaçırılmış olan C.K.'yla birlikte olabilir. Burada önemli olan şey, C.K.'nın N.K. ile kesin olarak evlenmesi değil N.K.'nın onunla birlikte olduğunda kesin olarak bakire olmasıdır. İddianamede, olayın sanıklarının avukatı tarafından 12.03.2015 tarihinde yapılan şu savunmasında “*bakireliğin*” Bitlis yöresinde de kadın bedenine müdahalenin temel sebeplerinden birisi olarak kodlandığını göstermektedir: “Kız, kız çıkmadığı için eve getirilmiştir. Kız olmadığı adli tıp raporunda belirlenmiştir, kızın Ş.K.'nın oğlu C.K. ile evlendirilmesi söz konusudur, zaten C.K.'nın spermleri adli tıp raporuyla tespit edildi, kız olmadığı adli tıp raporuyla anlaşıldı... kız olmadığı için diğer gün 12.00 gibi eve getirilmiştir.”. Görüldüğü üzere bakirelik “kız olmak”la eşitlenmekte, kız ve kadın arasındaki ayrım üzerinden kadın bedeni işaretlenmekte ve o bedenin lekeli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Hatta yine aynı vurguyla ama sadece N.K.'nın kaçmış olması gerekçe gösterilerek köy sakinlerinden birinin ifade ettiği iddia edilen şu sözlerde kadın bedeninin gerekirse (toplumsal normlar bunu dayatıyorsa) ortadan kaldırılması istenmektedir:

“... birlikte kızı köye eve götürdüklerini, evin önünde bulunan babasının Ş.'nin omzundaki tüfeği almaya çalıştığını, kızı N.'ye ‘(!)⁵sen nereye kaçtın, seni öldüreceğim.” Senin burada ne işin var, senin ölmen gerekiyordu’ diyerek saldırdığını, E. isimli birinin N.'ye hitaben ‘(!). Senin burada ne işin var, senin ölmen gerekiyordu’ ismini bilmediği abisinin küfrederek dövmeye çalıştığını... “

Aile üyelerinin kimseden şikâyetçi ve davacı olmadıklarını belirtmeleri lekeliğini düşündükleri kadın bedeninin aile tarafından kabul edilmediğinin en önemli göstergelerindendir. Kadın cinayetlerinin toplumsal olarak kurulduğu bu cinayetlerin failinin ortaya çıkarılması hikâyesinde açıkça göze çarpmaktadır. N.K. davasının iddianamesinde üç defa “hayatın olağan akışı” ifadesi kullanılmıştır. Olağan akıştan kasıt çok büyük ihtimalle toplumsal gerçekliğe yapılan vurgudur. Nitekim mahkeme heyeti, kadın cinayetlerinin sebebi olarak da gösterilebilecek *ilişki yaşamayı*, “olağanın dışında muhtemel bir ilişki” olarak değerlendirmiştir. Olağanın dışına itilen ilişki, diğer vakalarda da görüleceği üzere evlilik dışı veya evlilik öncesi ilişkidir. Bitlis’in toplumsal yaşamında *olağan* ilişki akışı büyük oranda; (bakire) kadın ve erkek arasında kurulan evlilikle eş tutulmaktadır. Daha önce evlenmiş ve bir sebeple dul kalmış kadının bir erkekle evlenmesi ise kadına ekstra yük yükleyen ama yine de

⁵ Kızın babasının ve köy ahalisinden E.'nin kullandığı kelimeler çok ağır ve eril dilin hakim olduğu küfürlerden oluştuğu için kullanılan ifadelerin yerine (!) kullanılmıştır. Çünkü bu ifadelerin tekrarı eril dilin esiri olan küfürlerin yeniden üretilmesine denk düşmektedir.

toplumsal alana rahatça çıkmasını sağlayan diğer olağan ilişki türüdür. Bunun dışındaki tüm ihtimaller (eşcinsel birlikteliği, bakire olmayan kadınla ilişki, evlilik dışı ilişki ve sevgililik ilişkisi) toplumsal olarak görünür olduğu anda cezalandırılmaya tabi tutulur.

N.K. vakasında dikkat çeken ve esasında son dönemlerde oldukça artan önemli meselelerden bir tanesi de kadınların intihara zorlanmasıdır. İntihar, kişinin kendi iradesiyle geçerliliğine inandığı bir sebepten ötürü yaşamına son vermesi olarak değerlendirilebilir. Yıldız (2008: 211)'a göre bir gruba veya aşirete mensup kişilerin namusunu temizlemek adına törenin gereklerini yerine getirme noktasında başvurdukları yöntemlerinden birinin de, kadına hayatına son verme olanaklarını hazırlayıp intihara zorlamasıdır. Bu yöntemin seçilmesinde ki en önemli etken namus ve töre cinayetlerinin, aynı zamanda hukuki bir yaptırımla karşılaşmasıdır. Bu yaptırım oranının her geçen gün artması, kadın ve kız çocuklarının zorla intihar ettirilmeleriyle yürütülen bir cinayete dönüşmektedir. N.K. davasında, yapılan araştırma ve incelemeler çok ciddi şüpheler barındırır da mahkeme heyetinin vardığı sonuç olayın çok büyük ihtimalle intihar olduğu yönündedir. Nitekim delil yetersizliğinden dolayı ailenin erkeklerinin sanık olduğu davada tüm sanıklar serbest bırakılmıştır. Ancak bu intiharın sıradan bir intihar olmadığını da yine heyetin yazdığı değerlendirme yüksek sesle söylemektedir.

“... ölümün gerçekleştiği gün Cuma namazından önce maktul ve sanıkların birlikte yaşadığı evin önünde sanıklar İ. ve N. tarafından maktule yönelik bağırma, hakaret ve tartışmaların duyulduğu, sanık İ.'nin 'nereye kaçtın, seni öldüreceğim' diyerek sanık Ş.'nin sırtındaki tüfeği almaya çalıştığı ve yine sanık N.'nin maktule söverek maktulü dövmeğe çalıştığı... otopsi sırasında maktulün vajinal muayenesinde tespit edilen eskiye dönük yırtık... sanıkların, beyanlarında maktulün intihar eylemi nedeniyle kimseden davacı ve şikayetçi olmadıklarını belirtmeleri, hayatın olağan akışına göre sanıkların, yakınları olan maktulü intihara götüren sebepler üzerinde durmayarak dosyanın bir an önce kapatılması için çaba sarf etmeleri, namus kavramına yörede verilen anlam ve olağanın dışında muhtemel bir ilişki durumunda ailenin buna vereceği olası tepki ve davranış hep birlikte değerlendirildiğinde vicdani kaniya ve ulaşılan maddi gerçeğe göre aynı kişilerde intihara azmettirildiği, teşvik edildiği ve bunun üzerine, üzerinde çevre ve aile baskısı hisseden maktulün evde bulunan ve sanık Ş.'ye ait kaleşnikof marka silahla intihar ederek hayatına son verdiği anlaşılakta”.

Yukarıda ifadeden yola çıkarak intiharın bir kadın cinayeti türü olarak başvuru olan yeni bir yöntem olduğu ve bu yöntem sayesinde faillerin cezasız kaldığı sonucuna varmak olasıdır. N.K.'nin duruşmasında hazırlanan mütalaada, Doğu ve Güneydoğuda son zamanlarda intihar vakalarının arttığı dile getirilmekle beraber, bu intiharların

büyük bir bölümünün töre ve namus saikiyle kadınlara ve kız çocuklarına ailenin erkekleri tarafından yaptırıldığı vurgulanmaktadır. Aile tarafından kurgulanan intihar vakalarında olayın taraflarının aile içinden olması, olayda tanıklık yapanların ortak ifadesi, olayın aile içinde yaşanması nedeniyle çoğu zaman gerçeğe uygun ifade verilmemesi ve intihar sebebiyle delillerin bulunmaması failerin eylemlerinin cezasız kalmasına yardımcı olmaktadır. İkinci kez beş yıl arayla şüpheli intihar sebebiyle tekrar açılan N.K. davasında da sonuç değişmemiştir.

3.2.2.2. Vaka II: Riskin Görünmesindeki Güçlük, Erken Uyarı Sinyalleri

Kadına yönelik şiddet olaylarında şiddetin cinayete dönüşme süreci dışarıdan bakıldığında fark edilebilecek kadar açıktır. Özellikle ruhsal bozukluğu bulunan bireylerin şiddeti kullanması ya da kişilere ölüm tehdidinde bulunması cinayeti kaçınılmaz kılmaktadır. Ruhsal bozukluk iddiası sanık için ceza alamamakta kullanılan bir yöntem midir? Geniş aile yapıları içinde gerçekleşen aile içi şiddet olgusunda ailenin diğer fertlerinin tutumları oldukça önemlidir. Geleneksel aile yapılarında görülmekte olan birlikte yaşamın karı-koca ilişkilerine etkileri nelerdir? Aile üyelerine ve sosyal çevreye gönderilen uyarı sinyallerinde cinayetin önlenememesinin nedenleri nelerdir? Bu sorular ekseninde vaka incelenecektir.

Maktul K.Ç. yirmi altı yaşındadır. Sanık sıfatıyla yargılanan Y.Ç. ise otuz iki yaşında ve maktulün resmi nikâhli eşidir. Herhangi bir işte çalışmayan sanık, daha önce almış olduğu cezadan denetimli serbestlik ilkesi uyarınca serbest bırakılarak ikamet ettiği Bitlis'in Tatvan ilçesinde belediyeye her gün imza vermektedir.

Kadın cinayetlerinde failerin ceza almamak için kullandıkları yöntemlerden “psikolojik rahatsızlık” olgusu, intihara zorlama gibi kullanılmaya başlanan diğer bir yöntemdir. Son zamanlarda yaşanan kadın cinayetlerinde ya aile fertlerinden herhangi birinin gerçekleşecek infazdan etkilenmemesi için kadın intihara zorlanır ya da cinayetin faili ruhsal bozukluk gerekçesiyle tahliye talebinde bulunur. Bitlis ilinde yaşanan olayda zanlının psikolojik rahatsızlığını öne sürerek cezai indirimden faydalanma düşüncesi göze çarpmaktadır. İncelendiğinde Bitlis Ağır Ceza Mahkemesinde 17.08.2016 yılında karara bağlanan duruşmada şüpheli sıfatıyla yargılanan Y.Ç.'nin başvurduğu kurtuluş yolu; “Psikolojik Hastalık” olgusudur. Olayın detaylarına inildiğinde 09.06.1990 doğumlu maktul K.Ç. kendisinden altı yaş büyük

olan Y.Ç. ile evlidir. Evlilik birliği içerisinde bir kız bir de erkek olmak üzere iki çocukları vardır. Doğu Anadolu bölgesinde sıkça rastlanan birlikte yaşam (dede, babaanne, amca, eşler ve çocukları) Ç. ailesinde de görülmektedir. Bitlis'in toplumsal yapısında gözlenen bir arada yaşam (geniş aile yapıları) pek çok sorunun ortaya çıkmasının temelini oluşturabilmektedir. Yadigar Aluş (2015: 16)'a göre büyük aile veya kök aile diye nitelendirilen aile yapılarında anne, baba, çocuklar ve evli tek oğul ile onun eşi ve çocuklarından oluşan yapı kastedilmektedir. Bitlis ilinin toplumsal yapısına bakıldığında özellikle kırsalda geniş aile yapılarını gözlemlemek mümkündür. Gerek geleneksel kabuller gerekse de ekonomik zorluklar ailelerin bir arada yaşamalarındaki gerekçelerden bir kaçıdır. Aynı çatı altında birden fazla ailenin yer aldığı ilişkilerde kadına yüklenen farklı toplumsal roller mevcuttur. Bu rollerin gerektirdiği şekilde davranmaları noktasında kadına sorumluluk yüklenmektedir. Karı-kocanın ailenin her bir bireyine karşı sahip olmuş olduğu sorumluluklar eşler arasında sorunların yaşanmasına sebebiyet verebilmekte ya da sorunların çözümünde iradeleri dışında hareket etmelerine neden olmaktadır.

Bitlis ilinin Tatvan ilçesinde yaşanan olayda aile yapısı kök aile yapısı olarak örgütlenmiştir. Zanlı daha önce kaçakçılık suçundan 15 ay ceza evinde yatmıştır. "Denetimli Serbestlik İlkesi" uyarınca salıverilen Y.Ç.; annesi, babası, kardeşi ile maktul K.Ç. ve çocuklarıyla müstakil bir evde bir arada yaşamaktadır. Olayın gerçekleştiği saatte evin balkonunda oturmakta olan dede R.Ç. sesler üzerine mutfakta yatan gelinini kanlar içinde bulur. Daha sonra babaanne A.Ç. ve amca Y.Ç.'nin de gelmesi üzerine sağlık ekiplerine haber verilir. Cinayeti gerçekleştiren Y.Ç. babasıyla mutfakta karşılaşır fakat konuşmadan giriş kapısını kullanarak olay yerinden ayrılır.

Y.Ç.'nin ifadesinin ayrıntıları incelendiğinde yaşanan cinayetin "bir anlık kızgınlık" cümlesi etrafında aktarıldığı görülmektedir. Y.Ç. maktul K.Ç. ile yaşamış oldukları tartışmalarda eşine zaman zaman fiziksel şiddet uyguladığını söyler ve gerekçe olarak da şu ifadeyi kullanır:

"Eşim çocukların bakımında ihmalkâr davranır ve bunun üzerine tartışmalar yaşadık ayrıca eşim bazı kararlar verilirken benim telkinlerime göre değil de ailesine göre davranırdı".

Böylece Y.Ç., eşinin karar alırken ailesini dinliyor oluşunu ve çocuklarına gerekli hassasiyeti göstermeyişi gereke göstererek kendince şiddeti meşru görür. Bu

meşruiyetin vermiş olduğu güçle meydana gelen şiddet artar ve en nihayetinde maktulün anne ve babası tarafından Y.Ç. hakkında suç duyurusunda bulunulur. Bir taraftan yapılan suç duyurusuna kayıtsız kalınması, diğer taraftan tarafların ailelerinin evliliğe yapmış oldukları müdahaleler cinayete giden sürecin sinyalleri olarak kendini gösterir. Devlete ve topluma gönderilen uyarı sinyallerinden biri (fiziksel şiddete tanıklık) daha göz ardı edilmiş ve cinayete giden yol açık tutulmuş olur. Sanığın uyuşturucu ve alkol kullanması ve çeşitli suçlardan sabıka kaydının bulunması suç işleme potansiyeline işarettir. Kolluktaki ilk ifadesinde Y.Ç. olay günü herhangi bir tartışma yaşanmadığını ifade eder. İfadenin devamında beş yıldır psikolojik rahatsızlık gördüğünü, 2-3 yıl Elazığ Ruh ve Sinir Hatalıkları Hastanesinde yattığını iddia eden Y.Ç. öldürme eylemini gerçekleştirdiği anı şu şekilde ifade eder:⁶

“Tezgâhın üzerinde bulunan kırmızı saplı bıçağı gördüm, bir anda gözüm karardı, o an için ne yaptığının bilincine varmadan eşim K.Ç. 'ye tam olarak neresi olduğunu hatırlamadığım bir şekilde bıçağı sapladım”

Y.Ç.'nin bilincinin yerinde olmadığını aktarması ve sapladığı 20 bıçak darbesinden de herhangi bir üzüntü ya da acı duymadığını soğukkanlılıkla söylemesi kayıtlara geçer. Kollukta verdiği ifadeye paralel olarak savcılıkta da “bir anlık kızgınlık” ile eylemi gerçekleştirdiğini tekrarlar. Aynı evde yaşamakta olan A.Ç. (dede), R.Ç. (babaanne) ve Y.Ç. (amca)'nin ifadeleri; gelen çılgınlıklar üzerine mutfağa yöneldikleri yönündedir. Olayı görmedikleri ve zanlı Y.Ç.'nin psikolojik rahatsızlığı olduğu gibi ifadeler ailenin ortak cümleleridir. K.Ç.'nin öldürüldüğü davada öne sürülen “ruhsal bozukluk gerekçesi” mahkeme heyeti tarafından titizlikle incelenmiştir. Mahkeme heyetinin kararı doğrultusunda zanlı Y.Ç. Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesine sevki gerçekleştirilmiştir.⁷ İki aydan fazla gözetim altında tutulan Y.Ç. hakkında hastanenin raporu mahkeme heyetine sunulmuştur. Mahkemeye sunulan raporda Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinde uzman beş psikiyatrisin ortak tanısı “sanığın cezai ehliyetini etkileyecek düzeyde ruhsal bir rahatsızlığa rastlanmadığı” yönündedir. Adli Tıp Kurumu Gözlem İhtisas Dairesi de raporunda;

⁶Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi 76457100 sayılı yazısında Y.Ç.'nin 19.05.2014 tarihinde “paranoid kişilik bozukluğu” tanısıyla tedavi gördüğü 22.05.2014 tarihinde taburcu olduğu yani 4 günlük bir tedaviden geçtiğini raporlamıştır.

⁷Bitlis Cumhuriyet Başsavcılığı raporunda Bitlis Devlet Hastanesi Psikiyatri servisinde teşhis için yeterli imkânların bulunmaması üzerine 14.08.2017-25.10.2017 tarihleri arasında Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları hastanesinde tedavi altına alındığı ifade edilmektedir.

“sanığın suçu işlediği sırada fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını idrak etme ve bu fiil ile ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğini ortadan kaldıracak boyutta akli arızanın içinde olduğuna dalalet edecek herhangi bir tıbbi bulgu ve belgeye rastlanmadığı, sanığın suç tarihinde suça karşı ceza sorumluluğunun tam olduğu...”

ifadelerine yer vermiştir. K.Ç.’nin duruşmasında hazırlanan mütalaada sanık Y.Ç. hakkında eşini kasten öldürme suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmiştir. Mahkeme tarafından sanığın hükmolunan cezasının geleceği üzerindeki etkisi göz önüne alınarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezasına çevrilmiştir.

3.2.2.3. Vaka III: Arzu Cinayeti; Sen Erkek misin?

Son zamanlarda Türkiye’de toplumsal cinsiyet odaklı kadın cinayetlerinde şiddete maruz kalan kadının ne tür mahrumiyetler yaşadığı ve erkeğin haklı çıkma çabaları olay örgüsünde kendini göstermektedir. Yaşanan şiddet ve mahrumiyet durumu toplumdan topluma, yöreden yöreye farklılıklar gösterebilmektedir. Özellikle geleneksel toplumlarda erkeğin konumu ve erkeğe yüklenen toplumsal roller kadın merkezli bir yapıda inşa edilmektedir. Eril zihniyete sahip bireylerin egemen olma durumu kadınlar üzerinde ne tür etkilere sahiptir? “Sen erkek misin?” cümlesinin erkeği tehlikeli boyuta getirmesinin altında yatan sosyal gerçeklik nedir? Şiddet ve tehdit neticesinde kolluk kuvvetlerine yapılan şikâyetlerde neden kadın öldürülünceye kadar önleyici tedbirler alınmamaktadır? Boşanarak yollarını ayıran çiftlerin birbirlerine karşı sorumlulukları var mıdır?

22.06.2011 tarihinde Bitlis merkezdeki iş yerinde öldürülen M.G.D., yirmi iki yaşındadır. Boşanmış olduğu eşi tarafından öldürülen maktul M.G.D. kuaför işletmektedir. Sanık ile maktulün bir kız çocukları vardır. Sanık B.D. ise bir şirkette özel güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır. Boş zamanlarında taksi şoförlüğü yapan B.D., otuz bir yaşındadır.

Bitlis’te 22.06.2011 tarihinde meydana gelen M.G.D. davasında sanık B.D. “eşim hakaret edip sen erkek misin” ifadesiyle egemen erkeklik olgusuna gelen zararı ifade etmektedir. M.G.D. ile B.D. dört yıllık evliliklerini olay gerçekleşmeden üç ay önce anlaşmalı olarak noktalamışlardır. Bu evlilikten bir kız çocuk sahibi olan maktul M.G.D., kuaför işletmektedir. Sanık boşanma gerekçesini maktulün farklı bir cep

telefonundan erkeklerle yapmış olduğu görüşmeler olarak ifade eder. Boşanma sonrası taraflar arasında görüşmeler devam eder. Bu görüşmeler esnasında taraflar zaman zaman tartışır ve olay güvenlik birimlerine taşınır. Maktul ile sanığın şikâyet gerekçeleri hakaret ve aşağılama şeklinde kayıtlara geçer. Olaydan bir gün önce sanık B.D. sosyal medya şifresini kıran eski eşi M.G.D.’yi arar. Yapılan telefon görüşmesinde bir sonraki gün maktulün kuaföründe şifrenin verilmesi kararlaştırılır. Güvenlik görevlisi olarak çalışmakta olan B.D. arta kalan zamanlarında ticari taksi şoförlüğü yapmaktadır. Olay günü öğleden sonra saat 14.00 sularında sanık şoförlüğünü yaptığı ticari taksi ile maktulün işyerine gider. Bir müddet sonra birlikte yemek yemek için kuaförden ayrılırlar. Bir balık tesisinde gerçekleşen yemek esnasında sanığın ve tesis çalışanlarının ifadeleri herhangi bir tartışmanın yaşanmadığı yönündedir. Yarım saat sonra tesisten ayrılan taraflar tekrar maktulün kuaförüne gelirler. O esnada kuaförün çalışanı ve maktulün yeğeni yemek yemek için kuaförden ayrılır. Yolda başlayan tartışma kuaförde de devam eder.⁸ Sanığın beyanında maktulün tartışma esnasında kullandığı şu sözlere yer verilir:

“ sen erkek misin, !, sen sıradan kıyırık bir güvenlikçisin, şimdiye kadar sen bana ne verdin ki, senin yapamadığın erkekliği başkaları yapıyor, başka erkeklerle daha mutlu olduğunu söyledi, benim erkekliğime laf söyledi, ”⁹

Bitlis’in kültürel yapısı içerisinde yaşam sürdüren ve o ilin dinamikleri ile büyüyen bireylerde, bu tarz kelimelerin ekstra hassasiyet yarattığı görülebilmektedir. Ataerkil anlayış temelinde geliştirilen sosyal ilişkilerde egemen erkeklik ve toplumsal cinsiyet merkezli aile içi şiddet arasında bir paralelliğin varlığından söz edilebilir. Egemen erkeklik kavramı hegemonik erkeklik kavramı içinde değerlendirilen bir kavramdır. Connell (2017: 628)’a göre hegemonik erkeklik daima kadınlarla ilgili olmayıp çeşitli erkeklik biçimleriyle de ilişkilidir. Birbirinden farklı erkeklik biçimlerinin ataerkil yapı içerisindeki etkileşimi kadının yapı içindeki konumuna göre değişebilmektedir. Bu bağlamda kadın ataerkil yapı içerisinde erkeğe tabi kılınmaktadır. Ayşe Aydın’ın şu ifadeleri konuyu destekler niteliktedir:

“Hegemonik erkeklik ve diğer egemen erkeklik biçimleri arasındaki mutabakatın ya da ortak çıkarın, kadınların erkeklere göre ikincil durumda

⁸ Sanık ve maktulün tartışma konularından biri olarak görülen 200 TL’lik nafaka ödenmediğinden maktul tarafından icraya konulmuştur.

⁹Sanığın ifadesi doğrultusunda maktul M.G.D.’nin kullandığı iddia edilen sözlerin ağır olması nedeniyle o sözler yerine “!” kullanılmıştır.

olduklarını kabul eden bir anlayış temelinde şekillendiğini söylemek mümkün görünmektedir” (Aydın, 2017: 2249).

Egemen erkeklik biçimleri kadını ikincil planda tutmakta ve ayrıca şiddet olgusunu da araç olarak kullanabilmektedir. Ataerkil aile yapılarında egemen erkeklik, kadın üzerinde daha sık kullanılabilir. Erkekliğin iktidarına gelecek herhangi bir tehdit kadının şiddetle buluşmasına da önayak olmaktadır. Erkeklik olgusuna yapılan hakaret kıskançlık olgusuyla birleşince sanık tarafından cinayetin gerçekleşmesinde yeterli olabilmiştir. Çetin Alkan (2013: 2)’a göre kıskançlık hem biyolojik hem de sosyo-kültürel açıdan ikiye ayrılır. Duygusal ilişkilerde ve evliliklerde kıskançlık biyolojik durumda kalıp sosyal çevre ve normlar tarafından şekil aldığına tehlike arz etmektedir. Aile içerisinde yaşanan ve tehlike arz edecek noktaya gelen kıskançlık durumlarında şiddet, araç olarak kullanılabilir. Kadın cinayetlerinde savunma tarafının kullandığı ağır tahrik olgusu içerisinde “kıskanma” kelimesi de sıkça kullanılmaktadır. Sanık B.D. ifadesinde tartışma esnasında hakaretler ve başka erkeklerle olan ilişkilerin geçtiğini söyler. Olay esnasında söylenen sözlerle tartışmanın boyutu değişir. Sanığın beyanında maktul M.G.D.’nin çekmecedan bıçağı aldığı ve ona salladığı yönündedir. Sanık B.D. bıçağı maktulün elinden alır ve kendini kaybettiği gerekçesiyle maktule saplar. Maktul M.G.D. dokuz bıçak darbesiyle hastanede yaşamını yitirir.

M.G.D.’nin ölümüyle sonlanan olayda iddianamenin detayları incelendiğinde sanık avukatın şu cümleleri düşündürücüdür:

“Yargıtay içtihatlarına göre tahrikin ispat edilmemesi halinde dahi sanık lehine tahrik hükümleri uygulanır, ancak son yıllarda özellikle medyaya konu olan kadın ve töre cinayetleri kamuoyunda baskı unsuru haline getirilerek sanıklar hakkında tahrik hükümlerinin Yargıtay tarafından uygulanmayacağı gibi bir kanı oluşturulmuştur”.

Müvekkilinin namus saiki ile eşini öldürmemiş olması sanığın beraati için yeterli delil olarak görülmektedir. Sanık tarafından bir anlık öfke ile gerçekleştirildiği iddia edilen olayda ağır tahrik sıkça ifade edilmiştir. B.D. daha önce eski eşi M.G.D. tarafından arzu edilen beden iken, daha sonra hor görülen erkek durumuna düşmüştür. Sanığın ifadesi doğrultusunda maktulün maddi konulardaki üstünlüğünün de kullanılmış olduğu görülmektedir. Aralarında maddi ve manevi konularda gerçekleşen tartışmaların

sonunda olay kolluk kuvvetlerine taşınmıştır.¹⁰ Bu noktada cinayetlerin önlenmesi için kolluğa taşınan vakalarda önlem alınması gerekmektedir. Tarafların göstermelik anlaşmaları, şiddetin cinayete dönüşme sürecini hızlandırmıştır.

Cinayet sanığın ifadesinde maktulü suçlayarak başka erkeklerle görüştüğü ve bu görüşmelerin tahrik niteliği taşıdığı yönündeki beyanları boşanmanın niteliğini göstermektedir. Bakıldığında kadın kocasından boşanmış olsa dahi hem kocasına hem de onun ailesine olan aitliği bitmemektedir. Böylece eşinden boşanan kadının başka bir erkekle görüşmesi veya evlenmesi söz konusu değildir. Meryem Bulut (2008: 114) tarafından ruhsal çöküntü tedavisi gören kırk kadınla yapılan görüşmelerde boşanan kadınların yarısından fazlasının şiddet gördüğü gerekçesiyle boşandığı tespit edilmiştir. Araştırmaya konu olan kadınlardan sadece dördü yeni bir insanla birlikte olma isteğiyle boşanmıştır. Batı toplumlarında karşılıklı verilen bir karar olan boşanma Doğu, toplumlarında tek taraflı bir karar olabilmektedir. Boşanmanın ataerkil toplumlardaki karşılığı töresel kabuller doğrultusunda gerçekleşmesidir. Bu normlar çerçevesinde kadının aidiyetliği ve sorumluluğu devam etmektedir. Bu açıdan kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri boşanma gerçekleşmiş olsa dahi devam edebilmektedir.

Bitlis'te gerçekleşen cinayette de görüldüğü üzere boşanma sonrası devam eden anlaşmazlıklar ve boşanmanın kadın ile erkek üzerindeki etkileri olayın gerçekleşmesinde temel olmuştur. Olayın sonunda M.G.D.'nin duruşmasında hazırlanan mütalaada, sanık B.D.'ye kasten adam öldürme suçundan müebbet hapis cezası verilmiştir. Mahkeme tarafından sanığın sosyal ilişkileri, mahkemedeki saygılı tavrı ve cezanın sanığın geleceği üzerindeki olası etkisi nedeniyle 25 yıl olarak hüküm edilmiştir.

3.2.2.4. Vaka IV: Aile Meclisi Kararı; Biz Gelinimizi Öldürdük Siz de Oğlunuzu Öldürün

Bir toplumda kadınlığa ve erkeklığe getirilen değerler o toplumda geçerli olan cinsiyet rejimi hakkında bilgi verebilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde toplumda kadının yer aldığı statü, kadının cinselliği ve bedeni üzerinden kurulmak istenen

---

¹⁰Kovuşturma aşamasında yapılan araştırmada maktulün şikayeti üzerine Bitlis C. Başsavcılığında 2011/1739, 2011/857, 2011/671 ve 2011/1653 numaralar ile sanık aleyhine soruşturmalar yürütüldüğü tespit edilmiştir. Maktulün anne ve babası tarafından da tehdit üzerine yapılan şikayete maktulün can güvenliğinin sağlanması talebinde bulunulmuştur.

kontrol, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin beslenmesi, korunması ve hatta yeniden üretilmesi toplumdaki cinsiyet rejimi ile ilgilidir. Mazhar Bağlı ve Ertan Özensel (2011: 13)'in belirttiği üzere, bireylerin sahip oldukları değer yapıları ve toplum tarafından dayatılan statü ve roller onların nerede nasıl davranmaları gerektiğini belirler. Bireyler tarafından kabul edilen toplumsal normların özellikle kadın aleyhine kurullarla donatıldığı açıktır. Toplumsal normlar, töresel kabuller, ataerkil aile yapıları bölgede kadının yaşam şeklini belirleyebilmektedir. Tüm bu dinamikler kadının sadece yaşam şeklinin değil aynı zamanda ölüm şeklinin de belirleyicisi olabilmektedir. Namus cinayetlerinde namusun temizlenme pratiği olarak kadının öldürülmesi yeterli midir? Aile meclisi kararında iki ailenin ortak karar almasını sağlayan toplumsal dinamikler nelerdir? Namus cinayetlerinde namusu temizleme görevi kime hangi gerekçeyle verilmektedir? Çocuklarının ölümüne karar veren ailelerin ailenin itibarını geri kazanmak noktasında hesap verdiği yapının adı nedir?

28.09.2015 tarihinde ve 20.10.2015 tarihinde iki aşamalı olarak aynı kişi tarafından Bitlis'in Güroymak ilçesinde cinayetler gerçekleştirilmiştir. Sanık F.S. otuz yaşındadır. Sanığın eşi B.S. otuz altı yaşında her hangi bir işte çalışmamaktadır. Maktul A.T. ise otuz altı yaşında sanığın aynı köyden arkadaşıdır.

Bitlis'te 28.09.2015 tarihinde namus gerekçesiyle bir kadın ve bir erkeğin öldürüldüğü dosyada, namus olgusuna hem kadın hem erkek açısından odaklanılması gerektiği görülmektedir. Olayın detaylarına bakıldığında kadın maktul B.S. ile erkek maktul A.T. aynı köyde farklı evlilikleri olan iki bireydir. Aynı köyde yaşamakta olan iki aile arasında kız alıp verme münasebetiyle akrabalık bağı bulunmaktadır¹¹. Sanık F.S. (B.S. 'nin eşi) 28.09.2015 tarihinde sabah saat 6.20 sularında evlerinin ahırında eşi B.S. ile aynı köyde yaşamakta olan arkadaşı A.T.'yi uygunsuz vaziyette bulur. F.S. ahırdan hızla ayrılır evinde bulunan kaleşnikof silahı alarak geri döner. Döndüğünde evine doğru kaçmakta olan A.T.'yi evinin yakınlarında durdurarak ateş etmeye başlar. Öldüğünü düşündüğü A.T.'den sonra evine döner ve eşi B.S.'ye de ateş ederek olay yerinden uzaklaşır. B.S. olay yerinde hayatını kaybeder. Sanık bir ay kadar dağda

---

¹¹Aynı köyde B.S. ile F.S. evli iken A.T. ile S.T. evlidir. İki, aile arasındaki akrabalık bağı kız alıp vermek üzerine kuruludur

saklanmaya başlar. A.T. olaydan ağır yaralı olarak kurtulur¹². Sanık F.S. olay esnasında ağır yaralı olarak kurtulan A.T.’yi takip etmeye başlar.

Ağır yaralı olarak kurtulan A.T. yaklaşık olarak bir ay saklandıktan sonra 20.10.2015 tarihinde yüzleri maskeli kişilerce öldürülür. Geniş kapsamlı yürütülen soruşturmada ağır yaralı olarak kurtulan A.T.’nin on gün hastanede tedavi gördüğü daha sonra akrabalarından Ü.E.’nin evinde saklandığı tespit edilir. Olay günü köyün muhtarı tarafından jandarmada ifade vermek ve yerinin değiştirilmesi maksadıyla alınan A.T.’ye, yolda önlerini kesen maskeli üç kişi tarafından silah kullanılarak 8 el ateş edilir. Olay yerini terk eden zanlılardan sonra muhtar tarafından hastaneye götürülen A.T. yolda hayatını kaybeder.

Yapılan soruşturmada şüpheli sıfatıyla gözaltına alınan köyün muhtarı M.D. ilk ifadesinde, maktul A.T.’nin namus gerekçesiyle öldürülmesinden tedirgin olduklarını ve bu nedenle can güvenliği için abisi olan G.D.’nin evine gittikleri yönündedir. Olay günü yolda bir araçtan inen üç kişi tarafından durdurulduklarını, kendisinin araçtan indirilmediğini, arka koltukta üstü battaniye ile örtülü olan maktul A.T.’nin araçtan indirilerek öldürüldüğünü beyan etmiştir. M.D.’nin başsavcılığa verdiği dilekçede zanlıların yüzlerinin maskeli olduğu fakat vücut hatlarından ve ses tonundan üç kişiden birinin uzun yıllardır tanıdığı F.S olduğu ifade edilmiştir. Şüpheli M.D. verdiği bir diğer ifadede ilk ifadesinde korktuğu için yalan söylediğini, tetiği çeken şahsın F.S.’nin abisi olan E.S. olduğunu beyan etmiştir. Çelişkili ifadelerinden dolayı şüpheli durumunda olan M.D.’nin maktul A.T.’yi almadan önce zanlılarla telefonda konuştuğu ve on dakika sonra orda olacağını beyan ettiği tespit edilmiştir. Şüphelilerden Ü.E., ifadesinde yanında kalmakta olan A.T.’ye eşlik etmek istediğini fakat muhtar tarafından şüphe çekmeme gerekçesiyle kabul edilmediği ifade edilmiştir. A.T. ölmeden önce şüpheli M.D.’ye “bana iftira attılar benim hiçbir suçum yok” dediği öne sürülmektedir. Namus cinayetlerinin pek çok dinamikleri olduğu ve bunların birbiriyle ilintili şeyler olduğu açıktır. Shierve Shor (2016: 1165)’a göre dar anlamda namus cinayetleri diğer aile içi cinayetlerden şu dört nedenle ayrılmaktadır:

“İlk olarak, namus cinayetleri planlanır ve mağdurun (genellikle genç bir kadın) evlilik ailesinden ziyade (örneğin, bir baba, erkek kardeş, kuzen ya da babanın amcası) içine doğduğu doğum ailesinin bir üyesi tarafından

---

¹² A.T. olayın yaşandığı köyde köy korucusu olarak görev yapmaktadır.

gerçekleştirilir. İkincisi, fail, genellikle tek başına hareket etmez. Aksine, cinayeti onurlandırmak için hazır olan bir topluluğun desteğini alır. Böylece sadece bireyin değil topluluğun namusu da korunmuş olur. Üçüncüsü, şüpheli genellikle cinayeti işlemek için yeterlidir ve cinsel sınırların ihlal edilmesine dair hiçbir kanıt veya delil beklenmez. Son olarak, namus cinayetleri önceden tasarlanmıştır; bunlar “tutku suçları” na göre daha fazla planlanmış suçlardır “(Adak, 2017: 17’den alıntı).

Bu olayda, namus cinayetlerini gerekçelendiren birden fazla ögenin varlığı tespit edilmiştir. Namus cinayetlerinde toplum tarafından ön koşul olarak tayin edilen kadın bedeni ve davranışları kontrol etme düşüncesi ihlal edilmiştir. Bu vakada söz konusu ihlal maktul B.S. ile maktul A.T. tarafından gerçekleştirilmiştir. Bölgede evlilik birliğini ihlal ettiği düşünülen taraflar, sadece kadının değil erkeğin ailesini de cezalandıracak bir mekanizmayı devreye sokabilmektedir. Genel olarak mağdur edildiği düşünülen ailenin isteği ile mağdur eden ailenin bulunduğu yeri terk etme ya da bedel (maddi de olabilir) yolu tercih edildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu vakada bölgenin bir gerçekliği olarak kabul edilen bu yolun tercih edildiğini görmekteyiz. Evlilik birliği içerisinde gerçekleşen bu vakada artık sadece kadın değil erkeğin de ailenin itibarı için ortadan kaldırılması gerekli görülmüştür. S. ailesi tarafından yapılan baskılar neticesinde yaşamakta oldukları yeri terk eden T. ailesi, ifadelerinde can güvenliklerinin olmadığını beyan etmişlerdir.

Olay hakkında yapılan araştırmada olayla ilgili şu ifadelere yer verilmektedir:

“ F.S. isimli şahsın ailesinin maktul A.T. ‘ın ailesine biz kendi gelinimizi öldürdük, sizde kendi oğlunuzu öldürün yoksa sizin aileden çok can yanacak şeklinde baskı yapıldığını, maktul A.T. ‘nin defin işlemlerinde aileden katılımın çok az olduğu, aile ve akrabalarından hemen hemen hiç kimsenin cenazeye katılmadığı, olayı gerçekleştiren F.S. isimli şahıs olarak gözükse de çevreden edinilen bilgilerden olayın aile içi infaz olabileceği..”

İddianamede yer alan ifadelerde T. ailesi olayın kan davasına dönüşmesinden endişe duymaktadır. Dosya derinlemesine incelendiğinde mahkeme heyetinin kanaati şu yöndedir:

“ tüm tahkikat evrakı incelendiğinde şüpheli ve tanıkların vermiş olduğu ifadelerin çelişkili olduğu, T. ailesinin maktul A.T. ‘yi gözden çıkarmış olabileceği, maktule ailesinin sahip çıkmadığı, olaydan önce iki aile arasında barış olduğunun, bu barışmayla A.T. ‘nin gözden çıkarılarak aile içi infaz kararı verildiği, olay günü şüpheli M.D. ‘nin maktulü alarak ölüme götürdüğü bu bağlamda M.D. ‘nin iki aile arasında köprü görevi gördüğü ve iki ailenin de A.T. olayından sorumlu olduğu..”

Görüldüğü üzere kadının ölüm şeklini belirleyen dinamiklerden biri olan namus cinayetlerinde, namusun temizleme pratiği olarak kadının öldürülmesi çoğu zaman yeterli görülmektedir. Kadının ortadan kaldırılmasının namus koruyucuları tarafından yeterli görülmesinin nedenleri arasında namusun kadının cinsel saflığıyla ilişkilendiriliyor olmasıdır. Bu bağlamda kadınların evlenmeden önce cinsel saflığına, evlendikten sonra ise düşünsel saflığına sadık kalması beklenmektedir. Bununla birlikte namus cinayetlerinde öldürülen kurbanlar her zaman kadın olmayabilir. Bu bağlamda Nurşen Adak (2017: 16)'ın namus gerekçesiyle öldürülen erkekler üzerine yaptığı çalışmada, namusu kirlenen kadınların ölümle cezalandırılması gibi namusu kirleten erkeğin de namus temsilcisi erkekler tarafından öldürüldüğü vurgulanmaktadır. Namus cinayetlerinde çok sık rastlanılmayan bu durum, namus olayının diğer bir yönünü göstermektedir. Tarafların aileleri için ortak mesele haline gelen bu olay ortak kararı da beraberinde getirmiştir. Bakıldığında namus adına işlenen suçlarda birden fazla kişinin sorumluluğu göze çarpmaktadır. Kolektif bir çalışmanın sonucunda namus adına alınan ortak karar ile bireylerin öldürülmesine karar verilebilmektedir. Namus cinayetlerinde erkeğin ve hatta ailenin şerefıyla oynayan kadının öldürülmesi toplum tarafından haklı görülmektedir. Temel amaç ailenin itibarının toplum nezdinde geri kazanılmasını sağlamaktır. Bu amaçla namusu temizleme görevini üstlenen birey aynı zamanda bir kitlenin desteğini aldığı farkındadır. Aldığı destekle namusunu temizlediğini düşünen birey için ailenin takdiri yeterli olabilmektedir. Namus olgusuna bu kadar anlam yüklenmesinin kadın için tehlikeli bir olgu olduğu açıktır. Bu tehlikeli durum kültürler ya da toplumlar içinde geçerli olabilmektedir. Namus gerekçesiyle gerçekleştirilen bir olay, o kültürün ya da topluluğun namus geleneğine sahip olduğu varsayımını güçlendirebilmektedir. Bu durum günümüz kamuoyunda olayı gerçekleştiren bireylerin ait oldukları topluluklar hakkında antipatik bakış açısına sebep olmaktadır.

3.3. KADIN CİNAYETLERİNİ ÖNLEME OLANAĞI: ERKEN UYARI SİSTEMLERİ

Kadına yönelik şiddetin ve son aşaması sayılabilecek olan kadın cinayetlerinin geçmişten günümüze değin devam eden bir problem olması ve bunu engellemek noktasındaki yetersizlikler ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Erkek şiddetinin temeli çok eskilere dayanmakta olup, şiddet olgusu ekonomik, sosyal ve

siyasi örgütlenmelerin kimyasına nüfus etmiş durumdadır. Mojab ve Abdo (2006: 17) erkek şiddetinin, ataerkil adı verilen toplumsal cinsiyet ilişkileri rejimi ile radikal bir savaşıma girilmeden ortadan kaldırılamayacağı görüşünü savunmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet ilişkileri rejimini, kadın ile erkeğin karşılıklı güç ilişkilerini, toplumdaki ayrışmayı ve bu ayrışmanın yarattığı haksız sonuçları gösteren bir durum olarak değerlendirmek mümkündür. Eril egemen sistemlerde veya toplumlarda, toplumsal cinsiyet rollerinin yükümlülükleri altında ortaya çıkan şiddet özellikle kadın üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu bağlamda erkeğin tekelinde bulunan şiddetin cinayete giden sürecinde aile, toplum ve devletin şiddeti önleme noktasında erken uyarı sinyallerini doğru okuması gerekmektedir. Bu sinyalleri tespit etmek sanıldığı kadar zor değildir. Bakıldığında bir kadının alenen hakarete uğradığı veya insani olmayan eylemlere maruz kaldığı zaman bir sonraki aşamanın daha ciddi sonuçlar doğurabileceğini ön görmek gerekmektedir. Kadın cinayetlerinin birçoğu cinayet vakası gerçekleşmeden önce sinyalleri toplum tarafından algılanacak kadar açıktır. Mojab ve Abdo (2006: 21), 2002 yılında öldürülen Heshu'nun öldürülmeden önce arkadaşlarına ve ailesine babası tarafından tehdit edildiğini söylemesini erken uyarı sinyali olarak örnek göstermektedir. Eğer Hensu'nun söylemleri dikkate alınsaydı belki de cinayetin önüne geçilebilirdi. Yine medyada geniş yer bulan ve İsveç de gerçekleşen Fadime Şahindal vakası konuya açık bir örnek oluşturmaktadır. Unni Wikan (2014: 24) tarafından Fadime'nin hikâyesi kitaplaştırılmıştır. Yapılan çalışmada Fadime'nin yaşamış olduğu baskı ve tehditlere karşı polise başvurduğu ve konuyla ilgili abisi ve katili olan babasının ceza aldığı görülmektedir. Fadime'nin maruz kaldığı tehditlere rağmen İsveç Parlamentosunun önünde ailesini ifşa etmesi babası için bardağı taşıran son damla olmuştur. Fadime'nin gözler önünde yaşadığı tehditlere rağmen korunamaması cinayet sinyallerinin dikkate alınmadığının açık bir göstergesidir.

Dünyanın her yerinde farklı şekillerde kadın cinayetleri meydana gelmektedir. Cinayetlerin çoğu zaman kadın cinselliği ile ilgili olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu noktada kadınlar tehdit karşısında topluma ve devlete olayın vahametini fark etmeleri için çeşitli yöntemler denemektedir. Örneğin yine Wikan (2014: 35)'in araştırmasında İsveç'te 16 yaşında öldürülen Sara'nın da abisinin tehditlerini annesiyle paylaştığı görülmektedir. Fakat Sara'nın annesi tarafından

cinayetin önlenemediği görülmektedir. Görüldüğü üzere cinayetlerin işleneceğini önceden görmemizi sağlayan pek çok materyal, işaret bulunmaktadır. Onları görmek ve bekletmeden önlem almak cinayetlerin önüne geçmekte oldukça önemlidir.

3.4. KADIN CİNAYETLERİNİ ÖNLEMEDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kadına yönelik şiddet ve sonrasında gelişen kadın cinayetleri hem dünyanın hem de Türkiye'nin önemli toplumsal sorunlarından birisidir. Bu anlamda yapılan çalışmalar nezdinde geliştirilen hem ulusal hem de uluslararası pek çok tedbir bulunmaktadır. Zira caydırıcı tedbirlere rağmen kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri tamamen ortadan kaldırılamamaktadır. T.C. Anayasasının 10'uncu maddesi kadın ile erkek arasındaki eşitliğe vurgu yaparak devletin eşitliği korumak ve sağlamakla ilgili yükümlülüğüne dikkat çekmektedir

(https://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKurul/Basvuru_Karari/2018-9.pdf).

Türkiye'de yasalarla güvence altına alınan kadın-erkek eşitliği, ihlal edilmesi durumunda kanuni yoldan yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Türk Ceza Kanununda yer alan 86¹³., 96¹⁴., 99¹⁵., 102., 103., 104¹⁶., 106¹⁷., 105¹⁸., 109¹⁹., 117²⁰., 125²¹., 127²². ve 232²³..maddeler konuyla ilgili cezaların kapsamını belirlemektedir (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>). Kadına yönelik şiddetin toplumsal boyutu göz önüne alınarak hazırlanan ve 2012 yılında son şekli verilen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da hem şiddete maruz kalan hem de şiddeti uygulayanlar için yerel bazda koruyucu ve önleyici tedbirler yer almaktadır. Yapılan uygulamalara rağmen önlenemeyen kadın cinayetleri, toplum-devlet işbirliği ile ortadan kaldırılabilecektir. Bu bağlamda alınması gereken tedbirler şu şekli de sıralanabilir:

- Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri noktasında eylemleri tetikleyen olgular (gelenek ve görenekler, ataerkil aile yapıları, toplumsal normlar)

---

¹³ Kasten Yaralama

¹⁴ Ezizet

¹⁵ Çocuk Düşürme

¹⁶ Çocuk İstismarı

¹⁷ Tehdit

¹⁸ Cinsel Taciz

¹⁹ Cebir

²⁰ İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali

²¹ Hakaret

²² İsnadın İspatı

²³ Kötü Muamele

tespit edilerek bu olguların iyileştirilmeleri yönünde eğitimler gerçekleştirilmelidir.

- Eğitimin yanı sıra kadın ile erkek arasındaki ekonomik eşitsizlik durumunun ortadan kaldırılması için, pozitif ayrımcılıkla kadınların istihdam olanakları genişletilmelidir. Erkek ekonomisine bağlı yaşam sürdüren kadınların şiddete boyun eğme eğilimleri sıkça rastlanılan bir durumdur. Bu bağlamda kadının ekonomik durumunun iyileştirilmesi önemli çözüm yollarından biri olabilmektedir.
- Kadın cinayetleri toplumsal bir mesele olarak kabul edilmeli ve bu meseleye erkeklerin de dâhil olması sağlanmalıdır. Toplumun her kesimi tarafından destek verilmesi gereken sorun karşısından özellikle erkek gruplarının sayısı artırılmalıdır.
- Bu bağlamda devlete ait kamu kurum ve kuruluşları, özerk kuruluşlar (özellikle Üniversitelerde kurulacak olan kadın çalışmaları araştırma ve uygulama merkezleri) ile sivil toplum kuruluşları birlikte hareket etmeli ve bu kuruluşların çatısı altında kadın çalışmalarının yapılacağı merkezler oluşturulmalıdır.
- Bu merkezler tarafından üstü kapatılmaya çalışılan kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet olayları görsel ve işitsel medya aracılığıyla ifşa edilerek farkındalık yaratılmalıdır.
- Çoğu zaman şiddet karşısında kadın kimlere gideceğine ve nasıl bir yol izleyeceğine karar veremez. Konuyla ilgili bilgisi olmayan kadınlar şiddeti tekrar tekrar yaşamaya mahkûm olur. Bu noktada yerel yönetimlerce hazırlanacak broşürlerle kadının bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.
- Bu broşürlerde ayrıca kadına yönelik şiddet karşısında durulabileceği ile ilgili olumlu örneklerle yer verilerek kadınlar cesaretlendirilmelidir.
- Yine broşürlerde yer alacak olan kadınların şiddet noktasında ulaşabilecekleri ücretsiz acil telefon hatları oluşturulmalıdır.
- Şiddet karşısında devlet tarafından sağlanan sığınma evlerine yerleştirilen kadının kendini güvende hissetmesi sağlanmalı ve yeni yaşam için uygun olanaklar belirlenmelidir.

- Sorun ortadan kalkana kadar devlet tarafından şiddet gören kadının hayatını kolaylaştırmak adına fon oluşturulup bu fona bütçe ayrılmalıdır.
- Ayrıca bu fona halkın desteğini de sağlamak amacıyla farkındalık yaratılmalıdır.
- Bakıldığında çözüm yaratma noktasında sorun bir puzzle olarak düşünülmelidir. Yani sorun doğru şekilde tespit edilip sorunla baş etme noktasında yasal, kurumsal, kültürel ve eğitsel her türlü önlem alınmalıdır.
- Şiddeti uygulayan için yapılacak olan ıslah çalışmaları en az şiddete maruz kalan birey için alınan tedbirler kadar önem arz etmektedir. Şiddetin tekrarını önleme noktasında bu madde oldukça önemlidir.

SONUÇ

Kadın cinayetleri uzun yıllardır hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunda küresel bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Dünyada ve Türkiye’de kadın cinayetleri en kaba haliyle üç ana eksen etrafında tartışılmaktadır: namus, töre ve arzu... Bunlar aynı zamanda cinayetlerin temel nedenlerine de denk düşmektedir. Bu çalışmada yer alan kadın cinayetleri vakalarında namus, töre ve arzu ekseninde incelemelerde bulunulmuştur. Araştırmanın temel problemi olan kadın cinayetlerinde; toplumsal yapının rolü irdelendiğinde, toplumun namus, töre ve arzuya atfettiği anlamın kadının cinsel saflığı ile ilgili olduğu görülmüştür.

Bu kapsamda çalışmada yer alan vakalarda söz konusu terimlerin toplumca kodlanan anlamıyla uyuşmakta olan cinayetler tespit edilmiştir. Çalışmada yer alan vakalardan iki tanesinde namus cinayetinin şartlarının sağlandığı görülmektedir. Namus cinayetlerinin şartlarına bakıldığında temelde kadının davranışlarının ve cinselliğinin kontrolüne denk düştüğü görülmektedir. Çalışmada yer alan illerde bireylerin, en genel haliyle kadının cinselliği ile ilişkilendirilen namus kavramına paralel bir anlam atfedildiği görülmektedir. Namus ve töre cinayetleri literatürde farklı olarak gösterilse de bu çalışmada iç içe geçmiş namus-töre cinayetine rastlanılmaktadır. Bahsi geçen vakada kadının öldürülmesi namus cinayeti, cinayete gerekçe gösterilen erkeğin öldürülmesi töre cinayeti olarak değerlendirilebilir. Töre cinayetlerinde aile meclisi kararının varlığı önemlidir. Araştırmada yer alan namus-töre cinayetinde aile meclisinin kararının varlığıyla beraber farklı bir sonucun daha ortaya çıktığı görülmüştür. Örnek olayda namus gerekçesiyle öldürülen iki kişiden biri de erkek birey olarak tespit edilmiştir. Namus cinayetlerinde sıkça rastlanılan durum kadının öldürülmesidir. Fakat görülmektedir ki erkekler de aile meclisi kararıyla töre veya namus gerekçesiyle öldürülebilmektedir.

Arzu cinayetleri incelendiğinde plansız olarak gerçekleştiği görülmektedir. Tartışma esnasında taraflar arasında meydana gelen kırımlar cinayete giden süreci hızlandırmaktadır. Tüm bunlar arzu cinayetlerini töre namus cinayetlerinden ayıran temel özelliklerdir. Çalışma kapsamında incelenen iki vaka, arzu cinayetleri dinamiklerine sahiptir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen vakalarda, son zamanlarda kadın cinayetlerinde ayrı bir yöntem olarak başvuru kadın intiharlarının varlığına da değinilmiştir. Kadın cinayetlerinde öldürme pratiklerinde meydana gelen yeni değişiklikteki temel amaç, kadını intihara zorlayarak cezai yaptırımdan kurtulmaktır. Bu kapsamda çalışmada yer alan iki örnek olayda da bu yeni yöntemin seçilmiş olduğu düşünülmektedir. Özellikle namus-töre cinayetlerinde fail olarak seçilen on sekiz yaş altı bireylerin, değişen kanunlarla cezai indirimden faydalanamaması intihar yönteminin tercih edilmesinde etkilidir. Bu bağlamda Türk Ceza Kanununda töre sâiki ile işlenen cinayetlerde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası uygulanmaktadır. Aile meclisleri daha önce ailenin itibarını geri kazanmak için feda edilen çocukları kullanmak yerine kadınları kullanmaktadır. Töre ve namus gerekçesiyle intihara yönlendirilmiş maktullere yönelik eylemlerin birçoğunda, olayın aile içinde yaşanması, tanıkların aile içinden olması sebebiyle ifadelerin gerçeğe uygun verilmemesi, olayın intihar olması nedeniyle delillerin bulunmaması faileri cezasız bırakmaktadır. Yasalar çerçevesinde konuyla ilgili ağırlaştırılan cezalar caydırıcı olmak yerine, farklı yöntemlerin (intihara zorlama gibi) geliştirilmesine sebep olmuştur.

Çalışmada yer alan namus-töre ve ihtiras cinayetlerinin yanı sıra şüpheli iki intihar vakasında ortak çıkarım eril dildir. Bu bağlamda iddianameler incelendiğinde dilin eril tavrı göze çapmaktadır. Bakıldığında mahkeme tutanaklarında dikkat çeken hususlardan bir tanesi haksız tahrik hükümlerine yer verecek bir durum oluşmamasına rağmen sanığın mahkemede “samimi ikrarı” indirim için yeterli görülmektedir. Yine bir başka dosyada sanığın yargılama sürecindeki saygılı tavrı cezai indirim için etkili olmuştur. Soruşturmalarda kadın bedeni ve tavrı üzerinden aranan kışkırtıcı öğelere de rastlanılmaktadır. Bu bağlamda sanığın kadın hakkındaki iddiaları dikkate alınmaktadır. Geleceği elinden alınan bir kadın cinayetinde sanığın geleceği düşünülerek cezası hafifletilmektedir. Kadın cinayetleri ile ilgili yapılan duruşmalarda mahkeme heyetinin maktulle empati kurmayıp, faile duruşma esnasındaki tavrından dolayı sempati duyması kadın erkek algısının toplumsal tezahürü ile açıklanabilir. Buna karşın kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri noktasında kanunların ve mahkeme heyetinin uygulamadaki boşlukları tespit edip gerekli düzenlemeleri yapmaları oldukça önemlidir.

Araştırma kapsamında yer alan cinayetlerde kadınların daha önce şiddet gördüğü ve bununla ilgili kolluğa yapmış oldukları şikâyetlere rastlanılmıştır. Bakıldığında eril

dilin sadece iddianamelere değil toplumsal yapının tüm alanlarına nüfuz ettiği görülmektedir. Öldürülmeden önce kadınların topluma ve güvenlik güçlerine göndermiş oldukları uyarı sinyalleri yeterince dikkate alınmamaktadır. Medyada çok sık yer alan kadına yönelik şiddet vakalarında şikâyet sonucu gözaltına alınan bireylerin serbest kaldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında eşi tarafından öldürülen M.G.D.'nin hakaret ve tehdit edildiğine dair kolluğa yaptığı başvurular sonucunda da sanık serbest kalmış ve sonunda da M.G.D.'nin katili olmuştur. Cinayete giden süreçte bireylerin şiddet gördüğüne dair uyarı sinyallerini iyi okuması gerekmektedir. Bu sayede pek çok kadının hayatı sonlanmadan gerekli önlemler alınabilir.

Bu kapsamda çalışmada kadın cinayetlerinin Muş ve Bitlis özelindeki dinamikleri irdelenmiştir. Bu dinamikler toplumun yaşam şeklinin belirlediği normlar olarak tespit edilmiştir. Kadının toplum içindeki yeri ve topluma karşı üstlenmiş olduğu roller sosyal yaşamdaki ikincil konumunu işaret etmektedir. Söz konusu cinayetlerde; namus, aile itibarının geri kazanılması, boşanmış olduğu halde kadın üstündeki tahakkümün sebep olduğu öfke patlaması gerekçeleriyle ve kadını intihara zorlama maksadıyla gerçekleşen cinayetlere yer verilmiştir. Bu bağlamda öldürme eyleminden sonra iddianemelerde yer alan sanıkların ortak çabası haksız tahrik indirimden yararlanmak ve ruhsal bozukluğu iddia ederek cezadan kurtulmaktır.

Yapmış olduğumuz çalışma bir bütün olarak değerlendirildiğinde incelediğimiz bölge, Ülkemizin diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında olay örgüsü benzer olan cinayetlere farklı tanımlamalar yaptığı görülmektedir. İşlenen cinayetler bölgesel olarak ele alındığında orada yaşayan insanların kültürü, yaşam şekli, kadına bakış şekli gibi birçok toplumsal özelliği ortaya koymaktadır.

Konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda toplumsal çevre uygun ise kamusal kaynaklarla birlikte olaya hakim şahıslarla görüşülmesi, daha kuvvetli saptamalara olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kadın intiharlarının sebepleri ve bu sebeplerin cinayet olarak kabul edilebilirliği üzerine bir çalışma yapılması önerilmektedir. Böyle bir çalışmanın kadın cinayetlerini daha detaylı anlamamız noktasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altınay, A. G. ve Y. Arat (2008). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.
- Adak, N. (2017). “Medyada Namus ADINA İşlenen Cinayetler: Erkek Kurbanlar Üzerine Bir Çalışma”. *MJH*, VII/2,16.17.
- Akbaba, Z. B. (2008). “Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme”. *TBB Dergisi*, Sayı 75, 340.
- Aktaş, A. M. (2006). Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması. Ankara: Elma Yayınevi
- Aluş, Y. (2015). “Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi”. *PESA Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 16.
- Alkan, Ç. (2013). “Kıskançlık”. *Gelişim Dergisi*, Sayı 13, 2.
- Aslantürk, H. (2016). “Türkiye’de Biyo-iktidar Açısından Sağlık Hizmetleri ve Kadın”. *Türkiye de Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 20, Sayı 3, 583.
- Aslan, A. ve Yeniçeri Altıntaş, A. (2019) “Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyum Bildirileri”. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yayınları.
- Arın, C. (1996). “Kadına Yönelik Şiddet”. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Sayı 6-7, 306.
- Aydın, A. (2017). “Egemen Erkekliklerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Kadına Yönelik Ev İçi Şiddet Üzerine İnşası”. *Ulakbilge Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, 2249.
- Bağlı, M. ve E. Özensel (2011). Türkiye’de Töre ve Namus Cinayetleri. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Başel, H. (2007). “Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt 0, Sayı 53, 522, 523.
- Bederşen, R. ve S. Yurtkuran (2004). “Bitlis’te Yaşayan Ailelerin Sosyo-Demografik, Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültürel Özellikleri İle Toplumsal Hayatta Törenin Gücü”. *Sosyal Politik Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 7, 4, 5.

- Berktaş, F. (2010). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bingöl, O. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16, Sayı 1, 109.
- Bilgin, R. (2016). "Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, 225.
- Bitlis Nüfusu, <https://www.nufusu.com/il/bitlis-nufusu>, (Erişim Tarihi:15.01.2020).
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bulut, M. (2008). "Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Sayı 2, 114.
- Cesur Kılıçaslan, S. ve T. Işık (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe TÜRKİYE'DE KADIN*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Corbin, B. A. (2014). "Between Savors and Savages: The Effect Of Turkey's Revised Penal Code On The Transformation Of Honor Killings Into Honor Suicides And Why Community Discourse Is Necessary For Honor Crime Eradication". 282-287, 289, 304.
- Connell, R. W. (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çelik, G. (2017). *Öldüren Erkek(lik)ler (Eşine Şiddet Uygulamış Cezaevindeki Erkekler)*. İstanbul: Deniz Matbaa.
- Danış, M. S. (2015). "Dedikodunun Sosyolojisi". Selçuk üniversitesi SBE Sosyoloji ABD, Yüksek Lisans Tezi.
- Dişsiz, M. ve N. Hotun Şahin (2008). "Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet". *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 51.
- Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Engels, E. (2008). *Ailenin Özel Mülkiyeti ve Devlet Kökeni*. Kenan Somer (çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Ecevitöglü, P. (2012). *Namus, Töre ve İktidar*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Freud, S. (2019). *Psikanaliz Üzerine*. İstanbul: Erasmus Yayınları
- Fine, C. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gazioğlu, E. (2013). “Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 30, 9.
- Gölbaşı, H. ve N. Özerkmen (2010). “Toplumsal Bir Olgularak Şiddet”. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Sayı 15, 24.
- Günay, G. ve Ö. Bener (2011). “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3, 159.
- Gürel, R. (2014). “Sosyal Pekiştiricilerin ve Model Davranışlarının, Çocukların Ahlakî Yargılarının Şekillenmesinde ki Etkisi (Bandura Örneği)”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 28, 103.
- Hamzaoğlu, M. ve E. Konuralp (2019). “Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği”. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 54.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜKSAM), (2008-2016). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>, (Erişim Tarihi:12.05.2018).
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜKSAM), (2008-2016). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, (Erişim Tarihi:12.05.2018).
- Kardam, F. (2005). *Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu*. Ankara: BM Nüfus Bilimleri Derneği.
- Korkut, C. ve A. Yurdikul (2015). “Kadına Yönelik Şiddetin Sinematografik Anlatıya Yansıması”. *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 9, 127-128.
- Lundgren, E. (2012). *Şiddetin Normalleştirilme Süreci*. (Çev. Berna Ekal), İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Yayınları.

- Mavi, İ. (2012). İktidar ve Beden: Türkiye’de Başörtü Sorunu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mojab, S. ve N. Abdo (2006). Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Moses, R. (1996). “Şiddet Nerede Başlıyor”. *Üç Aylık Düşünme Dergisi*, Sayı 6-7, 23.
- Muş Nüfusu, <https://www.nufusu.com/il/mus-nufusu>, (Erişim Tarihi:15.01.2020).
- Okumuş, E. (2009). “Bedene Müdahalenin Sosyolojisi”. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı 2, 7.
- Peklin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, “Kadına Yönelik Şiddet” (1995) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, (Erişim Tarihi:12.01.2019).
- Pope, N. (2006). Namus Cinayetinin Kurumsal Açılımı. Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar, Shahrzad Mojab ve Nahla Abdo (drl.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rose, S. O. (2018). Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir?. Ankara: Can Sanat Yayınları.
- Russel, B. (2014). Evlilik ve Ahlak. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sakallı Uğurlu, N. ve G. Akbaş (2013). “Namus Kültüründe “Namus” ve “Namus Adına Kadına Şiddet”: Sosyal Psikolojik Açıklamalar”. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, Sayı 16, 80.
- Sirman, N. (2006). Namus Cinayetinin Kurumsal Açılımı. Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar, Shahrzad Mojab ve Nahla Abdo (drl.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sönmez, M. E. (2010). “Muş İlinde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri ve Sonuçları”. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 55, 48.
- Subaşı, N. ve A. Akın (2003). “Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları”. HÜKSAM .

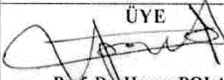

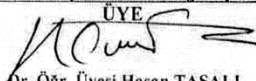
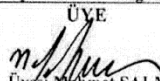
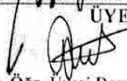

- Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt (2008-2019). <http://anitsayac.com/>, (Erişim Tarihi: 14.01.2020).
- Taştan, C. ve A. Küçüker Yıldız (2019). Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016 Yılı Verileri ve Analizleri. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı Bitlis Adliye Sarayı
- T.C. Adalet Bakanlığı Muş Adliye Sarayı
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, (1995). “Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları”, Bizim Büro Basımevi, Ankara (158) https://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_20_aile_ici_siddetin_sebepleri_ve_sonuc_lari.pdf, (Erişim Tarihi: 20.05.2018).
- T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b10fb02ba8603.72181248, (Erişim Tarihi: 08.04.2018).
- T.C. Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <https://bitlis.ktb.gov.tr/Eklenti/6657/bitlistanitimbrosurupdf.pdf?0>, (Erişim Tarihi: 04.06.2019).
- Tecin, V. ve Ç. Tarhan (ed.) (2012). Kadın Olmak Farkındalık ve Özgürleşme. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 22. Dönem, 4. Yasama Yılı <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.htm>, (Erişim Tarihi: 10.04.2018), 10/148 esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2016). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068, (Erişim Tarihi: 12.01.2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2016). <http://rapory.tuik.gov.tr/02-06-2018-16:39:09-986467079678066981591226634.html?>, (Erişim Tarihi: 12.01.2019).
- T.C. Muş Valiliği, <http://mus.gov.tr/cografi-yapi-mus>, (Erişim Tarihi: 04.06.2019).
- Umut Vakfı 2016 Yılı Kadın Cinayetleri Haritası, <http://www.umut.org.tr/umut-vakfi-2016-yili-kadin-cinayetleri-haritasi/>, (Erişim Tarihi: 28.05.2018).

- Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP), <https://www.uyap.gov.tr/Isletime-Gecis-ve-Yayginlastirma>, (Erişim Tarihi: 21.01.2019).
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, (2004). <http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=3913>, (Erişim Tarihi: 15.05.2018). madde 82.
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun, (2012). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> (Erişim Tarihi: 02.03.2019).
- Yalçın, Ç. (2015). “Türkiye’de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet”. *Fe Dergi* 7, Sayı 1, 53.
- Yıldırım, S. (2018). “Türkiye’de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç ve Öneriler”. *Mecmua Uluslar Arası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, 13.
- Yıldız, M. C. (2008). “Türkiye’de Töre Baskısına Bağlı İntiharlar ve Töre Cinayetleri”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 16, 211, 212.
- Yuca, S. (2011). “Cumhuriyet Dönemi İlk Nüfus Sayımına (1927) Göre Muş İlinin Nüfus Özellikleri”. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 24, 7.
- Wikan, U. (2014). *Fadime’nin Onuruna*. İstanbul: Paloma Yayınevi.

EKLER

EK 1 ETİK KURULU RAPORU

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 26/09/2018	Toplantı Sayısı: 10	Karar Sayısı: 11
<p>Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Prof. Dr. Cevad SELAM başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.</p> <p>KARAR-11: Genel Sekreterliğin 25/09/2018 tarihli ve E.11536 sayılı yazısı okundu ve ekleri incelendi.</p> <p>Yapılan incelemeler sonucunda; Tez danışmanlığı Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ tarafından yürütülen Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı 1710201007 numaralı tezli yüksek lisans öğrencisi Sultan ATEŞ'in "Kadın Cinayetleri Muş-Bitlis Örneği" başlıklı tez çalışması Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, durumun Rektörlük Makamına arz edilmesinin uygun olduğuna,</p> <p>Oy birliği ile karar verildi.</p>		
BAŞKAN		
 Prof. Dr. Cevad SELAM İİBF Öğr. Üyesi		
ÜYE Prof. Dr. Harun POLAT Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE Doç. Dr. Talat KÖRPİNAR Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE Doç. Dr. Hüsnü KÖRKOCA Sağlık Yüksekokulu Öğr. Üyesi
ÜYE Dr. Öğr. Üyesi Hasan TASALI Sağlık Yüksekokulu Öğr. Üyesi	ÜYE Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SALMAZZEM İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE Dr. Öğr. Üyesi Demet DENİZ Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE Dr. Öğr. Üyesi Recep YILMAZ İİF Öğr. Üyesi	ÜYE Dr. Öğr. Üyesi Sedat KARDAŞ Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi	

EK 2 T. C. MUŞ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI İZİNİ

T.C
MUŞ
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK MUHABERE BÜROSU

Sayı : B.03.1.CBS.1.49.00.00. B.M. 2019/322
Konu : Araştırma izni hk.

06/02/2019

Sayın; Sultan ATEŞ

Cumhuriyet Başsavcılığımıza müracaat ederek "Kadın Cinayetleri Muş-Bitlis Örneği" konulu tez çalışması için Muş'ta gerçekleşen kadın cinayetlerine ilişkin evrakların verilmesi talebiniz değerlendirilmiş olup, değerlendirme sonucunda derdest soruşturmalar (devam etmekte olan soruşturmalar) hariç, karara çıkmış olan veya arşive kaldırılmış olan dosyalardan örnek alabilmeniz için tarafınıza izin verilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Ömer METE
Cumhuriyet Başsavcısı
e-imzalıdır

EK 3 T. C. BİTLİS CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI İZİNİ

T.C.
BİTLİS CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
HSK ve Bakanlık Muhabere Bürosu

Sayı : B.M. 2019/303
Konu : Araştırma İzni Hk.

16/01/2019

SN. SULTAN ATEŞ

Cumhuriyet Başsavcılığımıza müracaat ederek "Kadın Cinayetleri Muş-Bitlis Örneği" konulu tez çalışması için Bitlis'te gerçekleşen kadın cinayetlerine ilişkin evrakların verilmesi talebiniz değerlendirilmiş olup, değerlendirme sonucunda derdest soruşturmalar (devam etmekte olan soruşturmalar) hariç, karara çıkmış olan veya arşive kaldırılmış olan dosyalardan örnek alabilmeniz için tarafınıza izin verilmiştir.
Bilgi ve gereğini rica ederim.

Murat DİLSİZ
Cumhuriyet Başsavcısı

e-İmza

* Bu belge 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak elektronik imza ile imzalanmıştır.*

UYAP Bilişim Sistemindeki bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden 26|B6|2 - ifJst4h - bz|KN6w - 6J+CuY= ile erişebilirsiniz.

ÖZGEÇMİŞ

Sultan ATEŞ 27.04.1986 tarihinde Mardin'in Derik ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Mersin'de tamamladı. 2006-2008 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi Keskin Meslek Yüksekokulu Yerel Yönetimler Programından mezun oldu. 2008-2011 yılları arasında İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Daha sonra 2012-2014 yılları arasında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi-Önlisans Adalet Programından mezun oldu. 2017 yılında Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı.

